

YU ISSN 0021-6933

**JEZIK IN
SLOVSTVO**

letnik XXV – leto 1979/80 – št. 7-8

Jezik in slovstvo

Letnik XXV, številka 7-8

Ljubljana, april-maj 1979/80

Časopis izhaja mesečno od oktobra do maja (8 številki)

Izdaja ga Slavistično društvo Slovenije v Ljubljani

Glavni in odgovorni urednik: Aleksander Skaza, Ljubljana, Aškerčeva 12

Uredniški odbor: Gregor Kocijan (slovstvena zgodovina), Breda Pogorelec (jezikoslovje),

Aleksander Skaza (primerjalna slavistika), Franc Žagar (metodika)

Tehnični urednik: Ivo Graul

Svet časopisa: Marjeta Vasič (predsednik), Anka Dušej, Marjan Javornik, Mira Medved,

Jože Munda, Pavle Vozlič, France Vurnik in uredniki

Tisk Aero, kemična, grafična in papirna industrija Celje

Opremila inž. arh. Dora Vodopivec

Naročila sprejema uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Tekoči račun: Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana 50100-678-45265

Letna naročnina 80.– din, polletna 40.– din, posamezna številka 10.– din

Za dijake in študente, ki dobivajo revijo pri poverjenikih, 40.– din

Za tujino celoletna naročnina 150.– din

Rokopise pošiljajte na naslov: Uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Revijo gmotno podpira Kulturna skupnost SRS, razliko med polno in nižano ceno za dijake

in študente pa krije Republiška izobraževalna skupnost SRS

Vsebina sedme in osme številke

185 Josip Broz Tito 1892–1980

Razprave in članki

186 *Jože Koruza*, Pomen Franceta Kidriča v slovenski literarni vedi

192 *Francè Bernik*, Čankarjev roman in njegova struktura

201 *Jože Toporišič*, Še k teoriji besednih vrst, posebno predikativa

205 *Olga Gnamuš*, Kako poučevati skladnjo v osnovni šoli

209 *Albinca Lipovec*, Verbalizirana pritrtilnica (nikalnica) v govoru Babnega polja

V spomin

214 *Štefan Barbarič*, Spomin na ravnatelja Franca Sušnika

Slovenščina v javni rabi

216 *Janko Messner*, Zajedalec 'naj'

Literarnozgodovinski problemi, gradivo, komentarji

217 *Joža Mahnič*, Še nekaj pojasnil k članku Pričevanja iz preteklosti

Metodične izkušnje

217 *Silvo Fatur*, Odkrivanje (ne)znanega po raziskovalni poti kot vodilna metoda pri pouku književnosti v usmerjenem izobraževanju

222 *Magda Juvan*, Ekskurzija – možnost popestritve pouka slovenščine

Bibliografija

223 *Marko Kranjec, Alenka Logar-Pleško in Anka Sollner-Perdih*, Slovenistika v 1979 (bibliografski pregled)

Ocene in poročila

236 *Franc Jakopin*, Slovar slovenske jezikoslovne terminologije

239 *Evald Koren*, Govekarjeva pomembna korespondenca

Zapiski

242 *Franc Jakopin*, Pomembni stoletnici v ruskem jezikoslovju

Iz dela Slavističnega društva Slovenije

242 S skupščine Zveze slavističnih društev Jugoslavije

(21. oktobra 1979 na Bledu). Poročilo predsednika

244 Poročilo predsednice SDS na občnem zboru SDS 15. februarja 1980 o delu SDS (od oktobra 1974 do decembra 1979)

247 Obvestilo Slavističnega društva Slovenije

247 Objava tem za zborovanje Slavističnega društva Slovenije v Novi Gorici jeseni 1980

247 Popravek

247 V tem letniku Jezika in slovstva so sodelovali

**JOSIP BROZ
TITO**

1892-1980

Jože Koruza

Filozofska fakulteta v Ljubljani

POMEN FRANCETA KIDRIČA V SLOVENSKI LITERARNI VEDI*

Moj prispevek k proslavi stoletnice rojstva enega prvih profesorjev slavistike na naši fakulteti noče biti zgolj slavnostni panegirik in ne more biti izčrpana razprava o problemu, ki ga njegov naslov odpira. Bo le skica, oprta na izjave Franceta Kidriča samega, ki nudijo gradivo za bolj poglobljeno in bolj sistematično analizo njegovih strokovno teoretičnih izhodišč, njihove realizacije in odprtih problemov, ki jih je prepustil v obravnavo svojim strokovnim dedičem.

Domnevam, da sta osebnost in delo Franceta Kidriča zlasti mlajšim rodovom manj znana, kakor bi bilo želeti glede na temeljni pomen njegovih raziskav za kulturno zgodovino Slovencev do leta 1848. Zato naj za uvod navedem najvažnejša dejstva iz njegovega življenjepisa. France Kidrič se je 23. marca 1880 rodil v kmečkem okolju Ratanske vasi pri Rogiški Slatini, po osnovni šoli v domači občini je obiskoval gimnazijo v Mariboru, kjer je maturiral leta 1902. Na dunajski univerzi je najprej en semester študiral pravo, nato pa se prepisal na slavistiko, kjer je leta 1906 promoviral z disertacijo *Revision der glagolitschen Kirchenbücher nach dem Tridentiner Konzil*. Še dve leti je prebil v dunajskem slavističnem seminarju kot bibliotekar, nato pa se je na pobudo kolege Ivana Prijatelja potegoval za mesto uradnika v dunajski dvorni biblioteki, ki ga je dobil januarja 1908. Tu se je začelo njegovo načrtno znanstveno delo; po dogovoru s Prijateljem sta se pripravljala za profesorja načrtovane slovenske univerze, kjer naj bi predavala slovensko literarno zgodovino, Kidrič starejša obdobja, Prijatelj pa novejša. V prvi polovici leta 1914 je mogel s štipendijo na študijsko popotovanje v Rusijo, leta 1919 pa se je na dunajski univerzi habilitiral z monografijo *Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrhundert* in bil že novembra 1920 imenovan na ljubljanski univerzi za rednega profesorja zgodovine starejših slovanskih literatur s posebnim ozirom na slovensko, od študijskega leta 1925/26 pa je predaval še primerjalno književnost. V letu 1923/24 je bil rektor univerze. Iz sistematičnega znanstvenega in rednega predavateljskega dela ga je iztrgal okupator leta 1942, ker je bil med najbolj aktivnimi člani osvobodilne fronte na univerzi. Po treh letih zaporov in konfinacije se je vrnil na svoje službeno mesto, ki pa ga zaradi bolezni ni mogel več redno opravljati. Zato se je leta 1948 definitivno poslovil od ljubljanskega slavističnega seminarja in se povsem posvetil organiziranju inštituta za literature na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, kateri je bil predsednik že vsa povojna leta. Iz še vedno živahne znanstvene dejavnosti ga je kmalu po slovesnem praznovanju sedemdesetletnice 11. aprila 1950 iztrgala smrt.

Kidrič je dobil dispozicije za študij slavistike že na mariborski gimnaziji, pri čemer je imel verjetno največ zaslug slavist Fran Vidic, ki je bil njegov razrednik v drugem polletju četrtega razreda in ki se je znal približati dijakom z nekonvencionalnim pedagoškim pristopom, za Kidriča pa se je tudi posebej zavzemal. Študij v dunajskem slavističnem seminarju je dal Kidriču predvsem široke slovanske razglede in temeljito filološko izobraz-

* Članek je besedilo predavanja na spominski prireditvi ob stoletnici rojstva profesorja Franceta Kidriča 24. marca 1980 na PZE za slovenske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani.

bo. Ker »Jagič ni trpel prezgodnje in preozke specializacije«,¹ se je tudi Kidrič v času visokošolskih študij ukvarjal z različno problematiko od prvega seminarskega referata o ruskih bylinah v izdaji Rybnikova do doktorske disertacije iz hrvaške protestantske književnosti.

Z žnanstveno publicistiko, usmerjeno pretežno v slovensko literarno zgodovino, je začel Kidrič takoj po promociji, in sicer najprej s kritiko. V Jagičevem seminarju se mu je izostril čut za detajlno filološko analizo, študij iz lastnega zanimanja ga je vse bolj usmerjal v literarno in preko nje tudi v kulturno zgodovino, temperament in takratno stanje slovenske literarne zgodovine sta ga silila v borbena polemičnost, trezen, realističen pogled na svet pa je že v gimnaziji odločal, da so mu bili »bližji naturalisti z Govekarjem na čelu kakor pa nekateri simbolisti«. ² Tako je začel z vse bolj sistematičnim trebljenjem zmot in napak iz slovenskega literarnega zgodovinopisja. Začel je ob Trubarjevem zborniku z načelnim bojem za pravično vrednotenje slovenske protestantske književnosti in nadaljeval z vse bolj nadrobnimi korekturami zmotnih mnenj ob preverjanju virov. Najbolj zanimiv med temi polemičnimi članki je sestavek Pomote in potvare za razne potrebe (1909–1910), predvsem zaradi uvoda, v katerem se je ostro in določno postavil proti dveh negativnima lastnostma tedanjega slovenskega literarnega zgodovinopisja: *šarlatanstvu*, ki ni bilo omejeno le na premalo izšolane ljubitelje, in *strankarskemu potvarjanju dejstev* iz političnih ciljev, ki je bremenilo tudi mnoge strokovnjake.

Za Kidričev nadaljnji razvoj v stroki pa je značilno, kar je zapisal leta 1911 na koncu obširne kritike Grafenauerjeve Zgodovine novejšega slovenskega slovstva:

»Kot olajševalna okoliščina bi se moglo navesti, da se na Slovenskem o nalogi literarne zgodovine sploh in specialno še slovenske vse premalo razpravlja in da manjka še tudi za dobo od Pohlina do Prešerna podrobnih predštudij, odgovarjajočih modernemu pojmovanju literarnozgodovinske stroke . . . Gospod profesor je izšel iz dobre filološke šole ter je že parkrat dokazal, da ume znašati zelo porabne *kamne* za zgradbo literarne zgodovine. Ali ne bi storil bolje, če bi se posvetil predštudijam ter odložil zaenkrat stavbo samo, ki zahteva več kot samo vzdavanje slučajno znesenega gradiva?«³

Kidriču sta se torej v tem času kazali dve temeljni nalogi slovenske literarne zgodovine kot nujen predpogoj za pisanje večjih sintetičnih del, za katere po njegovem stroka še ni dozorela, in sicer *teoretična priprava* na literarnozgodovinsko preučevanje ter *analitično obdelovanje* gradiva in posameznih ključnih problemov. V teoretično pisanje sam ni posegal ne tedaj ne pozneje, razen mimogrede v polemičnih spisih in v intervjujih, pač pa se je očitno skrbno teoretično pripravljajl s študijem del glavnih predstavnikov pozitivizma v literarni vedi. O tem je pozneje izjavil Antonu Ocvirku naslednje:

»Z novimi historičnimi vidiki sem se sicer seznanil že zgodaj, a sem jih postopoma poglabljal s študijem Taina, Pypina, Schererja in nekaterih drugih literarnih zgodovinarjev. Slej ko prej pa mi je bilo že tedaj jasno, da ne sme raziskovalec slovenske literature slepo prevzemati tujih metod, pač pa da jih mora sam dognati in izdelati na osnovi posebnosti in potreb svojega predmeta.«⁴

Pri zadnji izjavi je Kidrič gotovo mislil tako na specifiko starejših obdobij slovstvenega razvoja brez izrazitejšega leposlovja, kakor tudi na posebnosti razvoja posamezne nacionalne književnosti. Da je tega treba upoštevati, se je zavedal Kidrič tudi potem, ko je bil s prevzemom predavanj iz svetovne književnosti prisiljen intenzivneje poseči v primerjalno problematiko. Prav s primerjalnimi študijami se po njegovem pokažejo bistvene posebnosti razvoja posamezne književnosti v pozitivnem in negativnem smislu. To pa kaže, da je primerjalno književnost razumel bolj v tipološkem kakor v genetičnem smislu:

¹ A. Ocvirk, Razgovor s profesorjem Kidričem, LZ 1940, str. 103.

² Tam, str. 102.

³ Fr. Kidrič, Grafenauer, »Zgodovina novejšega slovenskega slovstva« in slovenska kritika (Veda 1911), Izbrani spisi III, Lj. 1978, str. 181.

⁴ Ocvirk, n. d., str. 103–104.

»Slovenskemu literarnemu zgodovinarju za starejšo dobo je minimum iz komparativne književnosti ravno tako neobhodno potreben kakor vsakemu drugemu, ako noče, da mu pojavi njegove književnosti ostanejo v zraku. Le oni, ki so mu znane faze in gibala v evropski literarni produkciji, bo razumel, kaj je pomenila za slovensko literaturo izguba lastne, jezikovno homogene države z lastnim dvorom in plemstvom, v čem je treba iskati literarni pomen reformacije in protireformacije, kaj so elementi preporoda, kaj tvori ceno Prešernovo.«⁵

S takšnim pojmovanjem literarne zgodovine je bil sicer Kidrič v času razcveta francoske primerjalne šole zastarel, hkrati pa zanimiv za naš čas, ko se znova postavljajo tipološka vprašanja v ospredje primerjalnih raziskav.

Če se s teoretičnimi problemi Kidrič ni ukvarjal publicistično, pa je za nekaj časa usmerjal lastno literarnozgodovinsko raziskovanje izključno v smeri »predštudij«. V to skupino bi sodila tudi vrsta kritičnih in polemičnih spisov, ki so prinašali dosti novega gradiva in zastavljali nove probleme. Mimo kritično pogojenih člankov pa je nastajala tudi vrsta drobnih in večjih razprav, omejenih na posamezne probleme ali na novo gradivo, med katerimi so tudi Paberki o Vrazu (1910), Paberki o Korytku in dobi njegovega delovanja v Ljubljani (1910), Korespondenca med Prešernom in Vrazom (1911), Francosko-ilirska loža prijateljev kralja rimskega in Napoleona v Ljubljani (1914) in Ivan Ungnad v prognanstvu (1918–20). Končno lahko med take »kamne« za bodočo zgradbo moderne slovenske literarne zgodovine starejših obdobj prištejemo tudi habilitacijsko razpravo o Trubarjevi Cerkovni ordningi, saj obravnava eno samo knjigo. Ker pa obravnava eno ključnih del slovenske protestantske književnosti in ker je metodološki pristop monografsko izčrpen, predstavlja knjiga novo kvaliteto v Kidričevi znanstveni publicistiki in uvod v sintetične razprave, v kakršne je bil Kidrič kot univerzitetni profesor prisiljen tudi od zunaj. Kidričev prvi monografski poskus, v katerem je spojil filološko analizo s pozitivističnim literarnozgodovinskim postavljanjem in razreševanjem problemov, je slovenska znanstvena kritika sprejela s polnim priznanjem. Ivan Prijatelj je v svoji kritiki med drugim zapisal:

»Pričujoča monografija predstavlja prvi njegov večji koncept, s katerim je dokazal, da zna nad skrbno analitično uredjenimi, pretehtanimi in razvrščenimi podrobnostmi razpeti s krepko roko vzbočeno sintetično streho . . . Značilno za dr. Kidriča pri tem početju je najvestnejše tehtanje vseh podatkov, prodiranje do dna vsem, tudi stranskim vidikom, odpirajočim se mu tekom izsledovanja, a zraven odklanjanje vsakih zastranitev z glavne poti . . .⁶

Še bolj afirmativna je bila sodba lingvистa Frana Ramovša, ki je v zaključnem delu obširnega in podrobnega pretresa Kidričeve knjige zapisal:

»Kidričevo delo je nad vse vestno in odgovarja na vsa prašanja, ki jih le more zastaviti Cerkovna Ordninga. Že po njegovih prejšnjih razpravah je človek videl v Kidriču izbornega poznavatelja slovenske protestantske dobe in to novo delo povsem potrjuje. Domač je v slovenskih protestantskih tekstih in korespondenci, v občini in domači kulturni zgodovini ter večš filološkega raziskavanja. Njegovo delo je prvo strogo znanstveno delo na polju slovenske literarne zgodovine starejše dobe; epohalno je po svoji vsebini in po svoji metodi.«⁷

Z nastopom službe univerzitetnega profesorja v Ljubljani je Kidrič v nekaj letih izpopolnil svojo znanstveno metodologijo in izčistil načelne poglede na literarno zgodovino, tako da

⁵ Fr. Kidrič, O literarni zgodovini (LZ 1927), Izbrani spisi III, Lj. 1978, str. 294.

⁶ I. Prijatelj, Slavica, ČJKZ 1920, str. 114.

⁷ Fr. Ramovš, LZ 1919, str. 503.

so poslej njegove priložnostne načelne izjave v medsebojnem skladu in da se iz njih da izluščiti obrise sistema. Temelj tega sistema je bila izčrpna bibliografija. V nekem raziskovalnem programu je zapisal:

»Po stari preskušeni metodi sem si hotel najprej sestaviti bibliografijo literature . . . , da potem spise v kronološki zapovrstnosti podrobneje preučim ter si ustvarim sodbo o razvoju problemov Polagoma so se mi luščila iz kaosa vprašanja, ki bi po moji sodbi morala dobiti odgovor.«⁸

Torej prvo bibliografija, ki je temelj nadaljnjemu delu literarnega znanstvenika. Kidrič si je tekom let napravil izčrpno bibliografijo o vseh obdobjih slovenske literature, ki jih je preučeval, in jo izpopolnjeval vse do kraja. Iz nje so imeli za znanstveno delo prednost viri, saj »pritiče znanstveniku«, da je »v svojih sodbah neodvisen od informacij drugih«. ⁹ Tam, kjer je bilo v slovenski literarnozgodovinski in bibliografski publicistiki največ nejasnosti in netočnosti, je takšne svoje raziskave prve stopnje tudi publiciral, tako Bibliografski uvod v zgodovino reformacijske književnosti pri južnih Slovanih v XVI. veku (1927) kot skripta in Opombe k protiref. (katol.) dobi v zgodovini slovenskega pismenstva (1921/22). Drugo stopnjo dela je, kakor sledi iz zgornjega citata, predstavljala kritika literature in postavljanje vprašanj. Na tej stopnji je nastalo tudi več publikacij. Nadaljevanje kritične presoje in zavračanje nekaterih trditev predhodnikov po vzorcu Pomot in potvar za razne potrebe predstavlja zlasti članek Tomaž Markawitsch, Joh. Ernst Philipp Christian Ludwig Liscov ter ilirsko gledališče 1705–15, ozir. ljubljansko 1735 (1926). Drugačen tip predstavlja kritičen pretres biografskega gradiva, za katerega zgled nam more služiti Ogrodje za biografijo Primoža Trubarja (1923), spet drugačnega tehtanje gradiva za fiziognomijo nekega obdobja, kakršni sta zlasti razpravi Razvojna linija slovenskega preporoda v prvih razdobjih (1929) in Dobrovský in slov. preporod njegove dobe (1930). Ti dve razpravi pa se dvigata že na drugačno stopnjo, ki bi jo lahko označili za tretjo fazo znanstvenega dela, prehod od analize v sintezo. Tega predstavljajo tudi Kidričeve biografske razprave v strokovnih revijah in članki za Slovenski biografski leksikon. Za to fazo Kidričevega znanstvenega dela je značilen postopek, ki ga je sam imenoval »sumiranje«. To ni bila hipna domislica, marveč trdno prepričanje, da prava in objektivna literarnozgodovinska sodba lahko nastane le na osnovi kritičnega tehtanja dejstev glede na njihovo verodostojnost in glede na odnose z drugimi dejstvi. Pri tem se je Kidrič vsekozi ostro postavljajl po robu metodi, ki je v virih in literaturi iskala le potrdil za apriorno postavljeno tezo. Prvič je Kidrič določno formuliral stališče do tega vprašanja v polemiki z Josipom Puntarjem leta 1928:

»Vsako namigavanje o moji apriornosti je gola nesmiselnost. Ta znanstveni problem zame ni bil niti prvi niti edini, pač pa od početka eden izmed onih, za kakršne mora imeti znanstvenik zelo enostavno formulo: išči komponente, napravi črto in napiši sodbo, ki se ti po pretresu vseh momentov zdi pravilna.«¹⁰

Podobno vodilo je zapisal tudi sedem let pozneje v polemiki z Ivanom Grafenauerjem:

»Vse to sem napisal samo kot literarni in kulturni zgodovinar, ki beleži sumande, napravi črto in mirno čaka, kaj pokaže račun. Ker se ne čutim na nobeno stran vezanega, mi je čisto vseeno, koga postavi vsota v lepšo luč: duhovnika ali laika, vernika ali skeptika, katolika ali protestanta.«¹¹

⁸ Fr. Kidrič, Ob zgodovinpisju Rogaške Slatine; A. Režek, Iz prošlosti vrela mineralnih voda Rogaške slatine, Rogaška Slatina 1937, str. 4.

⁹ Kidrič, O literarni zgodovini, str. 293.

¹⁰ Fr. Kidrič, Pomenki II, Evropski okvir za arhitektoniko in Puntarjeva bramba (LZ 1928), Izbrani spisi III, Lj. 1978, str. 158.

¹¹ Fr. Kidrič, »Stoletja beležk brez literarne tradicije« v slovenski literarni zgodovini (LZ 1935), Izbrani spisi III, Lj. 1978, str. 192.

In še bolj strnjeno pet let za tem v intervjuju z Antonom Ocvirkom, torej zunaj polemičnega konteksta:

»Od svetovnega nazora si nisem nikoli dal diktirati nobene sodbe o zgodovinskem dogajanju. Sovražim postopek, ki napiše najprej vsoto, napravi črto in potem šele išče komponent in dokazov.«¹²

Četrto in najvišjo fazo Kidričeve literarnozgodovinske metodologije predstavlja sinteza, za katero je v citirani kritiki Grafenaurjevega poskusa postavil zahtevne kriterije. Sam se je je lotil šele skoraj dve desetletji pozneje, potem ko je imel za seboj že deset let sistematičnih priprav. Formuliral jo je za obdobja do Vodnikove in Zoisove smrti od leta 1929 do 1938; tako je nastala obsežna in temeljita Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti. Zadnje obdobje svojega raziskovalnega področja, to je po njegovi terminologiji drugo fazo slovenskega preporoda, ni uspel obdelati na enak način, čeprav je prvotni načrt zgodovine obsegal to dobo. Približen ekvivalent temu neuresničenemu načrtu predstavlja (tudi nedokončana) monografija o Francetu Prešernu, ki podaja tudi družbeni in kulturni okvir njegove biografije.

Osrednji problem te faze znanstvenega dela je periodizacija. O njej je Kidrič dal med manj določnimi tudi tole izjavo:

»Ob iskanju oznak za posamezna razdobja v slovenski literarni zgodovini se vprašam, kaj so pisci s slovenskim pisanjem hoteli doseči in kako so svojo namero sami imenovali. A ko vrednotim delo v razdobjih do srede 18. stoletja, v katerih se je slovenski pisalo samo iz ozirov na potrebe cerkve, me muči problem, ali je doba dozorila vse tiste kali za slovensko literarno obravnavo, ki so bile podzavestno v vodilni ideji in ki so se vsakomur, kdor je koristi cerkve prav pojmoval, tako rekoč vsiljevale. In če ugotovim, da mnogo takih kali ni rodilo sadov, se vprašam, zakaj jih ni, kakor iščem vzrokov tudi v obratnem primeru.«¹³

Za takšne vrste periodizacije pa niso zadoščale izrazito literarnozgodovinske raziskave, treba je bilo pritegniti tudi celo vrsto sorodnih zgodovinskih panog, da bi se pokazala celovita kulturnozgodovinska podoba posameznih obdobj in preko njih »razvojna linija«, ki je bila za Kidriča pomemben problem. Kako si je zamišljal razmerje med literarno zgodovino in tako pojmovanimi njenimi pomožnimi vedami, nam deloma ilustrira stavek:

»Poseganje v področja politične, socialne in kulturne zgodovine je pri oblikovanju odgovorov na ta in slična vprašanja neizogibno, a pri literarnem zgodovinarju, ki se hoče osredotočiti, da skozi prizmo svoje stroke gleda in po vidikih njenih potreb ocenjuje, bodo dotični odstavki dobili obliko, ki bo v skladu s to koncentracijo.«¹⁴

France Kidrič je torej v slovensko literarno zgodovino uvedel brezkompromisno kritičnost in objektivnost presojanja, zahtevo po strogi znanstvenosti metodologije ter mnogostransko razčlenjeno in za marsikatero drugačno pobudo odprto pozitivistično doktrino. Z načrtno zasnovanim in dosledno izvajanim delom na zamejenem, a kljub temu zelo širokem znanstvenem področju je dal vrsto razprav temeljnega pomena. Večina teh razprav, doslej raztresenih po strokovnem časopisju, je zdaj zbrana v treh zvezkih Izbranih spisov, ki jih je uredil in s komentarjem opremil Darko Dolinar (Lj. 1978). Najvišji rezultat njegovega znanstvenega dela pa predstavlja Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti in prvi del monografije o Prešernu. Ti dve deli dajeta po svoji monumentalnosti in temeljitosti vtis dokončne razrešitve problematike obravnavanih obdobj. Seveda je takšna definitivnost na področju literarne zgodovine kakor tudi drugih

¹² Ocvirk, n. d., str. 106.

¹³ Kidrič, »Stoletja beležk...«, str. 192.

¹⁴ Kidrič, O literarni zgodovini, str. 289.

družbenih ved relativna. Razvoj stroke v zadnjih desetletjih je z novim gradivom in novimi analizami izpodkopal marsikatero Kidričevo tezo. Nove literarnozgodovinske metode, ki pojmujejo literaturo kot bolj ali manj avtohton fenomen, so premaknile raziskovalno pozornost vsaj deloma drugam, kakor jo je usmerjal Kidrič. To pač terja nujnost normalnega razvoja vede, ki noče stagnirati. Toda vsaj po dveh stvareh je Kidričevo delo dandanašnji prav tako aktualno kakor v času, ko je nastajalo, in bo aktualno tudi v bodoče, v kolikor bo literarna zgodovina hotela ostati znanstvena disciplina. Prva stvar je resnost in sistematičnost znanstvenega postopka, ki temelji na kritično preverjenem gradivu in brezkompromisno teži po objektivni resnici. Nič manj pa ni pomembno gradivo samo, ki ga je zbral in kritično pretresel France Kidrič in brez katerega bi bile tudi nove teze in hipoteze zgradbe na pesku.

V Kidričevem delu pa so tudi premnogi nastavki in zasnove, ki jih sam ni izkoristil ali pa se jim je iz načelnih razlogov svojega znanstvenega prepričanja celo izognil. Najbolj viden fenomen, ki se zdi, da ga je Kidrič črtal iz evidence ali vsaj domene literarnega zgodovinarja, a je vendar literarni fenomen, je ustno slovstvo oziroma njegova folklorizirana ostalina. Vendar Kidrič pritegnitvi tega fenomena v literarno zgodovino ni bil tako naspnoten, kakor bi se na prvi pogled dozdevalo. Na opozorilo kritike je v drugo izdajo prvega snopiča svoje literarne zgodovine vnesel odstavek o obstoju ustnega slovstva v srednjem veku. V intervjuju z Ocvirkom pa je odkrito pozdravil »študij zgodovine narodne pesmi, ki ga v zadnjem času tako uspešno goji prof. Grafenauer«, in si želel njegovega nadaljevanja.¹⁵

Med pozneje izkoriščene pobude bi mogli šteti zlasti Kidričev načrt, kako bi naj se razvrstila snov v posameznih obdobjih sintetičnega literarnozgodovinskega dela, da bi se pisec izognil biografski deskriptivnosti starih učbenikov:

»Čudim se, da izmed piscev celotnih naših literarnih zgodovin še noben ni prišel na idejo, kako lahko in umestno se izogneš nizanju balastnih biografskih podrobnosti. Za vsako razdobje sta potrebni v ta namen samo dve posebni poglavji: poglavje o ustvarjanju literarnih središč, kjer moreš govoriti tudi o šolstvu in raznih drugih institucijah, ki so sposobne, da vplivajo na porast literarnega zanimanja, in poglavje o literarnih osebnostih dotične dobe.«¹⁶

V Zgodovini slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti je Kidrič ubral drugačno pot, kakor jo je tu načrtal. Pač pa se zdi, da je zamisel, dopolnjena po novejših metodoloških izhodiščih, zaživela v Pogačnikovi in Zdravčevi Zgodovini slovenskega slovstva (Mrb. 1968–1972) z druženjem poglavij v okviru posameznih obdobj na skupini »Čas in prostor« in »Beseda in ustvarjalec«. Takšnih ali drugačnih pobud je v Kidričevem delu raztresenih še več. Treba jih je le odkriti in uresničiti, seveda v skladu s sodobnimi zahtevami stroke. In kolikor več bo takšnih pobud uresničenih, toliko bolj bo rasel »nadačasovni« pomen Kidričevega znanstvenega dela.

¹⁵ Ocvirk, n. d., str. 107.

¹⁶ Kidrič, O literarni zgodovini, str. 287.

CANKARJEV ROMAN IN NJEGOVA STRUKTURA

(Odlomek iz še neobjavljene knjige)

Cankarjeva težnja napisati daljši pripovedni tekst ali roman sega že v zgodnjo dobo pisateljevega proznega ustvarjanja. Zlasti v letu 1898 se pri njem začne pojavljati misel na roman, vendar spočetka še v zelo splošni, nič konkretni obliki. Tako je npr. prisatelj 16. julija tega leta Ani Lušinovi obljubil napisati tragedijo in roman do zime, dodal pa je iz previdnosti, da je z delom šele začel.¹ Kmalu zatem, v pismu 4. avgusta, je že jasno čutil, da romana ne bo dovršil v zastavljenem roku, kajti pojavile so se nepredvidene težave, ki so zahtevale, če jih je hotel razrešiti, več časa in predvsem več ustvarjalne zbranosti.² Iz maloštevilnih skopih opazk v pismih in krajših proznih delih, ki pojasnjujejo nastanek prvega Cankarjevega romana, pa je mogoče razbrati precej vsestransko problematiko te pripovedne oblike, problematiko, ki raziskovalcu odpira razglede tudi v poznejše Cankarjevo romaneskno pripovedništvo.

V tej zvezi je najprej omembe vredna izjava junaka povesti *Ob smrtni postelji* iz srede leta 1898, ki nedvomno izraža Cankarjevo mnenje o ambicioznejših ustvarjalnih hotenjih. V tej tretjeosebni pripovedi beremo naslednjo misel mladega umetniškega ustvarjalca o sebi in o svojem delu: »Če je pisal neznaten podlistek, mislil je o širokih načrtih; velike, krasne snovi so mu prihajale druga za drugo, osebe in prizori iz tragedij in romanov so vstajali pred njim v bleščeči megli.«³ Še bolj naravnost je nejasne, za tekstovno oblikovanje nezrele romaneskne zasnove označil mladi pisatelj Ani Lušinovi, ko je zapisal, da se je nastajanje romana zakasnilo zato, ker zanj ni imel »izdelanega vsega načrta«. »Pod roko so mi vstajale«, piše Cankar, »nove osebe in novi prizori, zato hočem počakati, da se vsa stvar umiri in postane trdna in jasna.«⁴ Očitno je, da so težave, ki so povzročale zamudo pri pisanju romana, zadevale predvsem obliko romana, njegov notranji ustroj. Kako urediti, kako organizirati v smiselno celoto osebe in prizore, kako preoblikovati snov kot zunajumetniško resničnost v temo pripovednega teksta, v smotrno zvezo motivov ali motivnih sestavin – to vprašanje se je z vso neizprosno zahtevo po razrešitvi postavljalo pred mladega pisatelja. Nedvomno je bilo že tedaj v Cankarjevi zavesti spoznanje, da zahteva daljša pripoved drugačno zasnovo, drugačno organizacijo snovi kot črtica, novela ali po-vest. To je bilo eno območje problematike, ki pojasnjuje počasno nastajanje prvega Cankarjevega romana oziroma okoliščino, da si mladi pisatelj v tem času še ni bil na jasnem o strukturi, o notranji zgradbi obsežnejšega pripovednega dela, zato se tudi še ni mogel lotiti konkretnega oblikovanja teksta. Drugo območje problematike zadeva vsebino romana in pojavi se skoraj vzporedno, kmalu za vprašanjem o strukturi romaneskne proze. Iz pisma bratu Karlu 27. decembra 1898 zvemo namreč, da je pisatelj nazadnje le začel »pisati« roman, in to roman z naslovom *Pod Saturnom. Življenje in delovanje Julijana Stepnika*.⁵ Nekaj dni zatem je pisatelj že bolj določen v izjavah o svojem delu in je bratu predstavil temo oziroma glavnega junaka romana, hkrati pa je nakazal notranji ustroj pripovedi, saj se mu je vsebina romana zdela neločljivo povezana z oblikovno strukturalnimi vprašanji. Tako je o romanu, o katerem je tedaj mislil, da ga bo ponudil Slovenski matici,

¹ Zbrano delo XXVII, 1971, 255.

² Prav tam, 278.

³ Zbrano delo VI, 1967, 249.

⁴ Prim. opombo 2.

⁵ Zbrano delo XXVI, 1970, 45.

zapisal naslednje: »Ta stvar me jako veseli in pišem jo s popolno lahkoto, ker sem junak jaz sam. Do začetka tretjega dela pojde vse precej po resnici – potem pa pride tragičen konec. Najboljši odstavki so filozofični in satirični.« Cankar je hkrati označil tudi strukturo romana: »Pisan je brez poglavij, – kakor zbirka posameznih krajših spisov. In res bi lahko poslal vsacega posebej brez velicnih popravkov kot feljton v 'Narod' ali v 'Slovenca' ...«⁶ Če se najprej omejimo na tematsko stran romana, je Cankarju treba priznati jasno predstavo o zasnovani pripovedi. Tema romana bo po njegovi eksplicitni izjavi avtobiografična, junak bo on sam. Do začetka tretjega dela, verjetno kar večji del romana bo zgodba bolj ali manj izhajala iz realnega življenjskega izkustva pisatelja, nadaljevanje in konec bosta fiktivna, torej rezultat pripovedovalčeve ustvarjalne domišljije. Tudi posebne omembe filozofske meditativne in satirične vsebine zasnovanega romana ne kaže prezreti. Ker pa sta obe sestavini navzoči že v Cankarjevi krajši mladostni prozi, v črticah pa tudi v novelah in povestih, ju ne moremo pojmovati kot inovaciji zasnovanega romana. Očitna je le okoliščina, da je nameraval pisatelj s svojim prvim romanom posebej izpostaviti filozofsko izpovedne in satirične razsežnosti pripovedovanja, kar samo potrjuje idejno oziroma socialno kritično usmeritev njegove umetnosti v tem času. Prav tako pozorni smo v tej zvezi na Cankarjevo oznako strukture romana. Roman, ki ga je snoval, ne bo razdeljen v klasična poglavja, temveč bo sestavljen iz povsem samostojnih pripovednih enot, ki bi jih lahko posebej in same zase objavil kot podlistke, kot črtice v dnevnem časopisju. Ta informacija usmerja kljub svoji splošnosti naš pogled k specifičnim strukturalnim lastnostim Cankarjevih romanov, o katerih razpravljamo pozneje.

Nadaljnji razvoj Cankarjeve zamisli o daljšem pripovednem delu *Pod Saturnom* razkriva nihanja v pisateljevem načelnem pojmovanju romana. Če so se avtorju zdele še v začetku leta 1899 avtobiografična izkustva ustrezna tema romana, je mislil o takem izboru snovi za romaneskno prozo že sredi tega leta močno drugače. V pismu Govekarju 24. avgusta je formuliral enega svojih najznačilnejših pogledov na snov oziroma tematiko sodobnega romana, ko je tedanjega kulturnega urednika Slovenskega naroda prepričeval z besedami. »Pomisli ti treba, da nisem pisal doslej še nobenega romana, nobene resne drame, – in Ti si vendar ne boš predstavljal, da bi spravil bolečine svoje malenkostne osebe v središče večjega dela, – kakor jih spravim v svoje črtice? –« V skladu z zapisanim je Cankar še bolj poudaril razloček v obravnavanju avtobiografične teme v črticah na eni ter v drami in nedvomno tudi v romaneskni prozi na drugi strani: »Kadar bom slikal to 'družbo', ne bom takó neumen, da bi vrgel na deske deset Cankarjev moškega in ženskega spola. – Da pa ima 'subjektivna' umetnost veliko opravičenost, – da v naših dneh celó daleč prevladuje, – to je znano. Skoro vsi moderni 'črtičarji' so 'subjektivistí'. – Popolna 'objektivnost' v umetnosti pa je sploh nesmisel. –«⁷ Avtobiografična snov sodi tedaj v kratko pripovedništvo, v črtice, nasprotno pa naj večja dela, kakor so drama *Jakob Ruda* in roman, ki ga je tedaj snoval, obravnavajo širše socialne teme. Če je imel pisatelj v začetku leta 1899 avtobiografijo še za primerno temo romana, je zdaj táko pojmovanje zanikal, saj si ni mogel predstavljati, da bi v »središče večjega dela« postavil lastne človeške izkušnje. V tem času se je že nagibal k odločitvi, ki se je pri njem kmalu nato potrdila v načelu in ustvarjalni praksi, da bo snov oziroma tematika njegove obsežnejše, predvsem romaneskne proze slovenska družba. Odločal se je za tak tip romana, ki ga tematsko ne bo mogoče uvrstiti med pravo avtobiografično prozo. Na drugi strani pa se je Cankar bolj kot drugi naši pisatelji, zlasti bolj kot Govekar, ki mu je namenil razmišljanje v prozi, zavedal izrazito subjektivne usmerjenosti moderne literature in se je tudi sam zavezal subjektivnemu načelu v umetnosti načelno in praktično v *Vinjetah*, ki so izšle v posebni knjigi z znamenitim *Epilogom* prav v tem letu. Skratka: kakor v drugih območjih Cankarjeve poetike se je tudi v njegovem načelnem pojmovanju romana – spočetka tudi v konkretnih

⁶ Cankar bratu Karlu 9. januarja 1899 (ZD XXVI, 1970, 47).

⁷ Prav tam, 139–140.

poskusih napisati roman – pokazala dvojnost med pisateljevim nazorom o literaturi kot estetsko-etični dejavnosti, ki je usmerjena h kritičnemu predstavljanju in s tem k spreminjanju družbenih razmer, ter med afiniteto do izrazito subjektivno utemeljene literature evropske moderne. Nedvomno je prav v območju tematike eden poglavitnih vzrokov, da pisatelj ni uresničil svoje zamisli o romanu *Pod Saturnom* tako, kot je nameraval. Že spomladi 1899 Cankar zasnovane pripovedi ni več imenoval roman⁸, kajti avtobiografična snov, ki jo je tedaj obravnaval, vsaj v svoji avtentični, nepreustvarjeni obliki ni sodila v romaneskno prozo. Razen tega se je kmalu razkrilo prikrito nesoglasje v pisateljevi zamisli glavnega junaka *Pod Saturnom*. Ko se je pri Cankarju prvič pojavil načrt o avtobiografičnem romanu, se je slovenski pisatelj naslonil na danskega naturalista in predhodnika dekadence Jensa Petra Jacobsena, na njegov roman *Niels Lyhne*. Ani Lušinovi je v pismu 29. julija 1898 takole formuliral svojo avtorefleksijo, oprto na simbolistično interpretacijo Jacobsenovega naturalističnega romana: »Danski pesnik Jacobsen je opisaval v svoji najlepši knjigi samega sebe in svojo dušo . . . In meni se zdi, kakor da bi bil tudi del mene samega v tistem sanjaču, ki je bil zmožen največjih del, ki je plaval v svojih mislih visoko nad vsemi drugimi, – a storil ni ničesar in umrl je sam in pozabljen . . . Popolnoma takó, upam da se z menoj ne bo zgodilo. Toliko sem delal že doslej, da bi ravno 'pozabljen' ne mogel umreti. A vendar se mi nekako čudno zdi in nič posebno ne zaupam samemu sebi, – da bi mogel kdaj uresničiti vse svoje visokoleteče načrte . . . Kakor vidiš obide me časih malodušnost, a to mine tako, in potem se smejem samemu sebi. Saj ni prav nobena posebna zasluga, če se more dvigniti duša visoko nad svet; ta svet je vendar tako nizek, smešen in malenkosten . . .«⁹ Težko si je zamisliti, da bi Cankar ne dojel očitne razglašenosti med sanjarskim, izrazito pasivnim tipom človeka, za kakršnega se je označil v navedenem pismu, in med junakom pod naslovom zasnovanega romana *Pod Saturnom*. Pasivnega človeka namreč ni mogoče uskladiti z »delovanjem«¹⁰ Julijana Stepnika, razen kolikor podnaslov romana ni bil mišljen ironično. Toda tudi v tem primeru je prišlo do bistvenih sprememb v uresničitvi pisateljevega prvotnega načrta. Namesto *Življenja in delovanja Julijana Stepnika* je Cankar v marcu 1900 napisal novelo z naslovom *Smrt kontrolorja Stepnika*.¹⁰ Nas tukaj seveda ne zanimata razvoj in nastanek pripovedi v vseh konkretnih nadrobnostih, temveč razvoj pisateljevega proznega načrta s poetološkega vidika. Predvsem pa je pomembna – pomembna tudi za nadaljnje razmišljanje o Cankarjevem romanu – okoliščina, da je pisatelj iz svoje prve povsem avtobiografične zamisli romana ustvaril novelo.

Zastavlja se vprašanje, kakšno je v resnici razmerje med avtobiografično snovjo in Cankarjevimi romani oziroma kakšna je tematika pisateljevih romanov glede na to, da se avtorju osebno življenjsko izkustvo ni zdelo primerno za obsežnejša prozna dela.¹¹ V mislih imamo seveda predvsem pripovedne tekste, ki jih je Cankar sam dosledno ali v pretežni meri označeval za romane. V tem pogledu literarna veda ni povsem enotnega mnenja, vsaj kar zadeva *Tujce*, ki jih nekateri zgodovinarji pojmujejo kot roman, nedvomno v prepričanju, da razmeroma precej obsežna pripoved zasluži tako oznako.¹² Če pa ostanemo na stališču, da uvrstimo med romane samo tista prozna besedila, ki jih je tako poimenoval pisatelj sam, in poskušamo ugotoviti značilnosti zares Cankarjevih romanov, potem mo-

⁸ Cankar je bratu Karlu poročal 22. marca 1899 o romanu kot o »noveli«, ki jo je »pisal za Matico, Tereziji Jenkovi pa 20. aprila istega leta o »daljši spisani noveli«⁸ (ZD XXVI, 1970, 50; XXVIII, 1973, 41).

⁹ Zbrano delo XXVII, 1971, 271. Cankarjevo simbolistično razumevanje Jacobsenovega naturalističnega romana osvetljuje Dušan Pirjevec v uvodni študiji *Vprašanje svobode* k slovenskemu prevodu romana. (Prim. Jens Peter Jacobsen, Niels Lyhne, Zbirka Sto romanov. Prevod Avgusta Smolej. Cankarjeva založba, Ljubljana 1967.)

¹⁰ Zbrano delo IX, 1970, 392. Prim. tudi interpretacijo novele Petra Scherberja (Simpozij o Ivanu Cankarju 1976, Ljubljana 1977, 276–285).

¹¹ Prim. razpravo Franceta Bernika Cankarjeva avtobiografska proza (XII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana 1976, 73–87). Pripomniti pa moram, da sem pojmovanje avtobiografičnosti pri Cankarju na tem mestu v marsičem dopolnil pa tudi bistveno spremenil.

¹² Prim. Fran Petré, Ivan Cankar: Nina. Umjetnost riječi XIV, 1970, 1–2, 173.

ramo *Tujce* šteti med povesti. Pisatelj je namreč *Tujce* imenoval povest ves čas nastajanja tja do njihovega izida leta 1902 in še po izidu.¹³ Samo enkrat jih je imenoval »daljšo novelo« in »kratek roman«, tako da sta obe oznaki ob prevladujočem terminu povest pravi izjemi.¹⁴ Potemtakem bi bil Cankarjev prvi roman njegov najboljšežnejši pripovedni tekst *Na klanecu* iz leta 1902. Sledijo mu romani, ki jih navajamo po času nastanka, *Hiša Marije Pomočnice* iz leta 1902/03, *Gospa Judit* in *Križ na Gori* (1904), *Nina* (1905/06), *Martin Kačur* in nedokončana *Marta* (1906), *Novo življenje* (1908) ter *Milan in Milena* (1912/13).

Kakor je med avtobiografičnostjo in osebno izpovednostjo literarne umetnosti neutajljiva razlika, tako je meja med njima težko določljiva, saj ta ločnica ni nekaj ustaljenega ali trdno zakoličenega, temveč niha od primera do primera. Posebej težko je razmejiti obe področji pri Cankarju, kljub temu da se je pisatelj natanko zavedal razlike med avtobiografično, realno izkustveno snovjo ter med subjektivno obravnavano tematiko v umetnosti. Cankar je neredko naglašal avtobiografični značaj svoje literature. »Iz vseh tistih žalostnih zgodb, ki sem jih pripovedoval ljudem, gleda moj obraz . . .«, je naglasil ob izidu svoje desete knjige leta 1907 in se pri tem vprašal, čemu bi sploh še pisal življenjepis, če je življenjepisna vsa njegova literatura.¹⁵ Najbolj pa je izpostavil trditev o avtobiografičnosti lastne umetnosti nekaj let nato, ko je formuliral splošno, vendar dovolj apodiktično izjavo: » . . . vse, kar človek piše, je življenjepis.«¹⁶ Čeprav je veljavnost te izjave takoj relativiziral, ko je podvomil o objektivnem odslikavanju lastnega duhovnega obraza, a se je zadovoljil z avtentičnim izražanjem svoje subjektivnosti, predstavlja avtobiografično razumevanje umetnosti pri Cankarju vidno postavko. Njeno nasprotje pa zasledimo že pri snovanju prvega romana, ko je mladi pisatelj eksplicitno zavrnil možnost, da bi v njem predstavil lastno življenje, da bi namesto nosilcev širšega družbenega dogajanja oblikoval »deset Cankarjev moškega in ženskega spola.« Ne nazadnje se je tudi v zvezi z *Gospo Judit* odločno uprl tistim, ki so v literarnih osebah romana videli realne človeške like, kajti tam, kjer se začenja Schlüsselroman, se po njegovem umetnost neha.¹⁷ Po vsem tem bi za avtobiografično tematiko lahko označili samo taka dogajanja, notranja in zunanja, ki jih pisatelj oziroma pripovedovalec pripoveduje kot lastna izkustva, kot lastna življenjska doživetja bodisi v prvi osebi ali tako, da jih v celoti in posameznostih lahko kot take razumemo. Po tem merilu bi za avtobiografična dela lahko šteli predvsem *Moje življenje* (1913/14) ter vrsto črtic in krajših novel, vsa druga proza, ki jo navadno še označujemo za življenjepisno, bi postala s tem vprašljiva. In kakšna je v resnici tematika Cankarjevih romanov, kakšno je razmerje med avtobiografičnimi in objektivnimi snovmi ter različnimi oblikovalnimi postopki pri našem pisatelju?

Nesporna in takoj očitna postane okoliščina, da nobeden izmed Cankarjevih romanov ni napisan v obliki spominov, dnevnikov ali pisem. Nobenega pisatelj tudi ni naslovil tako, da bi izpostavil lastno osebnost in jo poudaril kot vsebino pripovedi, tako kot je storil v *Mojem življenju* ali v *Grešniku Lenartu*, kjer je noveli pripisal podnaslov: Življenjepis otroka.¹⁸ Že roman *Na klanecu* stoji večidel zunaj strogo pojmovane avtobiografične tematike, čeprav je kot celota še vedno v njenem širšem območju. Pisatelj ga je zasnoval kot pripoved o materi, toda zamisel se mu je sproti širila in spreminjala. Roman osebe, kakor bi ga lahko imenovali na začetku, ko je bil naslovljen še kot *Židana ruta*, se mu je ob vse

¹³ Prim. pisma Franu Levcu 10. marca, 29. junija, 3. oktobra in 18. decembra 1901, 28. januarja, 4. in 28. februarja ter 4. decembra 1902 (ZD XXVI, 1970), Franu Govekarju 1. julija 1901 (prav tam), Lavoslavu Schwentnerju 19. in 25. marca ter 23. aprila 1902 (ZD XXVII, 1971), Zofki Kvedrovi 20. marca 1902 (ZD XXVIII, 1972) in Ivanki Klemenčičevi 28. marca 1902 (prav tam).

¹⁴ Prim. pismo Franu Levcu 7. junija 1901 (ZD XXVI, 1970) in Zofki Kvedrovi 10. julija 1901 (ZD XXVIII, 1972).

¹⁵ Jubilej, Krpanova kobila 1907 (ZD XV, 1972, 17).

¹⁶ Grešnik Lenart (ZD XXII, 1975, 113).

¹⁷ Prim. pismo Franu Vidicu 23. februarja 1905 (ZD XXVIII, 1972, 47–48).

¹⁸ Grešnik Lenart. Življenjepis otroka. Novela je nastala v letih 1914/15.

večjem upoštevanju socialnih razmer osrednjega ženskega lika, njene družine in proletarskega okolja preoblikoval v roman prostora, kar se je nazadnje odrazilo tudi v novem naslovu Cankarjeve najobsežnejše proze. Da romana *Hiša Marije Pomočnice* in *Gospa Judit* po svojih tematskih plasteh ne sodita med avtobiografično pripovedništvo, ni treba posebej dokazovati. Nekoliko drugačen je položaj *Križa na Gori*. Pred tem romanom je Cankar oblikoval lik umetnika že v nekaterih mladostnih črticah, v povesti *Popotovanje Nikolaja Nikiča* in zlasti v *Tujcih*. Kontinuiteta v obravnavanju lika umetnika kaže torej pisateljevo globljo prizadetost ob vprašanju ustvarjalne eksistence. In v resnici je problem umetništva v *Križu na Gori* Cankarjev osebni problem, temeljni problem njegovega obstoja. V tem pogledu je roman avtobiografično delo in ga kot takega lahko razumemo, sicer pa je v njem ne samo več fiktivnih tematskih sklopov, skoraj celotna fabula ostaja zunaj pisateljevih realnih človeških izkušenj. Ne nazadnje zgodba o slikarju Kovaču tudi ni pripovedovana v slogu življenjepisa, saj je obsežna pripoved napisana v tretji osebi, v avktorialni perspektivi in večidel v simultano multilokalni tehniki, ki navadno zahteva vsevednega, domišljjsko angažiranega pripovedovalca. Nasprotno prevladuje v *Nini* prvoosebna pripovedna perspektiva, toda razdrobljeni, med seboj ohlapno povezani ali sploh nepovezani tematski sklopi so veliko bolj literatura v smislu fiktivne resničnosti kot avtobiografično pričevanje pripovedovalca. Razen tega je ob pripovedovalcu osrednja oseba romana ženska, ne moški. Tudi v *Martinu Kačurju* tretjeosebni pripovedovalec ne pripoveduje zgodbe na osebni, avtobiografičen način. Kar še stopnjuje njegovo relativno objektivnost, je socialnokritična zgodba romana, njen kontekst prostora in časa. Objektivne pripovedne vsebine *Marte*, široko zasnovanega, a nedokončanega romana, ni treba posebej utemeljevati, medtem ko je roman *Novo življenje* tako kot *Križ na Gori* blizu avtobiografičnemu pripovedništvu. Erotična, etična in druga eksistencialna vprašanja glavnega junaka so temeljna vprašanja pisatelja, le da so na ravni fabule fiktionalno preoblikovana v literaturo. Prenesena so iz območja realnih izkušenj v območje umetniške svobode in ustvarjalnosti. Med tiste Cankarjeve romane, ki po svoji tematiki nimajo globlje zveze z avtobiografičnim pričevanjem, pa sodi »ljubezenska pravljica« *Milan in Milena*. Čeprav je najmanj obsežna, ta pripoved ustreza pisateljevi zahtevi po objektivni temi za roman in njej primerna je tudi objektivna, ne prvoosebna pripovedna perspektiva v simultano multilokalnem razvoju fabule. Ponuja se torej ugotovitev, da je avtobiografičnost v Cankarjevih romanih zastopana v manj čistih oblikah kot v krajših pripovednih besedilih, v novelah ali črticah. Kljub temu lahko vsaj v treh primerih govorimo o avtobiografični temi ali avtobiografični duhovni vsebini romana – v romanih *Na klancu*, *Križ na Gori* in *Novo življenje*. Ti romani niso avtobiografični v strogem zgodovinsopisnem pomenu niti po vsebini niti po obliki, saj npr. niso napisani v prvoosebni perspektivi pripovedovanja. Je pa v vseh treh miselno in človeško praktično izkustvo pisatelja tako močno prisotno, da ga tudi umetniška transpozicija v svet fiktionalne resničnosti ni mogla zabrisati. Večina Cankarjevih romanov seveda ni avtobiografična niti v široko razumljenem pomenu te oznake, saj navadno pisatelj celo tam, kjer se je odločil za prvoosebno pripoved, epske vsebine bralcu ne sporoča kot lastno empirično izkušnjo. Tako so snovno–tematske značilnosti Cankarjevega romana glede na njihov izvor razmeroma jasno razvidne, nekoliko bolj raznotera je oblikovna problematika pisateljevih romanov, njihova notranja organizacija oziroma struktura.

Pri raziskavi notranjega ustroja Cankarjevega romana zavzemajo pomembno mesto srednje obsežne in kratke pripovedne oblike. Že ko je pisatelj snoval roman *Pod Saturnom*, je zapisal, da bo roman namesto iz običajnih poglavij sestavljen iz krajših spisov ali feljtonov, ki bi bili lahko objavljeni sami zase. Zelo podobno strukturo si je Cankar zamislil za roman *Na klancu*, razlika je samo v tem, da pisatelj tokrat ni izhajal iz podlistka, temveč iz širše pripovedne enote, iz novele kot temeljne sestavine besedila. Takole je v začetku leta 1902 opisal notranjo zgradbo romana Franu Levcu. Roman bo imel »posebno obliko: sestavljen bo iz desetero novel; vsaka zase bo celota, obenem pa po vsebini in ideji tesno

zvezana s prejšnjo in naslednjo.¹⁹ Navedeni odlomek iz pisma predsedniku Slovenske matice je pomemben, ko raziskujemo notranjo zgradbo Cankarjevega romana.²⁰ Najprej velja seveda pozornost trditvi, da bo vsaka izmed desetero novel – v končni obliki romana *Na klancu* imamo osmero novel oziroma poglavij – sama »zase celota«. Ta splošna opredelitev novele pa nam odkrije svojo pravo vrednost šele, ko vemo, da vsi Cankarjevi romani niso tako notranje zgrajeni kot roman *Na klancu*, da za vse njegove romane ni značilen tak notranji ustroj. Zato je potrebno določiti, kaj konkretno pomeni novela, ki jo je Cankar predstavil kot samo zase celotno in ki z drugimi podobnimi novelami predstavlja roman. Naj je Cankarjeva opredelitev še tako splošna, najbližja je tisti definiciji, ki novelo označuje kot krajšo pripoved z osredotočenim dejanjem, usmerjenim k enemu vrhu, z ostro profiliranim razvojem in presenetljivim zasukom, kot kompozicijsko tesno sklenjeno, po načinu pripovedovanja zaključeno prozo.²¹ Taka novela, kakor si jo predstavljamo iz pisateljeve oznake, je sama »zase celota«. Hkrati je Cankar določno povedal, kako se novele kot kompozicijsko osredotočene, zaključene pripovedne enote odpirajo navzven, med seboj povezujejo in vključujejo v večjo celoto, ki jo predstavlja roman. Brž ko je vsaka novela s prejšnjo in naslednjo povezana po vsebini in ideji, dobi ob svoji avtonomni vlogi še povezovalno funkcijo. Cankar je tako zasnovano romana, kakor jo je predstavil Levcu, ko je komaj začel oblikovati besedilo, uresničil skoraj v celoti. Novele, ki naj bi nadomestile tradicionalna poglavja, so v resnici tematsko in idejno zaključene pripovedi in pisatelj bi vsako izmed njih lahko objavil samo zase, zunaj romana. Zunanje znamenje njihove celovitosti in umetniške avtonomnosti so posebni naslovi, ki jih razen v enem ali dveh primerih ne najdemo v Cankarjevem pripovedništvu. Nedvomno imajo že sami naslovi, kot so *Za vozom*, *Fanny*, *Kako se je Francka možila* itd., namen prepričati bralca, da gre za razmeroma samostojne, motivno in miselno zaključene dele večje celote. Hkrati se novele med seboj povezujejo naprej in nazaj. Na primer: Franckine ljubezenske sanje ob koncu prve novele ali poglavja napovedujejo drugo novelo. Ob koncu druge erotične novele si Francka v spominu obnavlja prizor teka za vozom iz prve novele, ki vse bolj dobiva simboličen pomen. Drugo novelo povezuje s tretjo Franckino videnje nezvestega umetnika. Na prvo in drugo novelo se veže s ponovno obnovljenimi asociacijami teka za vozom četrta novela. Znatno del njenega dogajanja sodi časovno v neposredno bližino tretje novele oziroma predstavlja njeno nadaljevanje. Itd. itd. Organska umetniška celotnost in njihova funkcionalna povezanost v večjo celoto na ravni tematike in idejne vsebine označuje tedaj strukturo socialnega romana *Na klancu*, in ne samo strukturo tega romana. Pripovedi, kot so *Hiša Marije Pomočnice*, *Gospa Judit*, *Nina*, *Novo življenje ter Milan in Milena*, se nam kažejo kot podobno strukturirana prozna dela. V romanu *Hiša Marije Pomočnice* imamo kot poglavja snovno tematsko zaokrožene pripovedne enote, ki pripovedujejo bodisi pretežno o posameznih osebah, npr. o Malči, Tini, Lojzki, Brigiti, Tončki, pa spet o Malči, ali pa se osredotočajo na posebne dogodke v bolnišnici za neozdravljivo bolne deklice, opisujejo nedeljske obiske staršev, pogovore o smrti, božične praznike itd. V to skupino romanov sodi tudi *Gospa Judit*. Tudi v njej so poglavja v bistvu novelsko zaključene enote, v katerih glavna junakinja pripoveduje o svojih srečanjih s svetom. Najprej govori o ljubimcu, potem o možu, o politiku in javnem delavcu, o slikarju, o literarnem kritiku, o slovenskih izobražencih na Dunaju in nazadnje o drugih svojih razočaranjih. Za razliko od prvih dveh romanov, napisanih v avktorialnem pripovednem položaju, gre tukaj za prvoosebno pripovedno perspektivo, za notranjo prvoosebno pripoved, ko je pripovedovalka hkrati oseba v romanu. Najdalj v okviru tematsko cikličnega romana je šel Cankar v *Nini*. Že slovnična oblika pripovedovanja kaže tukaj večjo raznoličnost in dinamiko, saj imamo poleg prvoosebne pripovedi, ki prevladuje, še prvoosebno pripo-

¹⁹ Franu Levcu 28. februarja 1902 (ZD XXVI, 1970, 210).

²⁰ Doslej najbolj celovito predstavitev Cankarjevega romana je dal Janko Kos z razpravo: Cankar in problem slovenskega romana (*Hiša Marije Pomočnice*. Zbirka Sto romanov. Cankarjeva založba, Ljubljana 1976, 5–59).

²¹ Prim. razpravo Joachima Müllerja, *Novelle und Erzählung* (Etudes Germaniques, Paris, 16, 1961, 2, 97–107).

ved v dvojini in kot zelo redko obliko zasledimo v besedilu še drugoosebno pripoved, tako imenovano ti-obliko, povezano s prvo osebo. Kakor pri vseh podobnih romanih predstavljajo tudi tukaj poglavja razmeroma avtonomne pripovedne enote, krajše novele ali črtice ali romances v prozi, ki jih povezuje isti pripovedovalec in taka ali drugačna navzočnost iste osebe, glavne junakinje, po kateri se roman imenuje. Kot v romanu *Na klanecu* imajo tudi v *Nini* pripovedne enote posebne naslove. Ti naslovi *Prva noč*, *Druga noč*, *Tretja noč*... *Zadnja noč*, in *Epilog* izražajo že sami po sebi in z označevanjem zaporedja samostojen položaj posameznih pripovednih enot, enaka časovna opredelitev pripovedovanja, tj. pripovedovanje ponoči pa združuje krajše enote v večjo skupino. Če je za vse doslej opisane tematsko ciklične romane značilna raznoterost posameznih pripovednih enot, ki nadomeščajo tradicionalna poglavja, pa v *Nini* tematska raznorodnost prevladuje tudi znotraj pripovednih sklopov. Pripovedovalčeva perspektiva gledanja je tako nemirna, če ne kar nervozna, da se lomi znotraj vsake posamezne, čeprav razmeroma kratke pripovedne enote, tako da tudi v njih najdemo več različnih prizorišč in več časovno različnih dogajanj. V poglavjih *Nine* najdemo uresničeno formulo impresionistične pripovedne umetnosti: zaporedje različnih prizorišč in nesimultanih dogajanj. Vendar nam na tem mestu ne gre za širši slogovni vidik interpretacije, opozoriti moramo le na impresionistično mozaičnost tematike, na močno razdrobljenost fabule, v kateri vse bolj prevladujejo težnje k lirični opisnosti, razpoloženjskosti in meditaciji, torej težnje, ki napovedujejo proces deepizacije Cankarjeve proze, v tem času najbolj opazne prav v *Nini*. Močno načeto, mestoma skoraj razkrojeno je tudi zunanje dogajanje v *Novem življenju*. Razmeroma obsežni notranji monologi, daljša spominjanja in sanje junaka razjedajo strnjenost epskega dejanja. Modernejšo zasnovo romana razkrivajo tudi bolj ali manj samostojne vložitvene zgodbe, od katerih vsaka po svoje simbolično ponazarja idejo življenja junaka ali idejo romana. Še največ teže ima v tem pogledu zgodba o grbcu v šestem poglavju. Tudi pripoved v romanu ni premočrtna, logično sklenjena kot v realističnem romanopisju. Razen na začetku in na koncu prizori v dogajanju niso časovno pogojeni niti med seboj postavljeni v natanko določeno razmerje. Vrstni red Grivarjevih družabnih in ljubezenskih srečanj v Ljubljani bi bil tedaj lahko tudi drugačen. To pomeni, da vzročno-posledična kontinuiteta ni bila organska niti edina zahteva, ki se je postavila pred pisatelja, ko je uresničeval zasnovo romana o slovenskem umetniku in njegovi vrnitvi v domovino. Kratek roman *Milan in Milena* iz podunajskega obdobja, ki tudi sodi v obravnavano skupino romaneskne proze, je v tematski zgradbi kratkih pripovedi ali poglavij veliko manj krhek, manj mozaičen kot *Nina*. Bolj dosledno kot pri drugih romanih te skupine pa je v njem izvedeno načelo samostojnosti in obenem medsebojne odvisnosti pripovednih enot oziroma kratkih novel ali črtic znotraj celotnega besedila. Bolj dosledno je uresničeno načelo simbolističnega paralelizma v simultano multilokalni pripovedi, ko nam avtorski pripovedovalec predstavlja zdaj izsek iz življenja junaka, zdaj iz življenja junakinje in tako vse do konca, ko se zgodba zaključi s prizorom, v katerem nastopita junak in junakinja hkrati, vendar oba že onstran črte, ki loči življenje od smrti.

S povedanim pa opis bistvenih značilnosti tematsko cikličnega romana še ni izčrpan. Roman, ki ga je že Janko Kos označil za ciklični ali diskontinuirani tip romana²², predstavlja namreč v slovenski literaturi tip novega, antitradicionalnega romana, za katerega so značilne še druge slogovne posebnosti, ne samo novosti v tematski zgradbi pripovedi, v njeni strukturi. V tem pogledu je bil Cankarjev roman deležen že nekaj pozornosti,²³ slogovno usmeritev upoštevamo tudi v nadaljevanju knjige kot eno najpomembnejših meril tipološke raziskave, vendar nam na tem mestu gre predvsem za tem, da v temeljih začrtamo razvojno dvojnost Cankarjevega romanopisja. Pri tem ne moremo mimo pisateljve črtice

²² Janko Kos, Cankar in problem slovenskega romana 1976, 20–21, 25 itd.

²³ Prim. Kosovo razpravo in razpravo Fr. Bernika: Roman Ivana Cankarja v luči impresionistične in simbolistične poetike (Slavistična revija 25, 1977, 135–159).

Nenapisani romani, ki pa je nastala šele v Cankarjevem podunajskem obdobju, potem torej, ko roman že nekaj let ni bil več izrazni medij pisateljeve ustvarjalnosti. Cankarjeve izjave o lastnih romanih sicer niso redke in zadevajo takó snovi kakor teme in ideje, mestoma tudi zgradbo pripovednih besedil, vendar pri slovenskem pisatelju ne najdemo takih refleksij o romanu, takó pomembnih misli za razvoj sodobne poetologije in posebej narativistike, kakor so jih formulirali nekateri vrhunski evropski in ameriški romanopisci, npr. Henry James ali Joseph Conrad, Marcel Proust ali Ford Madox Ford, Thomas Mann ali Edward Morgan Forster, James Joyce ali Virginia Woolf.²⁴ Črtica *Nenapisani romani* iz leta 1914 je v tem pogledu izjema in Cankarjevo edino načelno razmišljanje o romanu, napisano na visoki miselni ravni podobnih sestavkov tujih romanopiscev, mnogih med njimi Cankarjevih sodobnikov. Črtica je tem večje pozornosti vredna, ker razkriva pisateljevo subjektivno razumevanje lastne romanopisne prakse in ker so implikacije pisateljevega razmišljanja nadvse uporabne pri raziskavi zastavljene problema. Misli o romanu, ki jih beremo v črtici, sicer ne govori pripovedovalec v prvi osebi, temveč njegov nekoliko komični, prezgodaj ostareli sogovornik in znanec, nedvomno pisateljev drugi jaz. Stališča sogovornika v črtici imamó potemtakem za Cankarjeva stališča, saj je težko verjeti, da bi pisatelj svoje načelne poglede na to vrsto proze, ki so blizu njegovi praksi ali kar istovetni z njo, razložil zato, da bi jih zanikal. Sogovornik začne z razmišljanjem o primernih snoveh za roman in najprej zavrne fabulativno realistično oziroma naturalistično romanopisje, nekakšno trivialno literaturo, ki popisuje dražljive pa tudi srhljive teme, preračunane na odmev pri širokem, estetsko manj zahtevnem občinstvu. »Tista devetkrat zamesena in pregnetena mešanica zaljubljenosti, prešestovanja, ubojev in samomorov« po njegovem mnenju ni pravi sodobni roman. Sogovornik zavrne tudi pojmovanje »učenjakov«, da je »roman verna oblika dobe, kakor se ta doba zodeva v življenju in nehanju posameznih ljudi.« Naj že pustimo odprto vprašanje, katere učenjake Cankar ironizira v črtici, ali pa sprejmemo domnevo Janka Kosa, da pisatelj z njimi misli na avtorja normativnih nemških šolskih poetik, na Rudolfa Gottschalla in Ernsta Kleinpaula²⁵, nesporno je eno. Cankar tukaj v načelu zavrača realistični oziroma naturalistični roman prostora, zavrača naturalistični socialni roman z njegovo zgodovinsko, družbenokritično in psihološko tematiko. Emil Zola je kot eno poglavitnih nalog romanopisja postavil pred pisatelje prav zahtevo po »proučevanju recipročnega delovanja družbe na posameznika in posameznika na družbo« ter dodal, da mora romanopisec predstaviti »živega človeka v družbenem okolju, ki ga je sam ustvaril. . .«²⁶, Cankarjev sogovornik v črtici pa nasprotno ugotavlja, da v družbenem romanu, ki zahteva opis »življenja in nehanja ljudi«, kot potencialna literarna oseba nima kaj iskati, saj je njegovo življenje za »današnjo dobo« brez pomena in ne more biti model za aktivnega junaka romana. S tem pa smo že bliže Cankarjevemu pojmovanju romana, saj pisatelj odslej naprej več ne izraža svojih pogledov na roman z negativne strani, temveč navede nekaj za roman primernih snovi. Svoje pojmovanje romana razloži v pritrdilni obliki. Prava snov romana je življenje, toda ne nepregledno, neskončno življenje, »milijard milijarda trenutkov«, kakor pravi, ki jih ni potrebno in tudi ni mogoče ujeti v pripoved. V tej zvezi si zastavi drugačno vprašanje in zastavi si vprašanje tako, da predpostavlja pozitiven odgovor: »Če bi verno opisal en sam trenutek po vsem njegovem smislu in pomenu, kaj bi to ne bil roman?« Prava snov za roman je tedaj trenutek življenja, njegov smisel in njegov pomen. V čem je smisel trenutka in njegov pomen, v to razkritje nas uvede Cankar s spoznanjem, da trenutek ni trenutku enak. Seveda trenutka ne kaže razumeti dobesedno in iz njega izvajati daljnosežnih sklepov, saj govori pisatelj oziroma njegov sogovornik v črtici tudi o večjih časovnih enotah.

²⁴ Prim. antologijo besedil pomembnih starejših in sodobnih romanopiscev o romanu: Radanje moderne književnosti. Roman. Priredio Aleksandar Petrov. Nolit, Beograd 1975.

²⁵ Janko Kos, Cankar in problem slovenskega romana 1976, 16.

²⁶ Le roman expérimental 1890 (Radanje moderne književnosti. Roman. Priredio Aleksandar Petrov. Nolit, Beograd 1975, 32).

Ko opiše sobo, v njej sebe in druge ljudi, ki jih pozna do zadnjega, in ko luč ugasne, ko slika sobe naenkrat izgine iz njegove zavesti, komentira novo resničnost takole: »Ko jo čez trenotek, ali čez uro, ali čez leto dni spet prižge nevidna roka – kje je tista izba, kje so tisti ljudje, kje si ti sam? Vse je izginilo brez sledul Med tujci sediš, med sovražnimi, ne razumeš jim govornice, ne poznaš jim misli.« Še bolj nazorno se izrazi o tematiki romana s podobo dekleta, ki mu je veljala njegova mladostna romantična ljubezen, in s podobo surove, prostaške, tudi nazunaj zanemarjene ženske-matere. Pri tem ne gre za dve osebi, temveč za eno žensko v dveh obdobjih, za njegovo ženo. Prava snov za roman je torej snov, ki razkriva takó bistveno spremembo, kot je sprememba »od božje luči do pocestne leščerbe«. Težišče sporočila tedaj niti ni na trenutku, temveč na soočenju dveh trenutkov ali večjih časovnih enot, na soočenju časovno različnih stanj, prizorov ali dogajanj. Tak odnos do snovi romana in njegove tematske zgradbe je posledica pisateljevega razvojnega ali dialektičnega pojmovanja življenja, rezultat doživljanja sveta, ki vse bolj postaja doživljanje časa.²⁷ To usmeritev pa je v evropsko umetnost prinesel impresionizem, ki izhaja iz vrednosti trenutka, iz enkratnosti in minljivosti. In ker prvenstvo trenutka pogojuje razpoloženski odnos do sveta, je razumljivo tudi v bistvu neobvezno, nedejavno stališče umetnika do življenja, njegova zadovoljitev z vlogo opazovalca, z vlogo sprejemajočega in razmišljajočega subjekta, skratka: njegovo predvsem estetsko razmerje do resničnosti. V naši črtici se taka življenjska usmeritev kaže tam, kjer Cankar v načelu ne sprejema družbenega romana, ki je osredotočen na zgodovinsko dogajanje in v njem na aktivnega junaka, kar je nekje logično, saj v njegovem pripovedništvu prevladujejo trpeči, pasivni ljudje. Prav tako očitna je pri našem pisatelju povezava med načelnim pojmovanjem romana in strukturo romana. Če gre za dinamično sliko sveta, ki sestoji iz trenutkov ali drugačnih časovnih enot in če gre pri tem za soočenje različnih perspektiv časa, postane tradicionalna tehnika strnjeneega realističnega opisovanja povsem neustrezna. Neustrezno postane načelo vzročno-posledične kontinuitete, kajti izpostavljeni so trenutki oziroma časovni izseki in ne sklenjeno dogajanje, posamezni deli celote in ne celota sama. V impresionističnem romanu postavlja pripovedovalec dele fabule drug ob drugega, brez zunanje in na prvi pogled opazne zveze, zato se zdi epska vsebina takega romana pogosto prekinjena, nestrjnena. Med take impresionistično strukturirane romane sodi več Cankarjevih daljših pripovednih del od romana *Na klanecu mimo Hiše Marije Pomočnice, Gospe Judit in zlasti Nine do Novega življenja ter Milane*.

²⁷ Prim. Arnold Hauser, *Socialna zgodovina umetnosti in literature II*. Cankarjeva založba, Ljubljana 1962, 369–378.

ŠE K TEORIJI BESEDNIH VRST, POSEBNO PREDIKATIVA

1. Novejše jezikoslovje pri nas¹ uveljavlja za slovenski knjižni zborni jezik 9 besednih vrst: 5 predmetnopomenskih (samostalniške, pridevniške, glagolske, prislovne, povedkovne), 3 slovnične (predložne, vezniške, členkove) in še medmet:²

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
človek	star	delam	daleč	všeč	na	in	le	oh
miza	gozden		jutri	kazno	iz	da	pač	cin
⋮	⋮		⋮	⋮	⋮	čeprav		švrk
jaz					vzdolž			
kdo	tak		tam	kako				
⋮								
dežurni								
ta ³								
⋮								

Te besedne vrste imajo tudi svoje besednozvezne (stalne in nestalne/sprotne) ustreznike, poleg tega pa še stavčne. Najprej besedne zveze:

I SAMOSTALNIŠKE

črno zlato
ptica pevka
sedež modrosti
vladar brez kraljestva
človek, ki se je izgubil
⋮
staro in mlado
ogenj in voda
ponižani in razžaljeni
to in ono
ti pa jaz pa židana marela

IV PRISLOVNE

lepo počasi
na veke vekov
po (vsej) sili
na debelo
lepo, da ni mogoče povedati
⋮
še in še
zlepa ali zgrda
nikoli in nikdar
tu in tam
tako ali drugače

II PRIDEVNIŠKE

dobrega srca
dober kot kruh
sit življenja
bel prebel
od hudiča
⋮
živ in zdrav
bodi stara bodi mlada
tak ali drugačen
živ ali mrtev
bolj živ kot mrtev

V Povedkovnikove

ne krop ne voda
živ in zdrav
po godu
pri srcu
malo čez les

nor na kaj

III GLAGOLSKE

potegniti kratko
vršiti popravila
delati greh
dati vetra
gledati skozi prste
prostiti za odpuščenje
hoditi po prstih
biti bog in batina
biti zraven
biti tako

VIII Členkove

na videz
po vsej priliki
po mojem mnenju
čisto mogoče
brez dvoma

po vsej verjetnosti
po pravici

¹ Jože Toporišič: obravnave besednovrstnih vprašanj v Slovenskem knjižnem jeziku 1 (1965), 2 (1966), 3 (1967) in 4 (1970); Kratko oblikoslovje slovenskega knjižnega jezika, SSJLK, Informativni zbornik, 1974, 29–50; Samostalniška beseda, *Linguistica* XII/1972 (izšlo 1974), 301–314; Besednovrstna vprašanja slovenskega knjižnega jezika, *JiS* 1974/75, 33–39; Slovenske zaimenske besede, *JiS* 1974/75, 117–119; Esej o slovenskih besednih vrstah, *JiS* 1974/75, 295–395 (bilo napisano za komisijo mednarodnega komiteja za proučevanje slovnične strukture slovanskih jezikov in izšlo v ustreznem zborniku v Makedoniji); SS 1976 v oblikoslovju in nauku o frazah (besednih zvezah). – O frazeoloških vrstah prim. K. Izrazju in tipologiji slovenske frazeologije, *JiS* 1973/74, 273–279.

² Ta delitev je po moji volji uveljavljena v F. Žagarja Našem jeziku 8, Založba Obzorja 1978, str. 72–73.

VII VEZNIŠKE

kjub temu da
ne glede na to da
tudi če
če prav
potem ko
zato da
ne le – ampak tudi
tako – kakor tudi

VI PREDLOŽNE

s pomočjo
ob priliki
v svrhu
iz razloga
po načinu
glede na
z ozirom na

IX MEDMETNE

bog nebeški
joj prejoj
strela gromska

Ponazoritve stavčnih (tudi polstavčnih) zvez:

I SAMOSTALNIŠKE

kar je res (je res)
česar se oči bojijo (to roke storijo)
da ne smem (si ukazala)
če boš to vedel (bo dovolj)
kaj se je zgodilo (nisem vedel)
ali je res (ni tako važno)
(Ni vedel) zakaj je to storil
hoteti napraviti vse najboljše je ...

II PRIDEVNIŠKE

(človek) ki je zgubil prepričanje
(misel) da ni več izhoda
(vprašanje) ali/če je res tako
(negotovost) kdo je vsega kriv
(on) ki je sam bil ljubi moj
(misel) zakaj je to storil
(človek) s čigar sinom si se srečal
(volja) napraviti vse po svoje

IV PRISLOVNE

kjer je sloga (je moč)
ko se je znočilo (je prišla megla)
čeprav vem (ti ne povem)
da bi jo spet videl (bi ...)
če pomislim nanj (me strese)
kot bi mignil (so vse pojedli)
ker sam nimam (ti ne morem pomagati)
sedeč za mizo (je bral časopis)

V POVEDKOVNIKOVE

(Leto je bilo) kot si ga je le želeti
(Ščuka je) kar je v gozdu volk

VIII ČLENKOVE

ne (to ni res)
da (tako je bilo)
strinjam se (da greste vstran)
oporekam temu (da bi bilo res)
prepričan sem (da je tako)
seveda.
se razume (da bom šel)
čisto mogoče je (da je tako)
po pravici povedano

IX MEDMETNE

oh,
juhuhu
dober dan
da bi ga vrag
strela vendar

2. Zlasti pri mnogooblikovnem glagolu se ponuja v razmislek vprašanje, zakaj toliko oblik in kaj so v razmerju do drugih (v glavnem predmetnopomenskih) besednih vrst. Ali so morda le njihove delne množice?

V nekaterih primerih odgovor na zastavljeno vprašanje sloh ni težak: glagolnik je splošno priznana samostalniška beseda.⁴ – Deležniki (v našem pojmovanju, tj. kot besede, ki so lahko treh spolov in nastopajo v šestih sklonskih oblikah, načeloma tudi v treh številih) so gotovo pridevniške besede, le da temu ne ustreza opisni deležnik na *-l* (in enako »skri-

³ Stolpčna ureditev pri samostalniški besedi: prvotni (netvorjeni ali tvorjeni) samostalniki, nato zaimenski in na koncu izpridevniški konverzni, analogno pri drugih besednih vrstah. Pri povedkovnikih so na začetku samopovedkovniki nato tudi povedkovniki (zadnjim bi kazalo dodati še tip *tema, mrzaj*); pri predlogih so po razmiku nepravil.

⁴ Tisti iz glagolov, ki se vežejo s tožilnikom, so nasoproti drugim glagolskim oblikovno zaznamovani tudi s spremembo vezave: *delati/delal/delam greh* – *delanje greha*.

ti« trpni opisni na -n/-t).⁵ – Kaj sta torej opisna deležnika, ki nimata sklonskih oblik razen imenovalniške za vsa tri števila? Odgovor: opisna deležnika⁶ sta predikativa (povedkovnika), tj. besedna vrsta, ki se da rabiti samo ob pomožnih glagolih kot povedkovo določilo. – Če pa povedkovnik določamo tako, nam je dan odgovor tudi na vprašanje, kaj je nedoločnik: povedkovnik, samo da ob drugih pomožnih glagolih, t. i. naklonskih (*moram oditi*) in faznih (*začnem peti*). Po konverziji (sprevritvi) pa nedoločnik nastopa tudi kot samostalniška beseda (*dobrega jesti in piti, Govoriti/Govor je eno*).⁷ – Tako nam ostaneta še namenilnik in deležje: recimo, da sta prislova:⁸ *Grem pomagat, Prepevajoč so šli skozi vas*. (Precej deležij so postali pravi prislovi: vsi na -e (ne tudi na -aje), od onih na -v(ši) pa npr. *skrivši, prihuliv* ipd.; da to niso deležijski prislovi, se vidi po tem, ker nimajo več glagolske vezljivosti.) Na ta način vse glagolske besede lahko razvrstimo v osnovnih 5 predmetnopomenskih besednih vrst:

I	II	III	IV	V
človek	star -a -o; -ega-e -ega	delam	daleč	yšeč
delanje (delati)	delajoč -a -e; -ega -e -ega usahel -hla -o; -ega -e -ega bivši -a -e; -ega -e -ega seseden -a -o; -ega -e -ega nabran -a -o; -ega -e -ega		kupovaje kupujoč delat (vede) ⁹ (skrivaj)	delal -a -o nabran -a -o delati

To se z drugimi besedami reče, da se je neka pomenska besedna enota, ki jo imamo za prvotno glagolsko, usposobila za obstajanje tudi v drugobesednovrstnih oblikah, to pa zato, da je ustrezne posebne naloge le-teh sploh lahko (ali lažje) opravljala; res včasih tudi govorimo tako: glagolski samostalnik, glagolski prislov – recimo torej še glagolski povedkovnik.

3. In če na glagolske oblike gledamo tako, se nam naenkrat zastavi vprašanje, ali nimajo tudi druge besedne vrste enakih možnosti, tj. da se pojavljajo enkrat v svoji prvotni obliki, vlogi in namembnosti, z obrazili pa se nato usposablajo za drugobesednovrstne vloge. Odgovor na zastavljeno vprašanje je pritrdilen. Oglejmo si to:

I	II	III	IV
I dom -a ¹⁰	staro -ega	delanje	zadostnost
II domač -a -e; -ega	star -a -o; -ega	delajoč -a -e; -ega	zadosten -tna -o; -ega
III domujem	starim	delam	zadostiti
IV domá	staro	delaje/delajoč/* -vši	zadosti
V (domá)	star -a -o	delal/-n -a -o	zadosti

V

I potreba -e

II potreben -bna -o; -ega

⁵ O tem primerjaj SS 1976, 298–299, paradigmatika glagolskih oblik. – Med pridevniške besede je uvrščen tudi opisni deležnik na -l v Slovenskem knjižnem jeziku 2, 1966, 186–187; seveda pa se to mnenje opira samo na imenovalniško spolsko in številsko pregibnost in je v tem posebnost.

⁶ V SS 1976 (str. 299) sem imenoval opisni deležnik tudi deležnik na -n/-t, kadar s pomožnikom tvori trpnik.

⁷ Mogoče bi se dalo zagovarjati tudi mnenje, da je nedoločnikova prva vloga samostalniška, v povedkovnik pa bi se sprevarčal po vzorcu *tema -e → tema (je bilo)*. Vendar je to dejansko malo verjetno: prim. *lepo govoriti = lep govor je eno*...

⁸ K tej misli sem se deloma nagibal že v SKJ 2, 1966, str. 90, kjer piše: »Četrto skupino besed tvorijo nepregibne besede: prislovi, predlogi, vezniki, medmeti, nedoločnik, deležja, tj. nesklonljivi deležniki (*gredoč, grede, reksi*). Namenilnik lahko prištevamo k prislovu: *Grem domov (tja, kosit)*.« – Pozneje sem to plodno misel (na podlagi rokopisne kritike tega dela moje slovnice v zupuščini J. Šolarja) opustil, tako da se sedaj to mesto glasi tako: »prislovi, členki, predlogi, vezniki, medmeti, predikativi«. Pri glagolu pa so navedene vse t. i. ožje glagolske oblike: *delam -aj, -aje/ajoč, -ati, -at, -avši, -al -a -o in -an -a -o*.

⁹ Oblike v oklepaju so čisti, tj. samo izglagolski prislovi, druge oblike pa so glagolski prislovi.

¹⁰ Polkrepko tiskana enota je prvotna, izhodiščna.

III *potrebujem*IV *potrebno*V *(po)treba*

Pri glavnih predmetnopomenskih besednih vrstah (sam., prid., glag.) so možni prehodi v vse besedne vrste neposredno, pri stranskih (prisl., povdkn.) pa si besedne vrste med seboj pomagajo, pri čemer je zlasti ustrežljiv pridevnik (prim. *zadosten* → *zadostnost*, *potreben* → *potrebnost*, *poleg* → *potreba*).

Načeloma se lahko sprevačajo predmetnopomenske besedne vrste tudi v slovnične, zlasti npr. v neprave prislove: *konec -nca* → *konec vasi* itd. Sprevrženje v medmet, večinoma preko zvalnika, ki tudi ni drugo kot samostalnik v medmetni vlogi:¹¹ *ježeš* (in dalje *ježešna*). Tudi medmet se udeležuje teh sprevrženj, posebno v smeri glagola: *jav* → *javkati*, *ah* → *ahati*.

Nakazali smo le možnosti, podrobna raziskava bi pokazala obseg in pogostnost takih prehodov.

4. Posamezne besedne vrste opravljajo prvotno – in neprvotnobesednovrstne vloge [prvotne so: za samostalnik – osebek ali predmet; za pridevnik – prilastek; za prislov – prislovno določilo; za povedkovnik – povedkovo določilo; za glagol – povedek (ali njegova vez)] s pomočjo posebnih skladenjskih položajev in oblik. Za primer vzemimo samostalnik: imenovalniška oblika levo od glagola nakazuje prvotno vlogo (osebkovo), desno od njega pa povedkovno: *Janez je kovač*; ujemalni imenovalnik desno od samostalnika nakazuje prilastkovno vlogo (*ptica pevka*), to pa tudi v katerikoli obliki desno od samostalnika (*hotel Turist*, *hotela Turist*) – to je pridevniška vloga; neimenovalniški samostalniki desno od glagola so – kot rečeno – predmeti (*bojim se te vloge*, *čudim se tvojemu sovraštvu*, *zazeblo me je*), in sicer tudi v primeru, ko ima glagol s predlogom izraženo prehodnost (*Vaš hodi za sosedovo* → **zahaja sosedovo*; prim. *lazi za sosedovo* → *zalezuje sosedovo*), v drugih primerih pa je predložni samostalnik prislovno določilo, to tudi v tipih bilo je *lepega dne* ali *tiste dni* je bilo.

5. Konverzni (sprevržni) prehodi v povedkovnik morajo biti dokazljivi, vsaj v nekaterih primerih oblikovno (formalno), sicer pa si jih razlagamo po sorazmernostnem načelu, z neko upravičenostjo celo s pomočjo drugega jezika, ki ima prehod formaliziran. Prim. za prvotni samostalnik: *In nato je bilo vsega konec = se je končalo* proti *Konec je bil lep*. Ali: *Tema je bila velika* proti *Bilo je zelo tema*.¹² – Da je pridevniška beseda v vlogi povedkovega določila dejansko povedkovnik, se deloma vidi že iz tega, da je v tem položaju možna samo nedoločna oblika tistih pridevniških besed, ki ločijo dve obliki, lepo pa se to vidi v nekaterih drugih jezikih, ki imajo povedkovnik oblikovno laže spoznat, npr. v nemščini, kjer imamo *ein schönes Haus/das schöne Haus* (in analogno za druge spole in številila), v povedkovnikovi vlogi pa samo *ein/das Haus ist schön* (*Häuser/die Häuser sind schön*).

Iz povedanega sledi, da je povedkovnik lahko spolsko in številsko določen ali pa ne: *Janez je danes tih* (*Ančka pa tiha*) proti *Janez/Ančka je danes tiho* (*molči*). To imamo tudi pri glagolu: *Jaz/Ti/Janez veliko govorim/-š/-o* (*sem/si/je veliko govoril -a -o*) proti *Veliko dežuje* (*je deževalo*). S tem razmišljanjem deloma popravljam svoje mnenje,¹³ da je povedkovnik nepregibna besedna vrsta, to pa v tem smislu, da je nepregibna v sklanjatvenem

¹¹ To misel bi vsekakor bilo treba še formalno dokazati.

¹² O vplivu povedka na samostalnik in pridevnik prim. I. Kozlevčar(-Čermelič) prispevka O pomenskih kategorijah samostalnika v povedkovi rabi, JiS 1968, 11–15 in O pridevniku v povedni rabi, JiS 1969/70, 210–215.

¹³ Misel o povedkovniku kot posebni besedni vrsti se je postopoma uveljavljala v delih J. Toporišiča; v SSKJ se še zmeraj imenujejo prislovi.

in spregatvenem pogledu, ne pa nujno tudi v spolskem in številskem. Obenem je s tem odpravljena nenanarvnost, da bi bilo povedkovnikov v primeri z drugimi besednimi vrstami v jeziku sorazmerno zelo malo. (Nedvomno mesto med povedkovniki pa zavzema tudi "prislov" *rad -a -o*, ki že s tem, da je možen samo v imenovalniku vseh števil, kaže, da gre za povedkovnik, ne pridevnik (ki bi se tudi sklanjal) in ne prislov (ki se ne pregiba ne po spolu ne po številu).¹⁴

Nepregibna oblika povedkovnika je srednjega spola (*Deževalo je = Temno je bilo*) v glavnem tedaj, ko ni osebkaj, ali pa je t. i. ničtega pregibanja (kar nam potrjujejo primeri kot *Film/Soseda mu je bil/bila všeč-ø_m/-ø_ž*). Taki primeri bi bili še *Ančka je tiho*, *Janez/Ančka lahko gre*, ravno na podlagi primera *Janez/Ančka rad/rada gre*.

Ali je kje formalni dokaz za misel, da bi bili vsi samostalniki v vlogi povedkovega določila (v imenovalniku ob glagolu *biti*) sprevrženi povedkovniki (torej ne samo v primerih, ko je to očitno že v slovenščini: *Bilo je tema/mraz*, ampak tudi v obliki *Bila je tema/Bil je mraz*)? – Tako je v grščini, ki v povedku rabi samostalnike brez člena, na kar je opozarjal že Hjelmsov¹⁵ kot na posebno oblikoslovno kategorijo.

Olga Gnamuš

Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani

KAKO POUČEVATI SKLADNJO V OSNOVNI ŠOLI¹

Da bi lahko odgovorili na ta vprašanja, je treba najprej povedati, kaj pomeni »obvladati« jezika. Če izhajamo iz govorne dejavnosti, potem je to nedvomno proces in zmožnost govorečega (poslušalca), da tvori povedi, ki jih še ni tvoril, in razumeva take, ki jih še ni slišal. To je tudi proces prevajanja pomena v izraz oziroma izraza v pomen. Vsi ti procesi potekajo po pravilih, ki se jih ne zavedamo, ker smo jih ponotranjili, in ki nas usmerjajo pri povezovanju besed v besedne zveze in povedi.

Jezikovne zmožnosti imajo dve sestavini, ki sta med seboj povezani: najprej je to zmožnost, da oblikujemo povedi po skladenskih vzorcih (jezikovna zmožnost), in potem je to zmožnost, da poved uporabimo (sporazumevalna zmožnost). Za upovedovanje enake pomenske podstave uporabimo v različnih govornih položajih različne povedi. V dvogovoru se stavčni skladenski vzorec uresničuje prek sobesedila: *Kje je Metka? Na vrtu. Kaj dela? Počiva. Zakaj? Ker je utrujena.*

V ekspresivno poudarjenem sporočilu bi tvorili naslednje povedi: *Metka je na vrtu. Počiva. Utrujena je.* V logično poudarjenem besedilu bi imela poved naslednjo zgradbo: *Metka počiva na vrtu, ker je utrujena* ali celo *Zaradi utrujenosti počiva Metka na vrtu.* Za ust-

¹⁴ Besedo *rad* so naši slovnici priročniki potikali na razna mesta ravno zato, ker ni na nobeno prav šla – je pač povedkovnik, zato ima svoje mesto.

¹⁵ Na to me je opozoril prof. Robert Hinderling iz Bayreutha.

¹ V ponazoritvenih primerih se to besedilo navezuje na prispevek O. Gnamuš, Izvor in funkcija samostalniškega izražanja, JiS, 1979/80, št. 6, str. 160–164.

rezno govorno vedenje ne zadošča, da znamo besede povezovati v povedi, ampak moramo izbrati poved, ki ustreza govornemu položaju in sobesedilu.

V sobesedilu stavčna zgradba ni več neodvisna. Odvisna je od stavkov, ki so pred njo: *Petra nisem že dolgo videl, ker je (Peter) bolan. Pokliči Mojco in ji (Mojci) daj malico. Opazuj deklico, ki (deklica) sedi v tretji klopi. – Petra že dolgo nisem videl. Bolan je. Pokliči Mojco. Daj ji malico.*

Učencem dela težave prilagajanje stavčne oblike sobesedilu, kar dovolj natančno razodevajo napake, ki jih srečujemo v njihovih izdelkih: *Trije dečki so naredili iz kock stolp, mucka pa jim je stolp podrla.* Ali: *Trije dečki so naredili iz kock stolp, mucka pa jim je podrla.*

Razčlemba skladenjskih napak in težav bi nam veliko povedala o pretvorbni procesih in njihovi duševni resničnosti. Pokazala bi, katere težave imajo otroci pri povezovanju stavkov v stavčne zveze in besedila.

Preden odgovorimo na vprašanje, kako poučevati skladnjo, je treba še določiti smotre skladenjskega pouka. S poukom o skladnji moramo predvsem

- razviti učenčeve zmožnosti za razumevanje in oblikovanje povedi (jezikovne zmožnosti) in njihovo uporabo v sobesedilih in govornih položajih (sporazumevalne zmožnosti),
- ozaveštevati pravila, po katerih so povedi oblikovane,
- razviti zmožnost za samostojno opazovanje, razčlenjevanje in povezovanje jezikovnih pojavov, torej jezikoslovno mišljenje.

Pri oblikovanju zmožnosti, tudi jezikovnih in sporazumevalnih, moramo preiti vsaj tri temeljne stopnje:

1. stopnjo praktične izkušnje,
2. stopnjo ponotranjenja izkušnje, pretvarjanja izkušnje v zmožnost,
3. stopnjo uzaveščanja izkušnje ali oblikovanje teorije zmožnosti.

Vsa dosedanja opazovanja prakse dopuščajo trditev, da pri pouku skrbimo predvsem za uzaveščanje izkušenj, torej posredujemo predvsem teorijo o zgradbi povedi. Ker obe predhodni ravni zanemarjamo oziroma ju upoštevamo le kot celostne smotre pri ustnem in pisnem sporočanju, je metodični postopek skladenjskega pouka pretežno analitičen: učenec razčlenjuje že oblikovane povedi. Analitična metoda pa ne razkriva postopkov, procesov, operacij in pravil, po katerih besedne zveze in povedi nastajajo. Otroci, ki v skladenjskem razvoju zaostajajo, od doma ne prinašajo potrebnih stavkotvornih izkušenj. Zmožni so oblikovati jedrne stavke, ne pa tudi zapletenih in stavčnih zvez. Zato analitična metoda povsem odpove prav pri teh.

Če hočemo razviti učenčeve stavkotvorne zmožnosti, je treba skladnjo poučevati po sintetično-analitični metodi.² Besedne zveze in povedi učenec najprej oblikuje in jih šele nato razčlenjuje. Ali ni naravneje odgovarjati na vprašanja *Kdo tolče? Kaj tolče? S čim tolče? Kje tolče?* kot vpraševati po stavčnih členih v povedi *Metka tolče v kuhinji orehe s klavdivom*. Slabši učenci imajo namreč velike težave z vpraševanjem po stavčnih členih. Njihovo abstraktno mišljenje je na tako nizki ravni, da si besede ali besedne zveze ne morejo odmisлити in jo nadomestiti z vprašalnico. Da, saj gre za preprosto tvorbo, za zamenjavo besede ali besedne zveze z vprašalnico, vprašalnim zaimkom ali prislovom, pa jim niti pretvorbne algoritma za zamenjavo ne ponudimo.

² Bralcu priporočam, da prebere prispevek F. Žagarja, Stavčna analiza in sinteza, JiS, 1975/76, l. XXI, št. 1, str. 10–17.

Ali ne bo učenec naravneje doživel razmerij med glagolom in njegovimi podrejenimi določili, če bo skladijski prostor glagola najprej sam napolnil tako, da ga bomo usmerjali z ustreznimi vprašalnicami, in se šele nato lotil razčlenjevanja že oblikovanih povedi?

Iz vsakdanje izkušnje vemo, da spretnosti in zmožnosti razvijemo z vajo in ne samo z opazovanjem in razčlenjevanjem tuje dejavnosti. Zakaj je torej pri razvoju skladijskih zmožnosti tako težko uveljaviti načelo otrokove praktične stavkotvorne dejavnosti?

Seveda stavkotvornih dejavnosti ni mogoče voditi poljubno, ampak le na podlagi ustrezne jezikoslovne teorije, ki skuša opisati t. i. bazična skladijska pravila, po katerih tvorimo jedrne stavke, in pretvorbna skladijska pravila, po katerih jih preoblikujemo, strnjujemo in povezujemo. Seveda na mnoga vprašanja še nimamo odgovorov, vendar nas to ne more odvracati od metodičnih poskusov, zlasti še, če gre za teoretično tako prepričljivo jezikoslovno smer, kot je tvorbeno-pretvorbna slovnica in generativna semantika.

Analitična metoda je primerna za jezikovno dobro razvite učence, ne pa tudi za učence z jezikovnimi primanjkljaji, ki imajo pomanjkljive izkušnje v oblikovanju in razumevanju zapletenih stavkov in stavčnih zvez. Analitična metoda je primerna za osvajanje t. i. jedrnih stavčnih vzorcev, ker jih večina učencev že obvlada. Ne zadošča pa pri obravnavi zapletenih stavkov in stavčnih zvez, ker ne razkrije pretvorbni postopkov in njihove pomenske podstave. Pri stavkih in stavčnih zvezah je premalo, če razčlenimo zgradbo površinske strukture, ker je samostalniška zveza glagolskega izvora in ker pri povezovanju stavkov v stavčne zveze samostalniško zvezo zamenjujemo npr. z zaimkom, jo izpustimo.

Skladijsko in pomensko zapletene stavke osvajamo v treh stopnjah:

1. Učencem nudimo priložnost, da se s takimi stavki srečujejo in jih uporabljajo.

a) Navodilo: *S kazalcem desne roke se dotakni konice nosu.*

b) Nariši: *V vsakem od treh šopkov so trije zvončki.*

c) Opiši v enostavni povedi (dejavnost ponazorimo neposredno ali s sliko).

d) Ugotovi, katero vprašanje ustreza prvi in katero drugi nalogi.

Jure je kupil tri zvezke po 15 din.

Jure je kupil tri zvezke za 15 din.

A. *Koliko stanejo zvezki?*

B. *Koliko stane zvezek?*

2. Učenci tvorijo zapletene stavke iz skupin jedrnih ali zapletene poenostavljajo.

a) *Izpod neba so se usule snežinke.*

Snežinke so bile igrive.

Snežink je bilo milijon.

Rešitev: *Izpod neba se je usulo milijon igrivih snežink.*

b) Vsebino naslednjih matematičnih nalog izrazi z zaporedjem prostih stavkov.

Koliko je vseh krogov, če je v vsaki od treh množic pet krogov?

Množice so tri.

V vsaki je pet krogov.

Koliko je vseh krogov.

Ploščina 8 cm dolgega pravokotnika je 56 cm^2 .

Rešitev:

Pravokotnik je dolg 8 cm.

Njegova ploščina je 56 cm^2 .

3. Seveda opisane stavkotvorne vaje v oblikovanju in razumevanju zapletenih stavkov niso dovolj. Treba je raziskati, kdaj stilno, spoznavno in sporazumevalno ustrezajo in kdaj ne. V prijateljskem klepetu se verjetno ne bomo izražali zapleteno, toda naslovi, dnevni red zapisnikov in sklepi morajo biti izraženi strnjeno. Poglejmo si nekaj naslovov v Delu:

Hudo maščevanje iz ranjenega ponosa, Nezakonita podražitev parkiranja v Beogradu.

Dnevni red zapisnika:

Potrditev zapisnika.

Imenovanje tajnika.

Obravnava osnutka letnega načrta.

Prispevek za študij ob delu.

Tudi sklepi morajo biti izraženi strnjeno, zagotovo pa lahko naslednje sklepe izpod roke visoko izobraženega zapisnikarja uporabimo za primer hude stilne nerodnosti:

Nalogo rešitve vprašanja nadomeščanja pedagoginje A opravita tovariša B in C.

Komisija ne more izvršiti ocenjevanja uspešnosti dela. Zaradi nesklepčnosti delegacije študentov smo sejo prekinili.

Seveda bomo razčlenjevali tudi površinsko zgradbo zapletenih stavkov. Analitične zmožnosti operativno razčlenimo v naslednje:

- zmožnost izpisovanja besed ali besednih zvez, ki ustrezajo postavljenemu vprašanju,
- zmožnost poimenovanja izpisanih besed ali besednih zvez v skladenjskem izrazju (stavčni členi),
- zmožnost vpraševanja po besedah ali besednih zvezah, ki imajo vlogo stavčnega člana.

Kajti tudi analitične zmožnosti so pomembne za razumevanje povedi in besedil.

Na Pedagoškem inštitutu smo izpeljali eksperimentalno raziskavo. Oblikovali smo skladenjski program za peti razred osnovne šole, uresničen v obliki delovnih zvezkov. Skladnjo smo poučevali po sintetično-analitični metodi. V primerjavi z običajnim poukom smo dosegli velik napredek tako v razvoju skladenjskih zmožnosti kot obvladanju skladenjske teorije o zgradbi stavka in stavčnih zvez. Najbolj so napredovali najslabši učenci. Razvili smo učenčeve skladenjske zmožnosti, predvsem zmožnost razumevanja in oblikovanja zapletenih stavkov in stavčnih zvez. Te zmožnosti so vplivale celo na razumevanje matematičnih besedilnih nalog. Zelo je poraslo zanimanje za predmet, saj je bil slovenski jezik najbolj priljubljen med vsemi učnimi predmeti.

Sedaj skušamo operacije natančneje raziskati in jih opisati v operativnem modelu za pouk skladnje v osnovni šoli. Upamo, da bomo operativni model skladenjskega pouka spravili počasi tudi v prakso, čeprav je dejansko treba pouk slovnice postaviti z glave na noge (mislim na razmerje med izkušnjo in zmožnostjo ter njeno teorijo). Teorija je namreč znana, njeno prevajanje v otrokovo spoznavno dejavnost pa je posel, ki ga morajo opraviti metodiki ob sodelovanju s stroko, a tudi razvojno psihologijo, didaktiko in teorijo učenja.

Preden končam, pa v razmislek še naslednjo basen: Ko so stonogo vprašali, s katero nogo najprej stopi, ni znala več hoditi. Tudi govorna dejavnost poteka deloma na nezavedni in avtomatizirani ravni. Ali lahko uzaveščanje avtomatiziranih postopkov in operacij vpliva zaviralno?

Zavestna kontrola izražanja lahko na začetni razvojni stopnji jezikovnih zmožnosti zavira neposredno, sproščeno izražanje. Verjetno je nujna vmesna stopnja, ko se nerazviti govorec spreminja v uzaveščenega govorca. Ali naj nas ta daljša ali krajša stopnja v boju za razvitejši izraz odvrne od prizadevanj? Vsekakor je treba poudariti, da bi bilo lahko usodno, če bi učenčeve težave obtežili z neustreznim odzivanjem in nestrpnostjo, namesto da bi govorca razbremenili in sprostili. Čustvene zavore so lahko tako močne, da obmolkne celo govorec z razvitimi zmožnostmi. Toda v osnovni šoli je jezikovni razvoj vendar še zelo dinamičen in je otrok dojemljiv za spodbude. Čim starejši je človek, tem težje je spreminjati njegove govorne navade in s tem večjimi čustvenimi zavorami je povezano prisvajanje novih. Tudi tujih jezikov se čedalje težje učimo, vsaj aktivno. Ob tem pa je treba nedvomno vztrajati, da je jezikovno razvit le tisti govorec, ki zavestno izbira jezikovna sredstva in je zmožen razumeti in oceniti izrazna sredstva sogovorca. Do te stopnje bi morali razviti jezikovne zmožnosti vseh članov jezikovne skupnosti, ker so podlaga za uresničevanje drugih samoupravnih pravic in dolžnosti.

Razmišljanje pa naj končam s temeljno resnico, da je mogoče razumljivo pisati o stvareh, ki jih zares razumemo, in razumeti stvari, ki so razumljivo opisane. Zapleten izraz je pogosto izraz nejasne misli, ki se še giblje na ravni slutnje in igre abstraktnih razmerij in ki se še ni dokopala do stopnje, da bi razumsko slutnjo in logično-miselno igro uvidela v konkretni pojavnosti. Boj za razviden izraz je hkrati boj za jasno mišljenje. Na drugi strani pa je lahko zapleten izraz sredstvo za ustvarjanje hotene nerazumljivosti in odtujenosti. Ne eno ne drugo pa ne zanika vloge in pomena pretvorbnihih postopkov.

Albinca Lipovec

Filozofska fakulteta v Ljubljani

VERBALIZIRANA PRITRDIENICA (NIKALNICA) V GOVORU BABNEGA POLJA

0. Govor obmejne slovenske vasi Babno polje je v publikaciji slovenskega dialektologa Tineta Logarja¹ glede na osnovne značilnosti svojega ustroja postavljen v bližino dolenskih, gorenjskih in rovtarskih narečij. V klasifikaciji Frana Ramovša pa bi dialekt Babnega polja po nekaterih tipoloških znakih mogla zastopati narečja v Lokvah in Delnicah.²

0.1. Najbolj izstopajoče poteze babnopoljske govornice v primerjavi z dolenskim narečjem v sosednji Loški dolini so v akcentoloških in glasoslovnih zakonitostih. V besedišču se oba sistema v precejšnji meri pokrivata. Procesi izravnavanja zadevajo v vsakdanjem sporazumevanju s pripadniki dolenskega narečja, ki je v naglasu bliže knjižnemu jeziku, vpadljive lastnosti: naglas, švapanje, o-jevski refleks za polglasnik in končniški -n v sklonskih in spregatvenih vzorcih (prim. babnopoljsko *'zabi, son 'porš̩a* → loško-dolinsko *zo'bj̩:, s̩m p̩r̩š̩la*).

¹ Tine Logar, Slovenska narečja, Ljubljana 1975, str. 96.

² Fran Ramovš, Historična gramatika slovenskega jezika, Dialekti VII, Ljubljana 1935, str. 142-144.

1. Poleg omenjenih značilnosti je v govoru Babnega polja opažen kot izstopajoč nenavaden način pritrjevanja in zanikanja. Pojav sam je spričo svoje prvinskosti zelo trdoživ in pogost, saj sodi soglašanje oziroma nesoglašanje z določenim sporočilom med vsakdanje znake v govornem položaju. Šlo nam bo v našem prispevku za take povedi, ki pogojujejo pritrdilno ali nikalno odgovor; v knjižnem jeziku ga izražamo s samostojno pritrdilnico DA in nikalnico NE ter s sorodnimi naklonskimi izrazi pritrjevanja in zanikanja.

1.1. Če zastavimo naslovniku v Babnem polju odločevalna vprašanja, dobimo take odgovore:

<i>knjižni jezik</i>	<i>narečje</i>	<i>trdilno</i>	<i>nikalno</i>
Ali kuhaš kosilo?	Ka ³ 'kuxaš 'južno?	Dan.	'Na dan.
Spet jeste zelje?	Spi:ət 'je:ĩšte 'zi:əle?	'Damo.	Na 'damo.
Ali pijejo vino?	Ka 'pijejo 'vinu?	'Dajo.	Na 'dajo.

Pritrdilnica dobiva glagolske končnice in glagolske pomene. V odgovorih *dan*, *'damo*, *'dajo* je zaobseženo glagolsko dejanje, ki ima značaj neke splošne aktivnosti.⁴ Pojavljanje tega izraznega sredstva oblikovno ne sovпада s sedanjiškimi oblikami glagola *dati*.

<i>glagol dati (dati)</i>			<i>pritrdilnica (nedoločnika ni)</i>		
1. dâ:n	'dâ:va	'dâ:mo	1. dan	'dava	'damo
2. dâ:š	'dâ:šta	'dâ:šte ⁵	2. daš	'dašta	'dašte
3. dâ:	'dâ:šta	'dâ:jo	3. da	'dašta	'dajo

Spregano pritrdilnico lahko zanikamo kot druge glagole v sedanjiku: *'na dan*, *'na daš*, *'na da*; *na 'dava*, *na 'dašta*, *na 'dašta*; *na 'damo*, *na 'dašte*, *na 'dajo*.

1.2. Funkcioniranje pritrdilnice *dan* je v tesni zvezi z rabo gramatičnih časov. Na vprašanja, ki se nanašajo na glagolska dejanja v prihodnosti, odgovarjajo v Babnem polju z oblikami pomožnega glagola v prihodnjiku (*bu:ən*, *bu:əš*, *bu:ə*; *'bu:əva*, *'bu:əšta*, *'bu:əšta*; *'bu:əmo*, *'bu:əšte*, *'bu:ədo*). Pomožnik v sedanjiku prevzame funkcijo pritrjevanja na povedi, ki so vezane na preteklost. Zanikani pomožni glagol ima sledečo podobo:

<i>prihodnjik</i>			<i>sedanjik</i>		
1. 'na bon	na 'bu:əva	na 'bu:əmo	1. 'ne:ĩson	'ne:ĩsva	'ne:ĩsmo
2. 'na boš	na 'bu:əšta	na 'bu:əšte	2. 'ne:ĩse	'ne:ĩsta	'ne:ĩste
3. 'na bo	na 'bu:əšta	na 'bu:ədo	3. 'ne:ĩ	'ne:ĩsta	'ne:ĩso

Spreganje pritrdilnice *dan* temelji na izrazito glagolskem načinu pritrjevanja in zanikanja v babnopoljskem govoru in je utemeljeno s sistemskimi zakonitostmi te govorne vrste.

<i>prihodnji čas</i>	<i>sedanji čas</i>	<i>pretekli čas</i>
Bu:əš 'kuxaəa 'južno? –	Ka 'kuxaš 'južno? –	Ka se 'kuxaəa 'južno? –
Bu:ən.	Dan.	Son.
'Bu:əšte spi:ət 'je:ĩle	Spi:ət 'je:ĩšte	Stə 'spi:ət 'je:ĩle
'zi:əle? – 'Bu:əmo.	'zi:əle? – 'Damo.	'zi:əle? – Smo.
'Bu:ədo 'pilə 'vinu?	Ka 'pijejo 'vinu? –	So 'pilə 'vinu? –
'Bu:ədo.	'Dajo.	So.

³ Članek *ka* (= kâj) tovrstne vprašalne stavke lahko uvaja ali pa ne.

⁴ Nikola Majnarić, Jedna zanimljiva pojava u ravnogorskom narečju, Beograd 1922–1923, Južnoslovenski filolog, str. 35–40.

⁵ Enake končnice v sedanjiku poznajo tudi slovenska narečja na drugi strani meje. Prim. prispevek Božidarja Finke *Gorskotolarska kajkavština u našem dijalekatskom mozaiku* v *Kajkavskem zborniku*, Zlatar 1974, str. 29–43.

1.3. Verbalizacija pritrdilnice se je mogla izvršiti na osnovi prevzemanja lastnosti, ki so značilne za glagol kot besedno vrsto; pritrdilnica *dan* je začela označevati dinamične lastnosti predmetnosti in nadomeščati v povedih polnopomenske glagole. Postala je neke vrste zaimek oziroma zaimenski glagol z dodano pomensko sestavino naklonskosti, t. j. pritrdilnega odnosa do povedi (sporočila).

2. Raba pritrdilnice v narečju Babnega polja dopušča trditev, da ima zamenjavanje polnopomenskega glagola z zaimenskim določene omejitve.

2.1. V govornem položaju je možno nadomestiti s spregano pritrdilnico tista glagolska dejanja, ki se nanašajo na trenutek govornjenja (glej tudi primere pod točko 1.2.).

trenutek govornjenja	prihodnost
_____ x _____	x _____>
'Kuxaš 'južno? – Dan.	Gri:əš f 'šulo? – Gri:ən.
Sε vε'čište? – 'Damo.	'Pudešte 'damu? – 'Pudəmo.
Ka 'de:ɣajajo tan? – 'Dajo.	'Pridejo k nan? – 'Pridejo.

Z zaimenskim glagolom se nadomeščene oblike nedovršnikov *kuhaš, se učite, delajo*, medtem ko pri glagolih premikanja *greš, pojdete, pridejo*, katerih pogostnost je v vsakdanji govorici zelo visoka in izražajo prihodnost, zamenjava ni možna. Namesto ponovljenih oblik *gri:ən, 'pudəmo, 'pridejo* bi naslovnik lahko rabil bodisi izraz soglašanja *aha* (nesoglašanja *naka*) ali pa manj običajna nejezikovna sredstva (hmkanje, kimanje glave ipd.). Zdi se, da bosta prav glagola *iti* in *priti* v tem pogledu izjemna, kajti drugi glagoli premikanja (npr. peljati, nesti) so z verbalizirano pritrdilnico zamenljivi.

Sε 'pi:əlešte f 'Pri:əzət? – 'Damo.
(Se peljete v Prezid?)

Ka 'njesεš 'tεstu vεn? – Dan.
(Ali neseš tisto ven?)

2.1.1. V babnopoljskem narečju je v rabi zložena oblika prihodnjika. Sedanjiške oblike dovršnikov izražajo naklonske pomene.

možnost	prihodnji čas
'Sku:əčεš 'taku vε'sɣaku? – Dan.	Bu:əš 'skɣaču 'taku vε'sɣaku? – Bu:ən.
Sne:jš 'tulku 'kruxa? – Dan.	Bu:əš snεɣ 'tulku 'kruxa? – Bu:ən.

V odgovorih na vprašanja, v katerih je izražena možnost z dovršnikom v sedanjiku, rabijo v Babnem polju zaimenski glagol *dan*.

2.1.2. Rabo verbalizirane pritrdilnice v odvisnosti od glagolskega vida je opaziti pri velelnih stavkih.

_____ x _____	x _____>
nedovršniki	dovršniki
'Xεtaj, 'xεtaj! – Sε dan. (Hiti, hiti! – Saj hitim!)	Pa'mεtε 'kuxno! – Bu:ən. (Pometi kuhinjo! – Bom.)
Borš pa'sprá:vlaj! – Sε dan 'xitru. (Brž pospravljaj! – Saj hitro pospravljam.)	Pa še 'tu pa'sprá:vε! – Ni:əčon. (Pa še to pospravi! – Nočem.)

Zapovedi, izražene z dovršnimi glagoli, so uresničljive v prihodnosti in potemtakem se govorec nanje ne odziva s pritrdilnico *dan*. V primeru, da vzpodbujevalne in ostreje iz-

rečene zapovedi ne ustrezajo dejanskosti, jim naslovnik ugovarja in kot kažejo primeri, lahko rabi zaimenski glagol.

2.2. Drugi pomenski krog, v katerem prihaja zaimenskost verbalizirane pritrdilnice še posebej do izraza, predstavlja povedi, ki označujejo ponavljalna in brezčasna dejanja. Ker je možno poleg nedovršnikov v ustreznem kontekstu rabiti v omenjenih primerih tudi dovršnike, se raba zaimenskega glagola tu ne povezuje s problematiko glagolskega vida.

nedovršnik	A. Tâ: mulc 'krâ:dε.	- B. Sę 've:jmo, dę 'da.
dovršnik	A. Tâ: mulc 'zmi:æron kaj 'fkrâ:dε.	- B. Sę 've:jmo, dę 'da.
možnost	A. Tâ: mulc 'uoxku kaj 'fkrâ:dε.	- B. Sę 've:jmo, dę 'da.

Upoštevati moramo tako besedni kontekst kakor tudi dejstvo, da »tvori pomenski stroj stavka tisto, kar si je mislil govorec, da bi iz vsebine stavka povzel poslušalec«,⁶ če želimo napisati ugotovitev, da vstopa zaimenski glagol *dan* v različne stavčne vzorce in prevzema predikativno funkcijo.

a) v *dialogu*

A. 'Nųarce se 'de:ııajao. (Norca se delajo.)	B. Sę se na 'dajo. (Saj se ne.)
A. 'Uana ga pa 'to:ııçε. (Ona ga pa tolče.)	B. 'Ve:ııđđε ga 'na dal (Kje pa! Ne tolče ga.)
	C. Naj ga 'dal (Naj gal)

b) v *zloženih stavkih*

'Taku bę 'râ:da kaj narę'dııa, pa 'na dan neç.
(Tako rada bi kaj naredila, pa nič ne naredim.)

'Ankat nųarc ad 'vu:æε 'nari, 'drugęç pa 'na da.
(Včasih neumna ura nori, drugič pa spet ne.)

Çę 'zaçne 'poçkat 'kaşne na'vumnasti, jo 'damo pa 'finu 'nazaj.
(Çe začne praviti kakšne neumnosti, jih ji pa povemo.)

2.2.1. O zaimenski rabi pritrdilnice *dan* odloča pomenski stroj glagola v neznatni meri: samo glagola *biti* (v pomenu eksistence) in *imeti* nista zamenljiva z zaimenskim ustreznikom.

A. Ka je vaş v Lę'blâ:nę?	- B. Jε. Jε. Vri:æan 'me:ıısoc jε tan.
A. 'Imaşte 'tude 'kazo?	- B. 'Imamo.
A. 'Imaş câ:ıt?	- B. 'Ne:ııman.

V nekaterih vaseh Gorskega Kotara rabijo pritrdilnico *dan* tudi v kontekstu z reakcijskim glagolom *imeti*, kar je zaradi občutljive narečne norme vir posmeha pri prebivalcih, kjer se tak pomenski premik ni izvršil. Zaimenski glagol substituirajo šaljivci z besediščem, ki sodi v t. i. področje tabuja.⁷

2.3. Poleg besednega pogojuje rabo omenjenega zaimenskega glagola tudi položajski kontekst. V celoti bi mogli prepisati vse primere besednega in položajskega konteksta, ki jih za Ravno Goro onstran hrvaške meje navaja Nikola Majnarić. Naj prevedemo vsaj enega njegovih primerov. »Dekleta zvečer pojejo in ljudje, ki sedijo pred hišo, jih občudujejo in pravijo: ‚Lepô dııja‘. (= lepo opravljajo to dejanje – lepo to delajo, t. j. lepo pojejo).«⁸

⁶ Jaromír Janoušek, *Sociální komunikace*, Praha 1968. str. 44.

⁷ Iz okolice Gerovega je znan dvogovor: »'Imaşte 'tude 'kazo?« – »'Damo.« Šaljivi komentar k temu: »'Por nex 'dajo pa 'tude 'kazo.« (= Pri njih pa počenajajo tiste reči tudi s kozo.)

⁸ Nikola Majnarić, *Jedno rovtarsko narječje u Gorskom Kotaru*, Južnoslov. filolog, knj. XVII, Beograd 1938–1939, str. 143.

2.3.1. Večpomenskost položajskega konteksta omogoča rabo zaimenskega glagola *dan* tudi v funkciji pozdravljanja (v fatični funkciji). Primer: Na polju, kjer grabijo seno, pozdravi grabljice mimoidoči: »Ka 'dašte, 'dašte?« – Medtem ko on hiti dalje, mu ženske odgovarjajo: »'Damo, 'damo.« – Pod zaimenskim glagolom *damo* se v navedenem primeru lahko skriva več dejanj (grabiti, hiteti, sušiti in obračati, zdevati itn.).

2.3.2. V babnepoljskem govoru kaže verbalizirana pritrdilnica precejšnje življenjsko silo, prisvojijo si jo celo tisti priseljenci, ki več let živijo v Babnem polju in iz kakršnihkoli razlogov vztrajajo pri svojem dialektu. Zaimenski glagol spremljajo kot uporabno in primer-no izrazno sredstvo.⁹

3. Verbalizirano pritrdilnico *dan* so jezikoslovci¹⁰ že vzporejali s slovenskim glagolom *onegaviti* oziroma z njegovimi narečnimi variantami. Ni bil naš namen razmejevati rabo obeh zaimenskih glagolov. Prikaz o rabi v babnepoljskem narečju (in v govorici Ravne Gore) kaže, da se obravnavani pojav ni besednovrstno osamosvojil in nima slabšalnega pomena, kakršnega dobiva glagol *onegaviti* v slovenskem knjižnem jeziku in v narečjih (npr. na Vipavskem).

3.1. Zanimivost in svojskost pojava je zaznala tudi tuja lingvistična literatura.¹¹ Pri raziskavah semantičnega ustroja jezika je znani teoretik U. Weinreich operiral z bogatim ilustrativnim gradivom in pritegnil v svojo analizo tako knjižne jezike kot narečja. S pomočjo logičnih operacij je U. Weinreich zasledoval splošne jezikovne zakonitosti (jezikovne univerzalije) v poimenovanju in označevanju dejanskosti oziroma sveta, ki nas obkroža. Verbalizirano pritrdilnico *dan*, ki jo poznajo narečja v Gorskem Kotaru, je kot predstavitveno gradivo navajal pri semiotični razčlenitvi govornega položaja, ki mu pripisuje tele deiktične znake:¹² a) govorec, b) naslovnik, c) čas (gramatični časi) in prostor (različni elementi, ki kažejo nanj), d) identičnost (neidentičnost določenega sporočila v odnosu do drugega), e) obviativnost govora itd. Podoba kaže, da U. Weinreich ni poznal pritrdilnice *dan* v vsej njeni pojavnosti. Nanjo ga je opozoril ugledni jugoslovanski jezikoslovec Pavle Ivič, ki je omenjeno izrazno sredstvo slišal sam, ko je popisoval govore kajkavske baze¹³ v Skradu, Fužinah, Gerovem in Čabru.

3.2. V Weinreichovi študiji je obravnavani jezikovni pojav predstavljen le kot pritrdilnica¹⁴ z glagolskimi končnicami. Upošteva je znakovne določilnice govornega položaja, bi ob ustreznem poznavanju verbalizirane pritrdilnice v narečjih Gorskega Kotara navajal U. Weinreich to izrazno sredstvo kot primer vsaj še na straneh, kjer je govor o »zaimenskosti pri glagolih«.¹⁵

Poleg pritrjevanja in gramatične osebe kaže gorskokotarska (in babnepoljska) pritrdilnica indeks zaimenskosti, in sicer zastopa glagolska dejanja v sedanosti in brezčasna dejanja. V njej se odražajo znaki gramatičnih časov; tročlensko vrsto pritrjevalnih oblik *dan*, *son* in *bu:an* gre upoštevati kot paradigmo zaimenskega (akcijskega) glagola v sedanjiku, pretekliku in prihodnjiku.

3.3. V luči semiotične stratifikacije bi bilo jezikovno sredstvo *dan* iz babnepoljskega govora v celoti določeno s temi značilnostmi: 1. os. ednine, pritrjevalnost, sedanjškost (ali brezčasnost) in akcijskost oziroma zaimenskost.

⁹ Mnenje informatorke Amalije Janež: »Tole (pritrdilnica) mi nekako fletno hodi.«

¹⁰ Fr. Ilešič, Demonstrativno-pronominalni glagoli, Južnoslov. filolog, knj. IV, Beograd 1924, str. 184.

¹¹ U. Weinreich, O semantičskoj strukturi jazyka, Novoe v lingvistike, Moskva 1970, str. 178.

¹² U. Weinreich, o. d. str. 177.

¹³ Pavle Ivič, Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske, Godišnjak Filoz. fakulteta u Novom Sadu, knj. VI, Novi Sad 1961, str. 191–212.

¹⁴ Pavle Ivič je bil med recenzenti Weinreichove študije. Ker se nanj sklicuje U. Weinreich, gre tu postaviti domnevo, da je ob pregledovanju zadnje redakcije Weinreichovega teksta vnesel vanj podatke o gorskokotarski pritrdilnici. Doslej se namreč ni posrečilo najti članek, v katerem bi srbski lingvist posebej obdelal distribucijo tega pojava.

¹⁵ U. Weinreich, o. d. str. 181.

SPOMIN NA RAVNATELJA FRANCA SUŠNIKA

Et bene apud memores veteris stat gratia facti

(Aeneis IV: Trubar o Bonomu, 1557)

Bilo mi je dano, da sem na vse prej kot enostavnih poteh življenja srečal lepo število izrazitih in močnih ustvarjalnih osebnosti. Med njimi zavzema po svoji modri človečnosti in po domišljeni širokopotezni tvornosti vidno mesto prvi in dolgoletni ravnatelj gimnazije na koroških Ravnah, pred kratkim preminuli profesor dr. Franc Sušnik (1898–1980). Čeprav je od let, ki sem jih preživel od njem, preteklo že precej časa, ohranjam svoje takratno mladostno zagnano profesorsko službovanje v tisti plasti zavesti, iz katere ne nehamam ponovno zajemati. Težko je sicer spregledati grmado vsega mogočega, kar se je zgrnilo nadme po ravenski dobi, toda od časa do časa me misli rade zanesejo k stvarem, doživetim v tistih treh šolskih letih, posebej zato, ker sem lahko od blizu spremljal in spoznal pedagoško ter kulturno delovanje ravnatelja dr. Sušnika. Danes lahko rečem, da sem s tem pridobil več, ko da bi bil med tem časom opral kdo ve kako izbrane in imenitne posle.

Pri okoliščini, da sem jeseni l. 1952 prišel na ravensko gimnazijo, so odločala pravzaprav zunanja ključna službenega premeščanja. Dobiti dekret za Ravne pa je pomenilo v naši tedanji šolski govorici: priti k dr. Sušniku. Kajti nobena slovenska srednja šola ni bila v tistih časih tako tesno povezana z imenom svojega ravnatelja kot ravenska. Dr. Sušnik je, kot je bilo znano, to šolo poklical v življenje tako rekoč iz nič. V njem je v prvih povojnih dneh vzniknilo živo spoznanje o nujnosti ravenskega učnega zavoda, ki naj kulturno prevzame bližnjo in daljnjo okolico, ji zagotovi strokovnjake in ki naj odločujoče vpliva na splošni razvoj obrobnega koroškega prostora. Vendar zamisel, kakor je izhajala iz polne zavesti po potrebi sistematičnega izobraževanja prihajajočih mladih rodov, sama po sebi še ne bi rodila sadu, če ne bi bil dr. Sušnik zastavil za njeno uresničitev sebe vsega, svojo bogato življenjsko izkušnost, svojo nadarjenost, približati se ljudem, šolanim in nešolanim, mladim in starim, bližnjim in daljnim. Ker je grad grofa Thurna lahko dal študirajoči mladini le zasilno zatočišče, se je ravnatelj Sušnik kmalu po ustanovitvi gimnazije lotil graditve šolskega poslopja, aktiviral za to delo sile dijakov in pomoč starodobnega trga, ki je ob tovarni plemenitih jekel začel preraščati v delavsko mesto in industrijsko središče, in pritegnil k skupnemu delu vodstvene forume tovarne in okolice. Razmere, v katerih je nastajala gimnazija, so bile kljub podpori iz občine, tovarne in okraja, vse prej ko rožnate. Kako sredi potreb, ki so vpile od vseh strani, rešiti prostorsko stisko, posebej, kar je prizadevalo nastanitev dijakov, ki so sicer dovolj vedro prenašali tegobe bivanja v zasilnih internatskih prostorih ali pa so bili prisiljeni, prihajati od daleč, pri pogosto skrajno neugodnih prometnih zvezah. Sistematično študiranje ni moglo biti odvisno samo od volje posameznikov, marveč je bilo imperativno povezano z neko zunanjo ureditvijo možnosti za študij. In dalje, kako zagotoviti reden šolski režim in ustrezno raven znanja, ko so se profesorji precej pogosto menjavali, bodisi ker so želeli v večja mesta ali iz drugih razlogov. Študentskih tradicij še ni bilo, v predhodni šolski pripravljenosti so nemalokdaj zevale vrzeli. V delovnih pogojih, ki so se kakšenkrat zdeli nepremakljivi, je dr. Sušnik neomahljivo in potrpežljivo vztrajal pri svojih zamislih in pri premagovanju zaprek. Ukoreninjen v svoji pokrajini telesno in duševno je brez hrupa, in ne da bi tožil ali se pritoževal, z vsakdanjim drobnim in zgledno požrtvovalnim delom ustvaril podlago, iz katere je pognala bujna rast.

Marsikdo, ki ga dandanes zanese pot na Ravne in se poleg tovarniških hal razgleda še po njihovih kulturnih hramih, si bo najbrž težko predstavil, koliko napornega in dolgotrajnega dela je vgrajenega v ves ta napredek. Kako težki so bili začetki, sem imel sam priložnost videti v rahlo omiljeni obliki, saj sem službo na gimnaziji nastopil v času, ko so se bilo najhujše že premagano. Bile so opravljene že prve mature, s čimer je gimnazija tako navzven kot navznoter potrdila svojo upravičenost in trdnost. V prvih tednih po mojem nastopu so se začeli razredi seliti iz številnih neustreznih prostorov, razmetanih na vseh koncih in krajih stare graščine, in so dobili učilnice v novi zgradbi, od koder se je odpiral pogled na prijazno gozdno stran.

Seveda dr. Sušnik ni gradil hiše zaradi hiše, ampak je vplival posredno in neposredno tudi na miselnost dijakov: vcepljal je v njih voljo do resnega dela, gojil v njih vztrajnost pri uresničevanju tako bližnjih kot perspektivnih načrtov, jih vzgajal k spoštovanju do delavnega človeka iz ljudstva in jih navajal k postavljanju širših, tudi prekoosebnih ciljev. Ta in tako vsakdanja delavnost ga je tolikanj zaposlovala, da je dobesedno pozabljal nase in na ugodja življenja.

Ko je delo z gimnazijo steklo, se dr. Sušnik kljub zunanjim priznanjem, ki so mu bila izrečena z najvišjih mest, ni ustavil, ni mogel počivati na doseženem in na lovorikah: sledila je ustanovitev in ustalitev študijske knjižnice, ki je še za njegovega življenja dosegla zgledno opremljenost in visoko število devetdeset tisoč naslovov, nato likovni salon in tehniški muzej.

Spričo tega in tolikerega dela je pogosto videti, kakor da ostaja Sušnikova literarna in druga publicistika manj zapažena, nekako v senci njegove povojne pedagoške in kulturno-organizacijske aktivnosti. Profesor Sušnik je bil izza mladih nog naravnost zaljubljen v pisano besedo in v besedno umetnost. Potem ko je v Zagrebu promoviral s študijo o Gerhartu Hauptmannu, se je na svojih službenih postajah zbrano in sistematično predajal proučevanju slovstva, seveda mnogo intenzivneje, kot je bilo potrebno za šolski pouk. Pri tem se je varoval, da bi umetnost besede podrejal kakim teoretskim sistemom ali da bi se zadovoljeval s strokovnjaštvom kot takim, nasprotno, vnašal je v stik z literaturo celega človeka, upošteval miselnost in doživetost kot enakopravna voditelja po kakšenkrat težko dostopnih poteh literarnih sporočil. Iz tega duha sta vzrasla dva pregleda, najprej za jugoslovanske književnosti (1930, šoli prirejena drobna knjižnica sicer, vendar nenavadno dognana v formulacijah, izšla je v treh natisih) in prvi slovenski priročnik za svetovno književnost (1936). Spominim se, kako sem si takrat, tik pred vojno, iz knjige hlastno izpisoval cele pasaje. Kakor vemo iz pogovora z Bogdanom Pogačnikom (1967), je dr. Sušnik še v bližini sedemdesetletnice snoval novo izdajo priročnika, škoda vsekakor, da knjiga ni izšla, ker bi pomenila ob mnogih hiperabstraktnih literarnih obdelavah določeno osvežitev.

Ko je avtor razmišljal o glavnih vodilih nove izdaje, je izrazil prepričanje v trajnost dognanih vrednot: »Trideset let je zdaj, odkar sem se zadnjič ubadal s temi rečmi. No, zdi se mi: gošča je zdaj večja; taka gošča, da je včasih kar težko dobiti pregled. Ampak zdi se mi tako: vrednote so pa kar ostale; te velike vrednote – Shakespeare, Goethe, Prešeren, so nam orientacija slej ko prej.«

Že v svojih ravenskih letih sem se vprašal in se sedaj po tem tako bogato izpolnjenem življenju ponovno sprašujem, kaj je tega nadarjenega in izredno delavnega moža pripeljalo do odločitve, da se je po vojni odrekel življenju in intelektualnemu obtoku v večjem središču in se je z vsem svojim bitjem zapisal reševanju kulturnih potreb rodnega okoliša.

Najprej je poslušal za ljudsko vidna, organska poteza Sušnikovega duha. Tak poslušal za ljudsko je dr. Sušnik izpričal že na prvem profesorskem mestu, v Sloveniji ravnokar pripojeni Murski Soboti, kjer je kot vtisom odprti razgledani izobraženec znal najti zvezo s starosvetno deželo onkraj Mure in z njenimi prvobitnimi prebivalci, nakar je dal izraza tem srečanjem v esejičnem, občutenem prikazu Prekmurski profili (prva objava 1924). Enako elementarno predan temu ljudskemu, iz katerega se je na danem ozemlju v teku stoletij izoblikoval slovenski narod, je po vojni začrtal vrsto klenih portretov svojih koroških ljudi (In kaj so ljudje ko lesovi, 1968, ur. Marjan Kolar).

Druga poteza Sušnikovega duhovnega profila je zvestoba. Nekajkrat je to zvestobo določneje označil kot zvestobo rodu, zemlji, pokrajini, domovini in grobovom. Iz tega vrelca je črpala moči in navdihla njegova misel, ki se ni ustavila pri lepih izjavah, marveč je težila k delu in dejanjem.

Znak Sušnikove kulture in kulturne zavesti je njegova tenkočutnost ter njegova skrb za jezikovni izraz. Kot je bilo že zapisano: »Sušniku pa je beseda ostala dragocenost, da, celo mistična dragotina, izjemen dar, ki je dan ljudem, da vanj odlijejo desetkrat pregnetena in od življenja preverjena spoznanja.« (M. Kolar).

Za ravnatelja Sušnika velja v celem, kar je sicer sam posvetil na naslov Prežihovega kiparja:

*Sta res na vrhu z Vorancem se srečala?
Gledam. Krepko sta si v roke segla.*

Opomba. V Jeziku in slovstvu 1973/74 je bil objavljen ob 75-letnici zaslužnega pokojnika članek J. Koruze. Bibliografijo gl. v knjižici Opomnje (1978).

Štefan Barbarič
Slovenska matica v Ljubljani

ZAJEDALEC 'N A J'

Spoštovana redakcija Jezika in slovstva,

Celovec, 15. 3. 1980

kakor varrooza, nevarna čebelja bolezen, ki so jo odkrili tudi že v Sloveniji, je okužil po zaslugi slovenskih dopisnikov in dopisnic, 'akreditiranih' v deželah z nemških jezikom, našo milo Slovenijo zajedalec 'n a j', ki mu bo treba hitro preprečiti razmnoževanje:

Slovenski pravopis (str. 459) govori samo o železni in dopustni rabi tega veznika, npr.:

1.) /... vsi *naj* si v roke sežejo

2.) /*Naj* si še tako prizadeva, nikoli ne bo nič dosegel./

Ta razlaga se mi zdi popolnoma zadostna, slovenska. A glej novatorja z nemških poljan in njihove odgovorne lektorje v redakciji ljubljanskega DELA (14. marec 1980):

Marjan Sedmak piše iz Celovca v Ljubljano: »... aprila *naj* bi Kreisky uradno obiskal Jugoslavijo, z mislijo o podobnem obisku v Sloveniji pa *naj* bi se ukvarjal tudi deželni glavar Wagner...« Mimo vprašljivih namer, povezanih s takimi načrti, človeka dopisnikova predrznost naravnost osupi: kako si upa *naročati* Kreiskemu ali Wagnerju, kam in kdaj *naj* odpotujeta? Nemški »*sollen*« se je ugnezdil v njegovi glavi, ta ima poleg železno-velelnega tudi še potencialen (možnostni) pomen, saj služi kot opisni konjunktiv v pomenu slovenskega: *baje*, *menda*, *verjetno*, *po vsej podobi*, *očitno* ipd.). Pravilno slovensko bi se moralo torej reči: *Aprila bo menda Kreisky uradno obiskal Jugoslavijo*, ali: *Pravijo*, da bo K. aprila obiskal Jugoslavijo ipd. Na isti strani Dela svetuje Mojca Drčar-Murko iz Bonna celo Leonidu Brežnjevju takole: »... Pismo Brežnjeva se je osredotočilo na vprašanja oboroževanja zahodne vojaške zveze NATO z raketami srednjega dometa. Brežnjev *naj* bi ponovil svoj nekdANJI predlog o začetku razorožitvenih pogajanj, za katera *naj* bi NATO pripravil potrebne razmere s tem, da bi umaknil sklep...« Ne verjamem, da bo Brežnjev poslušal njo, dopisnico Dela iz Bonna.

V tem (malce kabaretno predrznem in grotesknem) stilu je lani tudi eden naših slovenskih koroških tednikov zapisal z velikimi naslovnimi črkami v zvezi s potresom v Črni gori: MRTVIH NAJ BO 200!

Podoben učinek doseže M. K., ki poroča v Delu dan poprej na str. 12 v kratkem obvestilu NOVO-ROJENČEK V SAVI takole:

»... Pri obdukciji so ugotovili, da je bil deček živ rojen, da pa je bila popkovina odtrgana. V vodi *naj* bi bil vsaj 14 dni...«

Srhljiva takšna slovenščina.

V DELU 13. marca t. l. Niko Lapajne ukazuje odgovornim za slovenske žičnice v obdobju 1980/85, *naj* bi 179 novih žičnic stalo 1.32.000.000 dinarjev. – Le kako to mora, saj vendar ne ve, kolikšna bo v prihodnosti inflacija!

Menda sem našel v tej številki *en sam pravilen 'naj'* – na 9. (kulturni) strani: »... Novembra *naj* bi bila premiera Partljičeve tragedije ZA KOGA NAJ ŠE MOLIM v režiji Jožeta Babiča...«

Razveselil sem se nad njim kakor lačni nad kosom kruha.

Dragi kolegi slavisti po širni Sloveniji, ki jo obožujem vsaj tako nedopovedljivo kakor ljubim, v boj proti novi germanizaciji na vseh solah, in vseh linijah! – Drugače bo neki dan, na koncu 20. stoletja, poročal kak dopisnik o našem slovenskem narodu:

NAJ BI SE DAL PONEMČITI...

Z lepim pozdravom iz zamejstval

Janko Messner
Celovec

ŠE NEKAJ POJASNIL K ČLANKU PRIČEVANJA IZ PRETEKLOSTI

1872 so ustanovili Društvo slovenskih pisateljev, a je še isto leto tudi zamrlo. Oživel je spet 1885, in sicer pod naslovom Pisateljsko podporno društvo. Njegov glavni, ne pa edini namen je bil podpirati socialno potrebne pesnike in pisatelje, člane in nečlane (a tudi njihove vdove in sirote) ter tako posredno pospeševati slovstveno ustvarjanje. Za predsednika so izvolili dr. Josipa Vošnjaka (društvo je vodil do 1895, sledil mu je Rajko Perušek) za njegovega namestnika Frana Levca, za odbornike med drugimi Ivana Hribarja in Antona Raiča. Anton Funtek je v društvu kasneje prevzel in vodil blagajniške posle, tako so se v članku obravnavana pisma ohranila prav pri njem. Podpore so poleg drugih prosilcev od društva prejeli Josip Cimperman in njegova sestra Marica, Jakob Alešovec, Simon Gregorčič, Dragotin Kette, Murn-Aleksandrov, Ivan Cankar in Oton Župančič; skromne redne mesečne podpore je bila deležna Ernestina Jelovškova.

Leta 1905 oziroma 1910 so ustanovili podobno društvo, ki pa je združevalo predvsem novinarje in s katerim je prihajalo pogosto do sporov. Pisateljskemu podpornemu društvu je volil celotno premoženje Fran Gestrin, a izkazalo se je, da je bilo precj obremenjeno z dolgovi. Društvo je v čitalnici v Selenburgovi ulici prirejalo sobotne literarne večere, širom po Sloveniji pa narodne slovesnosti in vzdivalo spominske plošče, postavilo skupno pisateljsko grobnico pri Sv. Krištofu, zbralo sredstva za Vodnikov spomenik, pomagalo pri prevozu Kopitarjevih telesnih ostankov in sodelovalo pri postavljanju Prešernovega spomenika.

Vir: Spomenica »Pisateljsko podporno društvo v Ljubljani. Ob svoji petindvajsetletnici 1885–1910. Napisal Anton Trstenjak. V Ljubljani 1911.«

Joža Mahnič
Slovenska knjižnica v Ljubljani

Metodične izkušnje

ODKRIVANJE (NE)ZNANEGA PO RAZISKOVALNI POTI KOT VODILNA METODA PRI POUKU KNJIŽEVNOSTI V UI

(Ob primeru Josipa Murna-Aleksandrova)

Poročam o izkušnji, ki se je oblikovala ob pouku književnosti v 3. razredu gimnazije (po sedanjih UN za gimnazije v SR Sloveniji) in predvidevam možnost in koristnost (in nujnost?) takega postopka k stvari vsaj v nekaterih smereh bodočega UI, po končani SVIO.

Predpostavljam dejstvo, da je treba na tej stopnji šolanja, kjer se učne enote praviloma večje kot za eno učno uro, imeti pred očmi sistem učnih ur, a sleherni ura v njem ima svojo prevladujočo funkcijo.

Josipu Murnu in njegovemu pesniškemu delu sem posvečal 6–7 učnih ur, vključujoč v posamezne ure različne delovne postopke in posamezne naloge, ki so jih morali učenci opraviti doma.

Preden smo se lotili Murna, so učenci že nekaj zvedeli o značilnostih evropske nove romantike, obdelali smo že tudi Ketteja, Župančiča in Cankarja pa še ne.

1. ura - temeljna informacija, razlaga-vodeni razgovor, frontalno

O poeziji J. Murna-Aleksandrova (1879–1901) beremo v matični ZSS V, na strani 56 tole ugotovitev dr. Jože Mahniča: »Bistvo Murnove pesniške tehnike je impresionizem. Noben slovenski pesnik in pisatelj narave ni doživljal tako intimno in hkrati tako slikarsko kakor on ... Murn je rahločuten poet razpoložen v naravi, drobnih stvari, ki se blešče v soncu, barvnih odtenkov jutranje in večerne zarje, rahlega gibanja zraka in oblakov, voda in gozdov ter vonjev spočite in trudne zemlje.« V podkrepitev te ugotovitve nato avtor navaja tile dve Murnovi kitici:

*Na daljnem, zbledenem tem vzhodu
iz noči mladi dan krvavi
po ranem, po vetnem svodu
oblaček vesel se podi. (Srpan)*

In druga:

*Tam zunaj že tulpe žarijo,
prsteni nad poljem gre vzduh,
vse bilke od sonca bleščijo
in sveti od sonca se plug. (Tam zunaj)*

In res je tak prvi in najmočnejši vtis, ki ga zapusti listanje med Murnovimi pesmimi. Za motivacijo k bolj poglobljenemu pristopu pa skušam izkoristiti sporočilo, kako je mene že v srednješolskih letih posebej vznemirila nekam nenavadna in drugačna Murnova pesem Vlahi, in da je še do današnjega dne nisem prav razvozlal. Pa povabim k raziskavi te pesmi, zlasti te pesmi tudi svoje učence.

Praden se je lotimo, izluščim iz pesnikove biografije nekaj bistvenih potez: njegov proletarski izvor, izvenzakonsko rojstvo, materin odhod za kruhom in prepustitev otroka tujim ljudem na kmetih, njegovo težko prebijanje skozi študentska leta, mračno doživetje stare cukrarne in smrt za jetiko pri vsega 22-ih letih življenja.

Potem Vlahe preberemo. 3 x zaporedoma. Za recitacijo so se že prej – po dogovoru – pripravili 2 dekleti in 1 fant, ki so bili znani kot dobri recitatorji. Sledila je prva njihova ugotovitev, da bi bilo to pesem pravzaprav lažje zapeti kot pa spodobno povedati. Trčili so torej v njen izredno intenziven zvočni sloj, kar se je dalo pri poznejši obravnavi dobro izkoristiti. Potem smo pesem poslušali.

VLAHI

*Z mehovi pod pasho gredo,
v dolgih plaščih suknenih gredo,
k tlom sklonjeno glavo,
vsi imajo visoko telo
in držijo se žalostno,
da nikoli tako.*

*S piščalmi na ustnih gredo,
v klobukih širokih gredo
in zdaj z desno roko
in zdaj z levo roko
piščali prebirajo žalostno,
da nikoli tako.*

*Z mehovi pod pasho gredo,
v dolgih plaščih suknenih gredo
pa v klobukih širokih gredo –
in naprej gredo in nazaj gredo
in zapiskajo še v slovo,
da nikoli tako!*

Po pojasnilu naslova – Vlahi so bili potujoči piskrovezi, popraviljalci dežnikov in brusilci nožev in škarij, pa še godci z dudami zraven – po tem nujnem pojasnilu oblikujemo tezo: Če se pesmi približamo razumsko, ostane vtis, da je nekam hudo vsakdanja, nekam siva, da je komaj še pesem. Ob poslušanju (!) pa nas nekako čustveno vznemiri, učinkuje na nas tako, kot učinkuje pesem v prvotnem pomenu besede. In če je tako, če zaslutimo, da nekaj v njej je, celo nekaj skrivnostnega, sugestivnega, potem morajo biti Vlahi izraz nekega vznemirjujočega doživetja, ki tudi bralca, še bolj poslušalca vznemiri. – S čim? Kako? Na kak način? To so zdaj vprašanja, ki se kar ponujajo. A odgovarjati ne bo prav lahko.

Dogovorimo se, da bo treba stvari zgraditi nekoliko širše (učenci predlagajo): – Pregledali bomo še druge Murnove pesmi; ustrezno. – Ugotovili bomo, kaj so o Vlahih zapisali kritiki in literarni zgodovinarji; prav. – Pregledati bi kazalo tudi pesnikovo korespondenco; tudi. – Pogledati bo treba opombe v ZD, itd. V priložni knjižnici specializirane učilnice za SL smo odkrili: poleg matične ZSL še Kondorjevo knjižnico Topol samujoč, Bohančevo Estetsko vzgojo, Kosov Pregled slovenskega slovstva, Prijateljeve Eseje ...

Za domačo nalogo: – vsi bomo našli in prelistali kak izbor iz Murnove poezije, najmanj pa tistega v berilih – ta in ta in ta bodo posebej pozorno prebrali tudi uvode in spremne besede, v njih poiskali mnenja o Vlahih, jih zapisali in naslednjo uro komentirali.

2. ura – obravnavanje novih gradiv, seminarsko delo

Nastopajo poročevalci, poročajo o odkritih mnenjih: iz pesmi da zveni trda socialna stvarnost; da je projekcija pesnikove lastne socialne bede in brezdomstva; da je iz nje čutiti brezizhodno bedno življenje istrskih godcev; da so zanj značilne epske sestavine; da gre za skoraj naturalističen opis; da je življenje v njej živo; da ostajajo samo virtuozni učinki – glasovna virtuoznost; da izraža mrakobno usodo slovenskega človeka, itd.

Sledi razgovor.

To in ono se nam zdi sprejemljivo, to in ono pa ne.

Prvi zaključki: – pesem je bila med poznavalci zelo zapažena, nanjo je z zanosno besedo prvi posebej opozoril že I. Prijatelj 1903. leta; – v vseh mnenjih pa je bolj ali manj očitna neka zadrega, ki skuša Vlaho uvrstiti v sklop socialne lirike na eni strani, prek ugotavljanja epskih prvin in celo odrekanja lirskosti, do ugotavljanja simbolnosti podobe, podobe življenja (sploh), »ki je tuje, osamljeno in usojeno« (Kos). Opažen je bil tudi njen jezikovni – ritmični – glasovni ustroj.

Težko se je odločiti. Najbolj se upira misel, da imamo opravka s socialno lirsko pesmijo. A treba bo iskati novih opornih točk. – Z metodo usmerjenega razgovora opozarjam na dejstvo, da Murna največkrat prišteva med impresioniste. A če štejem za pravi impresionizem razpoložensko spajanje lirskega subjekta in narave, potem bomo našli le malo pravih impresionističnih pesmi. Tako so npr.: V drevoredu, Ah, ti bori, V parku. Zelo drugačna pa je že pesem Sneg. Impresionistično bi smeli tu imenovati kvečjemu prvo kitico, v drugi pa se impresija prevesi v refleksijo. Druga kitica namreč izpoveduje »situacijo brezkončnosti in minljivosti . . ., situacijo obupa, občutka praznote in nemoči v življenjskem oceanu« (F. Zadavec: Impresionizem Josipa Murna, Lirika, epika, dramatika 1965). Ta položaj nemoči, zgubljenosti, vrženosti v svet pa je za Murna izredno značilen. Zatadel so zanimive še pesmi: Nebo, nebo, Prišla je jesenska noč, Ko dobrane se mračje. – Beremo. Komentiramo.

3. ura – opazovanje novih gradiv, virov in literature, delo s tekstom, delo v dvojicah, vodeni razgovor, frontalno

Naloga: Poiščimo za naše ugotovitve o značilnostih Murnovega eksistencialno poglobljenega impresionizma še kako oporo v pesnikovem lastnem mnenju. Pismo Ivanu Cankarju iz leta 1898. Hitro odkrijem pesnikovo izjavo: »Vrgel sem na papir posamezne trenutke in vtise, in mučno svetsko naziranje svoje duše.« Pa še: »Trenutki, samo trenutki«. Povzeti smemo torej, da je v njegovem impresionizmu treba iskati predvsem trenutke, vtise – hkrati pa njegov mučen svetovni nazor, ki mu je bistvena poteza občute z gubljenosti, odtujenosti. Njegovo filozofijo trenutka imenitno izpoveduje tudi pesem Trenutek.

Izvori pesnikove odtujenosti so očitno pogojeni s filozofijo individualizma, tako značilnega za evropsko, posebej francosko novo romantiko, a posebej utemeljeni z njegovim tako naključnim in nezaželenim prihodom na svet in kasnejšim bednim životarjenjem na robu življenja, kamor ga je, zaznamovana, izrinila meščanska družba. Na to v citiranem pismu izrecno opozarja tudi pesnik sam, ko pravi: »Morebiti je ta odtujenost odmev temnih, odtujočih razmer, med katerimi sem tako čudno rasel.«

Drugi dokaz za to je tudi pričevanje pesnikovega prijatelja dr. Ivana Prijatelja v njegovem znamenitem eseju o Murnu.

Beremo odlomek o tem, kako je na Dobravi, kjer je živel v reji, bežal v polje, ko je zagledal kočijo, ker so ga kar naprej strašili, kako ga bodo spet nekega dne odpeljali v mesto in povzamemo: v zgodnjem otroštvu že – moderna psihologija pa dokazuje, da so doživlja iz zgodnjega otroštva v mnogem odločujoča za kasnejše človekovo življenje in ravnanje – v otroštvu že je boleče občutil brezdomstvo, začel se je bati ljudi in jih celo sovražiti. Že tedaj pa je vzljubil tudi naravo in se naučil prisluškovati njenim najbolj rahlim vzgibom.

V otroštvu že je vzljubil tudi vse kmečko. Tudi kasneje je rad zahajal na deželo. Le tam je bil na trenutke srečen. Zato pa so njegove kmečke pesmi idile. Nikoli ni na kmetih opazil kričečih socialnih nasprotij, ki je denimo nanje opozarjal že Aškerc, celo Gregorčič, kasneje pa posebno izrazito Cankar, in tudi Zupančič. Na kmetih je odkrival predvsem vse, kar je bilo folklorno pisano, barvito, prelivajoče se v polnem soncu; brez posebnih zadržkov smemo tudi mnoge njegove t. i. kmečke prišteti med impresionistične. Za ponazoritev beremo: Ženitovanjska pesem, Kmečka pesem, Zimska kmečka pesem. In jih skušamo opredeliti z vidikov poetike impresionizma. Pomagamo si z opredelitvami dr. Matjaža Kmecla v Mali literarni teoriji.

4. *ura* – opredeljevanje do tujih mnenj, razgovorov, frontalno; nato skupinsko delo, poskus slogovne analize – iskanje ključnih besed v pesmi

Najprej, v razgovoru, zavrnemo mnenje, da imamo opravke s socialno lirsko pesmijo, saj ob dokaj utrjeni predstavi socialne lirike, v naši pesmi za tako mnenje ne najdemo prave opore. Takí uvrstitvi nasprotuje tudi pesnikov umetnostni nazor, kakor seva iz pisma Cankarju in tudi iz sporočila Ivu Šorliju: »Sicer pravite vi nekje, da sem nejasen, da ne veste, kaj hočem povedati. Moj bog, jaz nočem v liriki ničesar povedati! Meni je edinole na tem, da izrazim čustva, ki se rodé v trenutkih prebujene duše.« Pač pa soglašamo z ugotovitvijo, kako da se je Murn tudi socialni stvarnosti umikal v svet poezije (Mahnič). V tem ugotavljamo značilnost romantike. – Tudi uvrščanje Vlahov med Murnove kmečke se nam ne zdi sprejemljivo, saj se od njih v mnogočem razlikuje.

Potem se v skupinah lotimo razreševanja tehle nalog: – presodite mnenje dr. Pirjevca, da »to gotovo ni lirika, marveč prej že skoraj naturalistični zapis dogodka«;

– ugotovite zunanjo in notranjo zgradbo pesmi;

– ocenite besedje pesmi, iščite figure, skušajte ugotoviti ključne besede besedila;

– opazujte in izluščite iz besedila sredstva, ki gradijo že zaznani zvočni učinek pesmi.

Sledi skupinsko delo. Če se nam zadeva steče, na koncu ure poslušamo poročila vodij. Izredno funkcionalna je za tako delo blok-ura. Če nas pa prehití zvonec, pripravijo poročevalci pisna poročila za naslednjo uro.

5. *ura* – poročanje, oblikovanje sklepov, statistična raziskava zvočnosti – individualno frontalno

Zaključki pa so takile:

Pogled besednega gradiva, ki izpričuje za lirsko pesem nenavadno vsakdanjost besed in besednih zvez govori za naturalističnost zapisa, vendar se temu upira sugestiven zvočni učinek pesmi. V trikitični pesmi, kitice so šestvrstične, zapisane v svobodnih verzih, ki so daleč od zahtev kakšne normativne metrike, ni pravzaprav nobene metafore, nikakršne pesniške barvitosti, sama siva vsakdanjost; izstopi fraza »da nikoli tako«, ki je nekak refren; učinkuje podobno kot vsakdanji frazi »da je kaj«, ali »da je joj«. Če bi izhajali iz kakšne klasične poetike, bi morali tudi reči, da so rime slabe; v 18-ih vrsticah se rima vsega 7 besed, kar 8-krat je zapisana na koncu verzov besede »gredo« kot epifora. Znotraj besedila srečamo to besedo še enkrat in ta 9-krat zapisani glagol ustvarja občutje enoličnega, brezsmotnega gibanja, ki se v 16-em verzu – tik pred poanto, ki jo grafično nakazuje pomišljaj – še okrepi v besedni zvezi »in naprej gredo in nazaj gredo«, kar nas napelje k bistvu sporočila pesmi.

Če rime, epifore, pregledamo še z vidika semantike, ne moremo mimo ugotovitve, da pesnik na nekatere besede, ki so zvočno (in pomensko) drugačne, obeša posebno težo: v navpičnem nizu gredó, gredó, teló, glavó in spet gredó, gredó je posebej izpostavljena dvakrat zapisana beseda žalostno, obakrat postavljena na konec predzadnje vrstice 1. oziroma 2. kitice, tik pred ekspresivni refren; na enako izpostavljenemu mestu je v 3. kitici beseda slovó. In te tri besede so v primeri z brezbarvnim gredo neprimerno bolj čustveno nabite. To so očitno pomensko, čustveno in ritmično najbolj izpostavljene besede, torej ključne besede v pesmi. Otožno – žalostne besede so to in od njih so se otožnosti nalezli tudi o-ji, ki v pesmi očitno količinsko in zvočno izstopajo in soustvarjajo značilno melodijo te nenavadne pesmi.

Sledi statistična verifikacija te zadnje trditve: vseh vokalov v pesmi naštejemo 139, od tega je kar 49 ali 35 % o-jev. Od 49 o-jev jih je 29 ali 60 % poudarjenih in zato še posebej slišnih. 6 jih je v treh ključnih besedah pesmi – in očitno smemo skleniti, da so ti o-ji odmev vsebine in ustvarjajo nenavadno intenziven in funkcionalen zvočni sloj pesmi. Zavrtni je treba torej tezo, da gre za cenene »artistične učinke«.

Govoriti smemo celo o izraziti audiovizualni impresiji, ki jo zmore le pesnik, slikar – impresionist ali glasbenik – impresionist pa ne. Da imamo opravka z impresionistično stvaritvijo, s pesmijo trenutka, zgovorno pričajo tudi poročila o njeni genezi (S. Trdina v Klasju, ZD – poročilo iz Podrage na Vipavskem).

6. *ura* – sklepne ugotovitve in primerjave, frontalno

Najprej v razgovoru povzamemo nekaj ugotovitev iz prejšnjih ur in sklepamo: Vlahi so v bistvu impresija Murnovega tipa, torej impresija, ki izraža, izpoveduje tudi osrednji Murnov bivanjski problem. Jedro pesmi je v 16. verzu, nanj pesnik posebej opozarja s pomišljajem. Ta verz se glasi: »in naprej gredo in nazaj gredo« in se nadaljuje s čustveno najbolj napetima zadnjima verzoma: »in zapiskajo še v slovo, da nikoli tako«. Ta trejčig ponovljena fraza je zdaj podčrtana še s klicajem!

Iz teh verzov zdaj že brez posebnega napora razberemo občutje izgubljenosti, življenjske brezcilnosti in iz obojega izhajajočo melanholijo, kar je za našega pesnika skoz in skoz tako značilno. To misel in občutje je Murn posebej razvidno izpovedal tudi v svojem Epitafu:

*»Življenje celo sprt, nestalen,
miru resnice, sreče je iskal – ;
njegov bil smoter temen, daljen,
umel ga ni, zato je pal.*

Vlahi so torej nenavadno uspela impresionistična pesem, le da je impresija topot ustvarjanja z drugačnim, bolj neobičajnim snovnim motivom in z drugačnimi pesniškimi sredstvi. Sporočilo Vlahov se čudovito sklada s sporočili njegovih osrednjih pesniških podob.

*Jaz sem topol samujoč
in
Glas vpijočega v puščavi,
trs samostni, to sem jaz!*

Prešibak, premalo dejaven je bil, da bi stanje odtujenosti kdaj presegel. Murn je zato tragična osebnost.

Med njegove neposredne dediče šolska praksa rada uvršča S. Kosovela. A Kosovel je Murnov dedič le v svojem prvem ustvarjalnem obdobju, v obdobju »baržunaste kraške lirike.« V svojem – čeprav tudi usodnem kratkem življenju – je Kosovel plapolal nenavadno intenzivno – Od impresionizma je šel prek rezkega ekspresionizma, futurizma in zlasti konstruktivizma v svet družbeno angažirane socialne pesmi, ki jo je terjal čas. Njegova osrednja podoba je:

Jaz sem rdeča raketa!

In to ga postavlja na čisto drugi breg življenja in prepričanja, da je svet mogoče in potrebno spremeniti v smislu preseganja odtujenosti vseh vrst in stopenj, v smeri počlovečenja človeka in sveta.

Shematski prikaz postopkov (sistema 6-ih učnih ur):

1. Uvodna ura: obrisna informacija o značilnostih Murnovega pesniškega opusa – motiviranje za raziskovalni pristop k stvari – obris pesnikove biografije – interpretativno branje Vlahov – oblikovanje teze – dogovor o ustreznih raziskovalnih postopkih za nadaljnjo obravnavo.

Oblika: frontalna. Metoda: razlaga, vodeni razgovor.

2. Ura obravnave nove učne snovi: poročanja o tujih mnenjih, ki se nanašajo na Vlaho – prvi poskus opredelitve do njih – razčiščevanje značilnosti impresionizma še ob nekaterih drugih Murnovih pesmih.

Oblika in metoda: seminarsko delo.

3. Ura obravnave nove snovi: poglobljanje že orisanih položajev – analiza pesnikovega pisma Cankarju – navajanje odlomkov iz Prijateljevega eseja – pritegnitev nekaterih kmečkih pesmi.

Oblika: v dvojicah in frontalno. Metoda: delo s tekstom, razlaga, razgovor.

4. Ura poglobljanja: poskus kritične presoje tujih mnenj – poskus slogovne analize Vlahov – prva sinteza.

Oblika: frontalno, skupinsko. Metoda: vodeni razgovor, branje z navodilom, analiza, poročanje učenec.

5. Ura poglobljanja in posploševanja: pretres poročil o dognanjih analize – (dodatni) statistični pregled vokalizma – sklepne ugotovitve in posplošitve.

Oblika: frontalno, individualno. Metoda: vodeni razgovor, delo s tekstom, sinteza.

6. Ura ponavljanja in preverjanja: utrditev sporočila pesmi – komparacija s Kosovelom.

Oblika: frontalno. Metoda: razgovor, razlaga. (Postopek preverjanja in ocenjevanja je ob takem načinu dela v veliki meri integriran v cel proces.)

Sklep. Za tako voden postopek, ki ga je skušala usmerjati metodologija raziskovanja, sem porabil 6 (7) ur. 100 % več, kot če bi zadevo obravnaval na »klasičen« način. Predmetnik in učni načrt ne dajeta zadosti časa za take ekskurzije v svet raziskave lepega. Ali je početje upravičeno? Zase mislim, da je, če resno želimo in hočemo, da bi učenci postajali vsej bolj subjekti lastne vzgoje in izobraževanja, s tem pa tudi resnični gospodarji življenja in sveta.

Silvo Fatur
Zavod za šolstvo v Kopru

EKSKURZIJA – MOŽNOST POPESTRITVE POUKA SLOVENŠČINE

Ekскурzije se učitelj ne sme lotiti kot nadležne obveznosti iz učnega načrta, ampak mora biti pripravljen na bogato ustvarjalno in organizacijsko delo, tako učencev kot njega samega.

Motiviranje

Pomembno je, kako učitelj motivira učence za ekскурzijo. Na splošno to ni težko, saj učenci zelo radi zapustijo šolske klopi, vendar kaj radi zamenjajo ekскурzijo z izletom. Učitelj pa mora svoje učence motivirati tako, da se je bodo veselili, čeprav vedo, da je pred njimi odgovorno delo, ki jih bo obogatilo z novimi spoznanji. Za primer vzemimo literarno in (obenem) zgodovinsko ekскурzijo za 7. razred: Ljubljana–Kranj–Begunje–grad Kamen–Draga–Vrba–Dosloviče–Bled. V Sedmih berilih je odmerjeno precej prostora Prešernovi in Jenkovi poeziji, pisatelja romana Pod svobodnim soncem pa že tudi poznajo iz šestega razreda, v sedmem pa berejo njegove spomine iz mladosti (Moj oče). Motivacija za ekскурzijo se zaradi tega kar ponuja: поблиže bodo spoznali kraje, ki so tako zelo povezani z ustvarjanjem teh književnikov. Ker je ena osrednjih tem teh odlomkov v berilih prav domovina, domoljubje, in ker so bili ti pisci s temi besedili še kako živi med narodnoosvobodilnim bojem, smo z ekскурzijo (izkustveno) utemeljili trdno povezanost slovenske književnosti, narodne zavesti in zgodovine.

Priprave na ekскурzijo

Pred ekскурzijo že v šoli obravnavamo Prešernove (Vrba, Zdravljica, Uvod h Krstu pri Savici) in Jenkove (Gōri) pesmi in Finžgarjev avtobiografski spis Moj oče. Obenem s skupino recitatorjev izberemo primerne umetniške in dokumentarne tekste, ki jih bodo povedali med samo ekскурzijo in s tem celovito dopolnili in osvetlili njeno vsebino (npr. Ob Prešernovem grobu, Gori – v Kranju, pisma talcev – v Begunjah; Pegam in Lambergar – na gradu Kamen; Župančičeva Domovina je ena, Udovičeva Poslednja minuta – v Dragi; Vrba in Zdravljica – pri cerkvi sv. Marka; Finžgarjevi spomini – v Doslovičah; odlomek o Bledu iz Krsta – na Bledu).

Učenci se po lastnih sposobnostih in interesih razdelijo v skupine po pet ali šest. Določijo svoje vodje. Nekatere s pestrostjo dejstev privlači zgodovina, drugi radi opazujejo, tretje, bolj čustvene, bo za orise s poti navdahnila lepota narave in doživetja ob poeziji. Tu so še likovni nadobudneži, ki več povedo s podobo kot s črko, pa še kdo je, ki se ukvarja s fotografijo. Po interesih oblikovane skupine dobijo že v šoli točno in jasno začrtane naloge. Vedeti morajo, da na ekскурziji večino dela (organizacija, razlaga za ekскурzijo pomembnih izsekov iz zgodovine, literature) opravi učitelj, njih pa čaka delo po ekскурziji – ura poročanja.

Na poti

Na ekскурzijo popeljemo primerno število učencev. Uspele so mi tiste z dvema ali največ tremi oddelki. Množične ekскурzije se navadno izrodijo v beganje, neresnost, prerivanje in s tem izgubijo svoj smisel. Če po vsej sili hočemo obiskati čim več krajev, postanejo učenci utrujeni, prenasičeni in zanimanje usiha. Pri vsaki razlagi, pojasnilu mora imeti učitelj pravo mero. Pripoveduje naj kratko, jasno in bistveno, primerno učenčevi starosti in znanju.

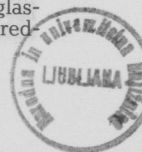
Že takoj na začetku je treba v avtobusu ustvariti veselo, delavno razpoloženje, polno pričakovanja. Učitelj slovenščine se naj nikar ne boji kdaj pa kdaj pogledati iz svojega vrtička na polje zgodovine, zemljepisa in umetnostne zgodovine. Svoji razlagi dá tako potrebno širino.

Novo okolje vznemirja učenca v vsej svoji raznolikosti in pestrosti. Zato je treba njegovo pozornost usmeriti s kratkimi napotki za izvršitev že v šoli določenih nalog. Učenci sami sprašujejo, opazujejo, zapisujejo, skicirajo, fotografirajo. Vse to gradivo učenci doma uredijo in pripravijo za poročanje. Učenci pa se na ekскурziji ne zadovoljijo z golimi podatki, dejstvi in okoljem kot takim. Kraju, v katerem so, je treba plastično in čustveno vznemirjujoče vdahniti duh preteklosti. K razpoloženju prispevajo tudi učenci recitatorji.

Doma – ura poročanja

Ura poročanja je čisto njihova. Učitelj je tu sprva le kritičen poslušalec, ki sicer mora popraviti nekaj vsebinskih napak in napačnih dejstev, a se kaj hitro spremeni v občudovalca ustvarjalnosti in domiselnosti svojih učencev. Ti sami uredijo šolsko tablo s popotnimi vtisi, risbami, zbranim slikovnim gradivom. Opazna je njihova želja po čim lepšem videzu, kar je samo še eden od izrazov njihovega osebnega odnosa do ekскурzije.

Vsaka skupina, največkrat vsi njeni člani, poroča o svojem delu, vtisih in z domiselno »režijo« (glasba, recitacije) poživi svoj nastop. Učenci kar sami poskrbijo, da vsak stopi iz anonimnosti in se predstavi v novi luči.

V njihovih spisih se lahko kaže osebno in čustveno doživetje ekskurzije kot težnja po liričnem, včasih že kar vzneseno razčustvovanem slogu. Vendar pa se učenci s tem trudijo, da bi po svojih močeh kar najbolje ubesedili svoje vživljanje v vzdušje na ekskurziji. Preteklost jim je čutno nazorno blizu. Nekateri pa se vadijo, da svoje opazovanje opišejo in dokumentirajo in pri tem sami od sebe brskajo po knjigah.

Svoje kolektivno delo razred predstavi celi šoli na posebni razstavi in v šolskem listu.

Tako pripravljena in izpeljana ekskurzija ustreza več učno-vzgojnim smotrom. Učenec se praktično spoprijema z različnimi stalnimi oblikami sporočanja (poročilo, opis, oris). Razširi se njegovo poznavanje literarne, umetnostne in politične zgodovine. Ob delu dobiva spodbude za ustvarjalnost. Oblikuje se njegov osebni odnos do literarnih ustvarjalcev in naše preteklosti. Tako prestopa vsakdanjo brezbriznost, pasivnost, samozadostnost in se začenja zavedati svoje pripadnosti narodu in domovini.

Maqda Juvan
OŠ Valentina Vodnika v Ljubljani

Bibliografija

SLOVENISTIKA V LETU 1979

Bibliografski pregled*

ZBORNIKI

[I] Obdobje razsvetljenstva v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (tipološka problematika ob jugoslovanskem in širšem evropskem kontekstu). Mednarodni simpozij v Ljubljani od 28. do 30. junija 1979. Ured. Boris Paternu s sodel. Brede Pogorelec (jezik) in Jožeta Koruze (književnost in kultura). Lj., Filozofska fakulteta 1979. 452 str. (Obdobja. 1.)

[II] Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 15., 1979, Ljubljana: Zbornik predavanj. Ured. Breda Pogorelec in Ljubica Črnivec. Lj., Filozofska fakulteta 1979. XXX + 429 str.

[III] Zveza slavističnih društev Jugoslavije. Kongres, 9., 1979, Bled: Povzetki referatov. Uredil Jože Toporišič. Lj., Izvršni odbor ZSDJ 1979. 153 str.

* Bibliografija je sestavljena po načelih, razloženih v uvodu k pregledu za l. 1978 (JiS 1978/79, št. 7, str. 213). Kratice: JiS – Jezik in slovstvo, NRazgl – Naši razgledi, SR – Slavistična revija. Za pomoč se zahvalujemo bibliografskemu oddelku NUK in Slovanski knjižnici ter vsem, ki so nas obveščali o svojih delih oz. pošiljali posebne odtise. Prosimo tudi vse tiste slaviste v tujini, ki dosedaj tega še niso storili, da bi nas obveščali o svojih slovenističnih objavah, ker bo le tako mogoče tujo slovenistiko kar najpopolneje prikazati. (Naslov: Knjižnica PZE za slovenske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, 61001 Ljubljana, P. p. 580.)

JEZIKOSLOVJE

Ahačič, Draga: Vprašanja žive knjižne govornice. Direktna govornica in umetniška beseda. – NRazgl 1979, 389–90.

– Vprašanja žive knjižne govornice. Igralčeva govornica (II). – NRazgl 1979, 615–6.

Alasia da Sommaripa, Gregorij: Slovar italijansko-slovenski, druga slovensko-italijanska in slovenska besedila. Videm 1607. Pripr. in ured. Bogomil Gerlanc. Lj., MK 1979. 311 str. (Monumenta litterarum Slovenicarum. 16.)

Bajec, Anton: O našem knjižnem jeziku. – Obzornik 1979, 137–9, 207–8.

Bezljaj, France: Nekaj zanimivih arhaizmov v slovenski onomastiki. – V: Jugoslavenska onomastična konferenca, 3., 1979, Dubrovnik: Knjižga sažetaka. Zagreb, JAZU 1979, ena nešt. str. –

Slovensko kos biti komu »parem esse, superari«. – JiS 1978/79, 193–5.

Cevc, Tone: Odkod ime »Kočna« v Kamniških Alpah? – Planinski vestnik 1979, 543–5.

Čar, Janko: Kultura izražanja študentov na višjih (visokih) šolah s posebnim oziranjem na PA in VPS v Mariboru. – [Zborn. III], 27.

Černelič-Kozlevčar, Ivana: O glagolih premikanja zlasti glede na glagol iti in stavčne vzorce. – JiS 1979/80, 45–7.

Domej, Teodor: Slovenska jezikovna misel na Koroškem v 18. stoletju. – [Zborn. I], 195–208.

O Ožbaltu Gutsmanu.

- Dular, Janez: Javno o slovenščini v javnosti. (Ob posvetovanju v Portorožu 14. in 15. maja 1979). – 2000 1979, št. 13, 84–6.
- Jezik v filmu Praznovanje pomladi. – Ekran 1979, št. 1, 9.
- Jezikovna kritika prispevkov v Mentorju – 2. – Mentor 1979, št. 2, 1–5.
- O definicijah funkcijskih zvrsti in njihovi formalizaciji v šoli. – JiS 1979/80, 80–5.
- O definicijah funkcijskih zvrsti in njihovi formalizaciji v šoli. – [Zborn. III], 38.
- O jeziku prvega slovenskega časnika. – [Zborn. I], 183–194.
- Zavest o zvrstnosti slovenskega jezika pri urejanju šolskih glasil. – Mentor 1979, št. 1, 61–4.
- Feinig, Anton: Hišna in ledinska imena v Velni vasa, nemško Wellersdorf. – Letno poročilo Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu 22, 1978/79, 69–76.
- Fišer, Srečko: Jezik znanosti in jezik književnosti v noveli »Blaž Strniša« Bogomira Magajne. – Primorska srečanja 1979, št. 13, 27–30.
- Forstnerič, France: Nekateri (jezikovni) problemi novinarskega sporočanja. – Dialogi 1979, 450–2.
- Galton, Herbert: Some peculiarities of verbal aspect in Slovene. – Slovene studies (New York) 1979, 52–60.
- Gjurin, Velemir: »Partizanska« slovenska pravopisa v luči drugih slovenskih pravopisov. – [Zborn. III], 44–5.
- Pomenski razvoj besed izum in iznajdba. – SR 1979, 193–206.
- Godnič, Neva: Izposojeno besedišče nabrežinskih ribičev. – Slovensko morje in zaledje 2/3, 1979, 107–14.
- Grad, Anton: Slovensko-španski slovar. Lj., DZS 1979, 747 str.
- Gradišnik, Janez: Še o strokovnem jeziku. Ob prispevkih Tomaža Švaglja v NR o problemih slovenske tehnične terminologije. – NRazgl 1979, 323–4.
- Grgič, Marija: Slovenščina v Porabju. – [Zborn. III], 47.
- Hafner, Stanislaus: Slawistische Südosteuropaforschung in Österreich nach 1945. – V: Südosteuropaforschung in der Bundesrepublik Deutschland und in Österreich. Bonn, Deutsche Forschungsgemeinschaft 1979, 63–76.
- Die slowenische Volkssprache in Kärnten. – V: Almanach '79 der österreichischen Forschung.
- Wien, Verband d. wiss. Gesellschaften Österreichs 1979, 67–74.
- Jakopin, Franc: K vprašanju ruskih jezikovnih prvin v slovenščini. – [Zborn. II], 45–63.
- O naših imenih in priimkih. – Slovenski kolektar 1979, 153–5.
- Priimki na Koroškem in jezikovna meja. – V: Jugoslavenska onomastička konferencija, 3., 1979, Dubrovnik: Knjiga sažetaka. Zagreb, JAZU 1979, ena nešt. str.
- Ustroj slovenskih priimkov v primerjavi s priimki drugih južnih Slovanov. – [Zborn. III], 55.
- Janež, Stanko: Zapiski o našem jeziku. Nekaj ugotovitev. – Obzornik 1979, 57–9.
- Jerman, France: O prevajanju filozofske literature. – V: Prevodna književnost. Beograd, Udruženje knjiž. prevod. Srbije 1979, 92–7.
- Jug-Kranjec, Hermina: Semantika in vloga ključnih besed v romanu Bogovec Jernej. – JiS 1979/80, 8–14.
- Jurca, Janez: Beseda, slovenska beseda? – Obzornik 1979, 209.
- O gradb. terminologiji.
- Korošec, Tomo: Druženopolitična vsebina v sredstvih javnega obveščanja. – Obveščanje in odločanje 1979, št. 2, 63–8.
- Jazyková kultura v Slovinsku. – V: Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti. Praha, Academia 1979, 59–63.
- Medstava v luči besediloslovja in stilistike. – [Zborn. III], 70–2.
- Križaj, Martina: Pisava in oblikoslovje pri Pohljnu. – SR 1979, 291–6.
- Kronsteiner, Otto: Slovani v Avstriji iz vidika krajevnih imen. – Slovenski vestnik 1978, št. 50, 7; 1979, št. 1, 7, št. 2, 7.
- Lencek, Rado L.: Čakavisms in Western Slovene dialects. New York 1979. 34 str.
- O dialektično mešanih besedilih ljudskih pesmi. – Traditiones 5–6, 1976–1977 (1979), 229–36.
- Matičeto, Milko: Bedenice. Imena, pesniško in obredno izročilo o tem cvetju na Slovenskem in pri sosedih v hrvaški Istri. 1. Pregled in pretres imen. – Traditiones 5–6, 1976–1977 (1979), 277–300.
- Merkù, Pavle: Žive besede v naših narečjih. – Mladika 1979, 16, 34, 44, 58–9, 84, 115, 126, 158, 180–1.
- Miklič, Tjaša: Dovršniki in nedovršniki v slovenščini v primerjavi s perfektom in imperfektom v italijanščini. – JiS 1978/79, 202–8.

- Mlakar, Franc: Terminologija s področja televizije. – Elektrotehniški vestnik 1979, št. 3, 130–3.
- Moder, Janko: Materinščina. – Rodna gruda 1979, št. 1–12.
- Neweklowsky, Gerhard: Zur Erforschung der slowenischen Dialekte Kärntens. – SR 1979, 443–9.
- Novak, France: Slovenska jamska terminologija. – V: Jugoslavenska onomastička konferencija, 3., 1979, Dubrovnik: Knjiga sažetaka. Zagreb, JAZU 1979, ena nešt. str.
- Orožen, Martina: Jezik učnih knjig v 19. stoletju. – [Zborn. II], 121–53.
- Narečna leksikalna interferenca v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku. – [Zborn. III], 96.
- Uradovalna slovenščina v drugi polovici 18. stoletja. – [Zborn. I], 155–82.
- Zgodovina slovenskega jezika in slovenska dialektologija. – Anthropos 1979, št. 1/2, 208–12. Poročilo o stanju stroke na PZE za slov. jez. in knjiž.
- Orzechowska, Hanna: Typologiczny aspekt postulatów słowizacyjnych B. Kopitara. – [Zborn. I], 137–53.
- Pahor, Drago: Naše korenine v ledinah. – Jadranski koledar 1979, 256.
O ledinskih imenih.
- Paternost, Joseph: Sociolinguistic aspects of the Slovene spoken in America. – Slovene studies (New York) 1979, 14–24.
- Pirnat, Mar[t]ja: Izgovor črke l (u, w ali v) kot ŷ. – SR 1979, 215–29.
- Pogorelec, Breda: Sintagmatski in semantični odnosi. – [Zborn. III], 107–8.
- Slovenski jezik: jezikovna politika in praksa. – [Zborn. II], 3–29.
- Slovenski jezik v ekonomski propagandi. – JiS 1978/79, 162–5.
- Slovenski knjižni jezik, zgodovina slovenskega knjižnega jezika in stilistika. – Anthropos 1979, št. 1/2, 204–8.
Poročilo o stanju stroke na PZE za slovanske jezike in književnosti.
- Toporišičevi glosi o Slovenščini v javnosti na rob. – NRazgl 1979, 441.
- Prunč, Erich: Prispevek k poznavanju virov za Gutsmanov slovar. – [Zborn. I], 209–65.
- Zum Problem sprachlicher Interferenzen im bilingualen Gebiet in Kärnten. 2. verbess. Aufl. Klagenfurt, Zveza slovenskih izobražencev 1979. 62 str. (Studia Carinthiaca Slovenica. 1.)
- Puhar, Jože: Ali res »obdelovalni center«?. – Strojniški vestnik 1979, št. 7/8, 176.
- Rode, Matej: Janko Bezjak in njegovi pogledi na frazeologijo. – [Zborn. III], 113.
- Rogelj, Silvestra: Kaj skrivajo besede? Intervju: prof. dr. France Bezlaj. – Rodna gruda 1979, št. 11, 12–3.
- Salnikov, Nikolaj: K izražanju modalnosti v ruščini in slovenščini. – SR 1979, 451–7.
- Sporočila posvetovanja o slovenščini v javnosti. – NRazgl 1979, 479–82.
- Šebjanič, Franc: Slovenski obrednik Mihaela Baškoša. Murska Sobota, Pomurska založba 1979. 71 str.
- Šivic-Dular, Alenka: Južnoslovanski priimki na -(j)ava. – V: Jugoslavenska onomastička konferencija, 3., 1979, Dubrovnik: Knjiga sažetaka. Zagreb, JAZU 1979, ena nešt. str.
- Urban Jarnik – jezikoslovec in slovarnik. – [Zborn. II], 99–119.
- Švagelj, Tomaž: O strokovnem jeziku. Problemi slovenske tehnične terminologije. – NRazgl 1979, 224–5, 256–7.
- Še enkrat o strokovnem jeziku. Polemika o problemih slovenske tehnične terminologije. – NRazgl 1979, 432–3.
- Toporišič, Jože: Cvetje z vrto svete preproščine. – NRazgl 1979, 141.
- Dogovarjanje v jezikovnih zadevah. – NRazgl 1979, 105.
- Dosledna nedoslednost in zmešnjava. – NRazgl 1979, 521.
- Družbena pogojenost norme in predpisa slovenskega jezika. – [Zborn. II], 31–44.
- Družljivost domačega in prevzetega v besedotvorju. – NRazgl 1979, 270.
- Esej o slovenskih besednih vrstah. – V: Referati od X zasedanje na međunarodna komisija za izučavanje na gramatičkata struktura na slovenskite literaturni jazici. Skopje, MANU 1979, 41–51.
- Izrazje in izrazoslovje. – NRazgl 1979, 297.
- Jezikovna divjanja. – NRazgl 1979, 361.
- Jezikoslovje iz prakse za prakso. – NRazgl 1979, 333.
- Kako besede »umiramo«. – NRazgl 1979, 649.
- Kratična poimenovanja. – NRazgl 1979, 585.
- Nadloge obilnosti. – NRazgl 1979, 493.
- Ne bod' mo šalobarde, Kranjci moji. – NRazgl 1979, 206.
- Nekaj o osebnih zaimkih. – JiS 1978/79, 230–1.

- Nesmiselno poudarjanje. – NRazgl 1979, 45.
- O kopičenju ločil. – NRazgl 1979, 441.
- O osebnih zaimkih v SSKJ. – JiS 1978/79, 297–301.
- Pogovorom o jeziku za sklep. – NRazgl 1979, 713.
- Prevajalske jezikovne in stilne malomarnosti. – NRazgl 1979, 557.
- Problemi norme in kodifikacije v slovenskem knjižnjem jeziku. – V: Nadawki a hranicy řečnej kodifikacije. Materialije 7. posedženja Komisije za slowjanske spisowne řeče při Mjezynarodnym komiteju slawistow 21.–23. septembra 1977 w Budyšinje. Budyšin, Domowina 1979, 60–6.
- Prvotno domače in prevzeto. – NRazgl 1979, 233.
- Slovenski knjižni jezik in stilistika. – Anthropol 1979, št. 1/2, 202–4.
- Poročilo o stanju stroke na PZE za slovanske jezike in književnosti.
- Slovensko slavistično jezikoslovje zadnjega desetletja. [Zborn III], 128–9.
- Slovenščina v javnosti. – NRazgl 1979, 413.
- Stilistika ločil. – NRazgl 1979, 462.
- Težave s prenosniških ravnin. – NRazgl 1979, 685.
- Umetelnost kot odkupnina za marsikaj. – NRazgl 1979, 169.
- Zadrega z vezajem. – NRazgl 1979, 81.
- Toporišič, Jože in Jakob Rigler: Komentar k Načrtu pravil slovenskega pravopisa. III, IV, V. – SR 1979, 81–150, 231–61, 459–76.
- Vidovič-Muha, Ada: Kriteriji semantične sistematizacije slovenske nezaimenske pridevniške besede – V: Seminar za strane slaviste, 29., 1978, Zadar–Kotor: Predavanja. Titograd 1979, 41–60.
- Pridevniške zaimenske besede. – [Zborn. II], 65–97.
- Weiss, Peter: O jezikovnih pravdah. – Tribuna 1979, št. 16.
- Wilfan, Hinko: Ob televizijskem pogovoru o slovenskem jeziku. – Obzornik 1979, 302–3.
- Zdovc, Pavel: »Tu ce« ali kako (bomo) pisali naša krajevna imena. – Mladje 1979, št. 35. 54–65.
- O pisavi krajevnega imena Tuče (Tulce) na Koroškem. – Str. 66–75 nemški prevod, str. 75–8 Opombe/Bemerkungen.
- Zupančič, Beno: Za višjo jezikovno kulturo. V: Zupančič, Beno: Kultura včeraj in danes. Lj., Komunist 1979, 193–293.
- Za višjo jezikovno kulturo. – Obveščanje in odločanje 1979, št. 1, 29–33.

LITERARNA ZGODOVINA

Barbarič, Štefan: Milan Marjanovič kot slovensko-hrvatski literarni posrednik. – [Zborn. III], 10.

– Slovenska razsvetljenska književnost v luči zvrstne poetike. – [Zborn. I], 79–96.

Bernik, France: Od vrednotenja k samorefleksiji. – Sodobnost 1979, 5–8.

Odgovor na anketo o literarni kritiki.

– Pripovedovalec in negativni junak v slovenski prozi NOB. – [Zborn. III], 11.

Biočina, Branko: Tematska i strukturalna obilježja slovenskog romana revolucije u kontekstu jugoslavenskog romana. – [Zborn. III], 12–3.

Bobrownicka, Maria: Model poljskega in slovenskega razsvetljenstva in vprašanje književnih tokov. – [Zborn. I], 65–78.

Cesar, Emil: Prezrti Umetniški klub in njegovo delovanje. – Borec 1979, 481–92.

Ustanovljen v Ljubljani 1940.

Čar, Janko: Sodobna pesniška ustvarjalnost v severovzhodni Sloveniji. – [Zborn. II], 295–315.

Člani katedre za slovensko književnost: Slovenska književnost. – Anthropol 1979, št. 1/2, 212–9.

Poročilo o stanju stroke na PZE za slovanske jezike in književnosti.

Dolenc, Janez: Aitiološke pripovedke z Bovškega. – Goriški letnik 1979, 37–45.

Dolgan, Marjan: Logotehnika partizanskega pripovedništva. – [Zborn. III], 34.

– Pripovedovalec in pripoved. (Njegovo vrednotenje pripovedovanega.) Maribor, Obzorja 1979, 133 str.

– Sodobna slovenska pripovedna proza med deskripcijo in alegorijo. – [Zborn. II], 269–93.

Gedrih, Igor: Droben zapis o kritiki in okoli nje. – Sodobnost 1979, 325–8.

Odgovor na anketo o literarni kritiki.

Glazer, Alenka: Vprašanje periodizacije slovenske mladinske književnosti. – Otrok in knjiga 8, 1979, 5–20.

Glušič, Helga: Razsežnost tematike NOB v sodobnem slovenskem romanu. – [Zborn. III], 46.

– Slovenski kmečki realistični roman v 30. letih. – [Zborn. II], 263–7.

– The contemporary Slovene short story. – Le livre slovène 1979, št. 1/2, 3–5.

Grafenauer, Niko: Rainer Maria Rilke pri Slovincih. Odmevi v periodičnem tisku do druge

- svetovne vojne. – Primerjalna književnost 1979, št. 2, 1–15.
- Gregorič, Jože: Podoba duhovnika v slovenskem slovstvu. Lj., Družina 1979. 241 str.
- Jevnikar, Martin: Slovenske poveljne revije v Italiji. – Mladika 1979, 15, 35, 67, 83, 113, 134.
- Zamejska in zdomska literatura. – Mladika 1979, 21–2, 44, 69–70, 90–1, 119–20, 143–4, 167, 190.
- Kermauner, Taras: Komentirani kolaž slovenskega hipermodernističnega pesniškega govora. – Problemi 1979, št. 190/191, 71–90.
- Se poraja mitizem? Živeti nenehni konec, živeti nenehno začenjanje. – Sodobnost 1979, 1132–8.
- Smo pred močnim zaokretom. – Sodobnost 1979, 161–4.
- Odg. na anketo o literarni kritiki.
- Kersche, Peter: Die slowenische Literatur in deutschen Übersetzungen 1945 bis 1978. – V: Koroški kulturni dnevi, 10., 1979, Celovec: Zbornik predavanj. Celovec 1979, 130–6.
- Kmecl, Matjaž: Die slowenische Literatur im österreichischen Teil Kärntens. Wien, Volkshochschule Brigittenau 1979, 22. str.
- Liričnost in »spominjanje«. – JiS 1978/79, 210–11.
- Problematika slovenske proze 19. stoletja. – [Zborn. II], 157–82.
- Slovenska koroška in slovenska matična literatura. – V: Koroški kulturni dnevi, 10., 1979, Celovec: Zbornik predavanj. Celovec 1979, 122–9; isto v: Slovenski vestnik 1979, št. 27–29.
- Z druge strani Save. – Sodobnost 1979, 14–8.
- Odgovor na anketo o literarni kritiki.
- Zgodovina in literarna fikcija v partizanski spominski prozi. – [Zborn. III], 67.
- Kobe, Marjana: Littérature enfantine contemporaine en Slovénie. – Le livre slovène 1979, št. 3/4, 3–6.
- Kocijan, Gregor: Zgodovinska snov v pripovedni prozi med Vrazom in Jurčičem. – JiS 1978/79, 251–7.
- Koren, Evald: Vprašanja ob periodizaciji slovenskega in evropskega naturalizma. – Primerjalna književnost 1979, 29–40.
- Koruza, Jože: Antične mitične snovi v (sodobni) slovenski dramatik. – [Zborn. III], 73.
- Konstituiranje slovenske posvetne književnosti in njenih žanrov. – [Zborn. I], 7–25.
- Slovenska dramatika v prvi polovici XX. stoletja. – V: Seminar za strane slaviste, 29., 1978, Zadar-Kotor: Predavanja. Titograd 1979, 203–18.
- Začetki slovenske posvetne dramatike in gledališča. – JiS 1978/79, 149–55, 258–66.
- Kos, Janko: Esej in Slovenci. – Sodobnost 1979, 39–56.
- Tipološke značilnosti slovenskega razsvetljenstva v evropskem kontekstu. – [Zborn. I], 27–36.
- Kožuh, Milena: Sonet v poeziji med obema vojnama. Njegova pogostnost in oblikovne posebnosti. – SR 1979, 207–13.
- Kraker, Lojze: Petar Preradović in Slovenci. – JiS 1978/79, 266–72.
- Kravar, Miroslav: Klasička metrika u slovenskom pjesništvu. I. Kvantitativni pokušaji. – [Zborn. I], 319–41.
- Kumer, Zmaga: Pesem nočnega čuvaja na Slovenskem. – Traditiones 5–6, 1976–1977 (1979), 211–22.
- Socialnokritično v slovenski ljudski pesmi. – V: Zbornik 24. kongresa jugoslovanskih folkloristov, Piran 1977. Ljubljana, Slov. etnol. društvo 1979, 175–80.
- Lencek, Rado L.: Humanism in the Slovene lands. – Nationalities papers (Omaha, Nebraska) 1979, no. 2, 155–64.
- Appendix: Biographical and bibliographical survey 165–70.
- On the options of the poetry of a small nation. – Slovene studies (New York) 1979, 4–13.
- Ludvik, Dušan: O preletu žerjavov. (Pozdravne pesmi in plesi.) – Traditiones 5–6, 1976–1977 (1979), 251–64.
- Matešič, Josip: O slavenskoj svijesti i njezinoj ulozi u razdoblju slovenskog prosvjetiteljstva. – [Zborn. I], 371–81.
- Matičetov, Milko: Sv. Jožef ne more plačati štibre. Iz Slovenskih ljudskih pesmi 2. – JiS 1979/80, 18–21.
- Mitrović, Marija: Književnost za decu i omladinu u prevodu sa slovenačkog jezika. – V: Prevodna književnost. Beograd, Udruženje knjiž. prev. Srbije 1979, 41–5.
- Obid, Vida: Slovenska literatura na Koroškem po letu 1945. – V: Koroški kulturni dnevi 10., 1979, Celovec: Zbornik predavanj. Celovec 1979, 106–13.
- Die slowenische Literatur in Kärnten seit 1945. Celovec, Slovenski znanstveni inštitut 1979. 63 str. (Disertacije in razprave. 1.)

Ocvirk, Anton: Literarna umetnina med zgodovino in teorijo. Drugi del. Razprave. Lj., DZS 1979, 691. str.

Vsebuje mdr.: Janko Kos, Anton Ocvirk in slovenska literarna veda; Majda Clemenž, Bibliografija.

Paternu, Boris: Poetika neznanega narodnoosvobodilnega pesništva 1941–1945. – [Zborn. III], 99.

– Poglavlje iz tipologije slovenske proze 19. stoletja. – [Zborn. II], 183–7.

– Problem literarnostilne diferenciacije v slovenski književnosti razsvetljenstva. – [Zborn. I], 37–56.

– Uvod v poetiko slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva 1941–1945. – V: Posvetovanje Kultura, revolucija in današnji čas, 1978, Ljubljana. Lj., CZ 1979, 35–44.

Pogačnik, Jože: A mai szlovén irodalomtudomány gondolkodás. – Híd (Novi Sad) 1979, 895–950.

Prevod naslova: Današnja slovenska literarnozgodovinska misel. – Uvod J. Pogačnika na str. 895–911, slede odlomki iz del Slodnjaka, Kosa, Pirjevca, Kermaunerja in Inkreta.

– Izpovedi, ocene in stališča. – Dialogi 1979, 178–86.

O lastnem delu in vprašanih slovenske lit. zgodovine.

– Tavanje v temi ali vprašanje kritike. – Sodobnost 1979, 328–37.

Odgovor na anketo o literarni kritiki.

– Vloga socinianizma pri nastanku slovenske razsvetljenske misli. – [Zborn. I], 97–111.

Poniž, Denis: Ironija u slovenačkoj posleratnoj poeziji. – Polja (Novi Sad) 1979, št. 241, 23–7.

– Med eksperimentom in neotradicionalizmom. (Razmišljanje ob mladi slovenski liriki: ...) – Problemi 1979, št. 190–191, 91–2.

Pretnar, Tone: Oblikovanje verzne norme v slovenskem razsvetljenstvu. – [Zborn. II], 291–318.

– Prvi slovenski prevod poljskega leposlovnega besedila v luči književnozgodovinskega procesa. – SR 1979, 67–79.

Kuraltov prevod arije iz opere W. Boguslawskega.

Rebula, Alojz: Beseda in duh v slovenski literaturi. – Letno poročilo Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu 22, 1978/79, 59–68.

Rudolf, Branko: O izvoru slovenske moderne. Maribor, Obzorja 1979. 108 str.

Rupel, Dimitrij: Novi slovenski zgodovinski roman. – Sodobnost 1979, 606–16.

– Novi slovenački istorijski roman. – Treći program – Radio Beograd 1979, br. 2, 95–109.

– O jabolku in osah. – Sodobnost 1979, 21–3.

Odgovor na anketo o literarni kritiki.

Ryžova, Maja Il'inična: Tvorčestvo M. Ju. Lerontova v vosprijatii slovenskih poetov XIX – načala XX veka. – Russkaja literatura (Leningrad) 1979, No. 3, 149–63.

Skaza, Aleksander: Pojem (umetniški) »tekst«. – JiS 1978/79, 211–2.

Slana, Miroslav – Miroslav: Možgani literarnih revij. – Dialogi 1979, 372–7.

O slovenskih literarnih revijah.

– Tehnologija ustvarjanja in avantgarda. – Dialogi 1979, 178–86.

Slodnjak, Anton: Petar Petrović Njegoš kod Slovenaca. – Glasnik odjeljenja umjetnosti (Titograd) 1979, 73–87.

Smolej, Viktor: Naša kultura v osvobodilnem boju. – Prešernov koledar 1979, 85–96.

– Nesrečna nočna pot zaradi stave. Slovenske variante k AT 1676 B. – Traditiones 5–6, 1976–1977 (1979), 329–33.

Stabéj, Jože: Predhodnice Nove Crainske pratice za lejtju 1741. – Traditiones 5–6. 1976–1977 (1979), 334–6.

Stanonik, Marija: Beneškoslovenska pastoralka »Naš božič«. – Traditiones 5–6, 1976–1977 (1979), 337–44.

– Lik tovariša Tita v množičnem slovenskem NOB pesništvu 1941–45. – V: Zbornik 24. kongresa jugoslovanskih folkloristov, Piran 1977. Lj., Slov. etnol. društvo 1979, 57–60.

Šimenc, Stanko: Slovensko klasično slovstvo v filmu. Lj., Mestno gledališče ljubljansko 1979. 174 str. (Knjižnica MGL. 80.)

Terseglav, Marko: Odsev socialnega porekla zapisovalcev v njihovem delu. – V: Zbornik 24. kongresa jugoslovanskih folkloristov, Piran 1977. Lj., Slov. etnol. društvo 1979, 220–5.

Vaupotič, Miroslav: Miroslav Krleža i slovenski ekspresionisti. – [Zborn. III], 131–2.

Zablatnik, Pavle: Nov slovenski rokopis o Ahasveru. – Traditiones 5–6, 1976–1977 (1979), 377–86.

Zadravec, Franc: Kritika na razpotju. – Sodobnost 1979, 168–71.

– Slovenski verz od 1895 do 1920. – SR 1979, 1–32.

Zagoričnik, Franci: Panorama slovenačke konkretne poezije. – Gradina (Niš) 1979, št. 3, str. 27–31.

ADAMIČ LOUIS

Petrič, Jerneja: Louis Adamič in Upton Sinclair. – Slovenski koledar 1979, 296–301.

Župančič, Oton: Louis Adamič – pisatelj svetovne mere. – Slovenski koledar 1979, 301–4.

AŠKERC ANTON

Šrimpf, Franc: Indijski motivi in vplivi indijske filozofske misli v pesmih Antona Aškercarja. – Dialogi 1979, 43–9.

BEVK FRANCÈ

Osnovna šola France Bevka, Opčine. Opčine, Prilagodilni odbor 1979. 57 str.

Vsebuje mdr.: Poznal sem Franceta Bevka (pogovor z g. Stanikom Lupincem). Spomini na pisatelja Franceta Bevka.

BOR MATEJ

Bor, Matej: Pesmi 1944. Faksimile edinega ohranjenega izvoda iz leta 1944. V Lj., CZ 1979.

Vsebuje tudi: Gostiša, Lojze: Partizanska knjiga z nenavadno usodo. Sprema beseda ob ponatisu Borove pesniške zbirke iz leta 1944.

BORŠNIK MARJA

Vigele, Jagoda: Srce naj bo v Sloveniji. Razgovor z Marjo Boršnikovo. – Rodna gruda 1979, št. 3, 12–3.

BOŽIČ PETER

Kermauner, Taras: Srečanje s Petrom Božičem ali petrijada. – Sodobnost 1979, 651–8.

Novak, Boris A.: Dramaturška razčlemba tragične igre »Komisar Kriš« Petra Božiča. – GL Drama SNG 1979/80, predstava 5, 53–5.

BRNČIČ IVO

Beršadska, Marianna L.: Ivo Brnčič i ego drama »V četireh stenah«. – Vestnik Leningr. univ. No. 14. Istorija, jazyk, literatura 3. 1979, 59–64.

CANKAR IVAN

Bernik, France: Cankarjeva tradicionalna črtica. – SR 1979, 161–192.

Cankar, Ivan: Kurent. Spremnost študijo »Ivan Cankar in njegov Kurent« je napisala Vera Remic-Jager. Lj., MK 1979. 114 str. (Kondor. 184.)

Gerlanc, Bogomil: Ivan Cankar v besedi in sliki. 1. dopolnj. ponatis. Lj., MK 1979. 32 str. (Obrazi.)

Hribar, Tine: Drama hrepenenja. (Od Cankarjeve do Šeligove Lepe Vide.) – Problemi 1979, št. 2, 188, 45–57, št. 189, 13–25.

Kozak, Primož: Romantične duše Ivana Cankarja. – Izraz (Sarajevo) 1979, knj. 46, 389–414.

Mitrović, Marija: Na izvoru Cankarjeve kratke priče. – Književna kritika (Beograd) 1979, št. 2, 28–39.

Pogačnik, Jože: Pravica iz dela ali vprašanje Hlapca Jerneja. – Sodobnost 1979, 361–78.

– Kritična izdaja in njeni problemi. Ob sklepu Cankarjevega Zbranega dela. – NRazgl 1979, 40–1.

– Pravo iz rada ili pitanje sluga Jerneja. – Izraz (Sarajevo) 1979, knj. 45, 281–300.

Zadravec, Franc: Cankarjeva pripovedna proza. – [Zborn. II], 189–209.

Glej tudi pod Slodnjak Anton!

ČOP MATIJA

Kos, Janko: Matija Čop. V Lj., Part. knjiga 1979. 199 str. (Znameniti Slovenci.)

ČUFAR TONE

Partljič, Tone: »Z grotesko bi rad pokazal obraz družbe.« O Čufarjevem dramskem delu. – GL SNG Maribor Drama 1979/80, 39–42.

Podkrajšek, Božo: Tone Čufar v Mariboru. – GL SNG Maribor Drama 1979/80, 47–50.

Šumi, Nada: Čufarjevi Ščurki med ekspresionizmom, novo stvarnostjo in socialnim realizmom. – GL SNG Maribor Drama 1979/80, 43–6.

DESTOVNIK KAREL

Cesar, Emil: Karel Destovnik Kajuh. Lj., MK 1979. 49 str. (Obrazi.)

FINŽGAR FRAN SALEŠKI

Finžgar, Fran Saleški: Zbrano delo. Prva knjiga. Povesti. Novele, Črtice. Dodatek. Ured. in opombe napis. Jože Šifrer. V Lj., DZS 1979, 699 str.

Gregorič, Jože: Ob Finžgarjevem Zbranem delu. – Glasnik Slov. duh. društva 1979, 198–204.

GOLAR CVETKO

Golar, Manko: Mladostni spomini na očeta – ob 100-letnici rojstva. – Dialogi 1979, 562–4.

GRADNIK ALOJZ

Gradnik, Alojz: Očiščenje, Izbor Taras Kermauner. Prevod Marija Mitrović. Novi Sad, Matica srpska 1979. 217 str. (Slovenačka književnost 13.)

Str. 5–41: T. Kermauner, Gorak put očišćenja.

GRAFENAUER NIKO

Martinović, Juraj: Funkcionalne mogućnosti modernog soneta i nacionalna tradicija. – [Zborn. III], 81.

GRUM SLAVKO

Grum, Slavko: Proza i drame. Izbor. Izbor Jože Koruza. Prevod Branka Dimitrijević. Novi Sad, Matica srpska 1979. 289. str. (Slovenačka književnost 18.)

Str. 5–59: Jože Koruza, Uvod u razumevanje proznog i dramskog stvaralaštva Slavka Gruma.

Koruza, Jože: Ekspresionistična črtica Slavka Gruma. – [Zborn. II], 211–35.

HACE MATEVŽ

Janež, Stanko: Pomembno sporočilo pisatelja Matevža Haceta. – Obzornik 1979, 369–71.

Potrč, Ivan: Beseda ob grobu. – NRazgl 1979, 135.

INGOLIČ ANTON

Lesar, Ladislav: Anton Ingolič – Prešernov nagajenec za leto 1978. – Slovenski koledar 1979, 150–2.

JANEŽ SVETOKRIŠKI

Legiša, Lino: Svetokriškemu na rob. – Traditio-
nes 5–6, 1976–1977 (1979), 223–8.

JANEŽIČ ANTON

Barbarič, Štefan: Zaslove Janežičevega literar-
noprogramskega dela. – JiS 1978/79, 234–8.

JENKO SIMON

Bernik, France: Simon Jenko. V Lj., Part. knjiga
1979. 223 str. (Znameniti Slovenci.)

– Simon Jenko in Heinrich Heine. – SR 1979,
381–91.

Leitner, Andreas: Simon Jenkos Sonett »Še črne
zemlje prsi so ledene«. – SR 1979, 375–80.

Olof, Kla[u]s Detlef: Reimstrukturen und Klang-
figuren bei Simon Jenko. – SR 1979, 363–73.

Paternu, Boris: Jenkovo mesto v razvoju sloven-
ske poezije. – SR 1979, 325–32.

Rotar, Janez: Simon Jenko in lirski miniaturni
naših književnostih 19. stoletja. – SR 1979,
403–15.

Skaza, Aleksander: Jenko – Lermontov – Gogolj
in problem pozne romantike. – SR 1979, 393–401.

– Jenko – Lermontov – Gogolj in problem pozne
romantike. – [Zborn. III], 118.

Toporišič, Jože: Jenkova rima. – SR 1979,
345–61.

Zadravec, Franc: Jenkova literatura v zapisih
slovenskih pisateljev od Ketteja do Brnčiča. – SR
1979, 333–43.

JURČIČ JOSIP

Glej pod Levstik Fran!

KAVČIČ VLADIMIR

Stanonik, Marija: (Ob)up Kavčičeve »Pustote«. –
Loški razgledi 1979, 107–19.

KERMAUNER TARAS

Lah, Andrija: Kermaunerjeve knjige o sloven-
ski dramatik. – JiS 1979/80, 97–100.

KOKOT ANDREJ

Kmecl, Matjaž: Pripis h Kokotovemu Kamnu
molka. – V: Kokot, Andrej: Kamen molka. Lj., CZ
1979, [65]–[72].

KOPITAR JERNEJ

Pogačnik, Jože: Jernej Kopitar in problemi ju-
govzodne Evrope. – [Zborn. III], 106.

KOSMAČ CIRIL

Cesar, Ivan: Struktura Balade o trobenti in obla-
ku Cirila Kosmača. – [Zborn. II], 237–62.

Klevisová, Nad'a: Ciril Kosmač. – Literární
měsíčník (Praga) 1979, č. 3, 77–8.

Intervju.

KOSOVEL SREČKO

Kudělka, Viktor: Wolkrův slovinský bliženeč
Srečko Kosovel. – Literární měsíčník (Praga)
1979, č. 1, 119–20.

Glej tudi pod Vodušek Božol

KOŠIČ JOŽEF

Fried, István: Neznana pesem Jožefa Košiča iz
1837. Prev. in dopoln. Vilko Novak. – JiS
1978/79, 175–8.

Novak, Vilko: Košičev prezrti vir. – JiS 1978/79,
277–9.

KOZAK JUŠ

Świżewska, Ewa: Śętpeter Juša Kozaka – próba
rekonstrukcji poetyki. – V: Literatury śłowiań-
skie w okresie awangardowego przełomu. Wro-
cław, Oss. 1979, 123–31.

KOZAK PRIMOŽ

Darasz, Zdzisław: Między filozofią a polityką. O
dramatach Primoža Kozaka. – V: Dramat i teatr
narodów śłowiańskich w XX wieku. Wrocław,
Oss. 1979, 99–109.

KRAIGHER UROŠ

Štih, Bojan: Epistola mojemu profesorju, vzgoji-
telju in prijatelju Urošu Kraigherju. – Dialogi
1979, 667–74.

– Uroš, Kraigher. Sedemdesetletnica. – NRazgl
1979, 390.

KRANJEC MIŠKO

Grah, Stane: Életének tengelye az újságírás is. –
Naptár (Murska Sobota) 1979, 84–92.

Prevod naslova: Os njegovega življenja je tudi časnikarstvo.

Zadravec, Franc: Kranjec útja a szlovén irodal-
ombian. – Naptár (Murska Sobota) 1979, 75–83.

Prevod naslova: Kranjčeva pot v slovenski literaturi.

– Prekmurska revolucija in Kranjčeva proza.
(Odlomek iz študije). – JiS 1978/79, 301–10.

KRAVOS MARKO

Kermauner, Taras: Leva desna. – V: Kravos,
Marko: Tretje oko. V Lj., CZ 1979, 93–9.

KREFT BRATKO

Kreft, Bratko: Celjski grofje. Drama v petih de-
janjih s pisateljevo uvodno zgodovinsko razpravo.
Spremno besedo je (za 91. zv. knjižnice Kondor,
1967) napis. Dušan Moravec. Lj., MK 1979. 112
str. (Kondor. 181.)

KŪZMIČ ŠTEFAN

Kuzmič, Mihael: Kdo je avtor predgovora k Nou-
vemu zakonu iz leta 1771. – JiS 1979/80, 85–90.

LEVSTIK FRAN

Kermauner, Taras: Pogovor s Francetom Levsti-
kom o tedanjih in današnjih rečeh. – Problemi
1979, št. 189, 3–12.

Nadaljevanje v 1. 1980.

Kocijan, Gregor: Levstikov literarni program in mladi Jurčič. – JiS 1979/80, 37–44.

Pogačnik, Jože: Martin Krpan i Kanjoš Macedonovič. – Izraz 1979, knj. 46, 269–80.

LINHART ANTON TOMAŽ

Kalan, Filip: Anton Tomaž Linhart. V Lj., Part knjiga 1979, 178 str. (Znameniti Slovenci.)

LOKAR DANILO

Lokar, Danilo: Dom je jezik. Izbrane novele. Spremna beseda Lino Legiša. V Lj., Cz 1979, 513 str.

Str. 499–513: Lino Legiša, Podoba Danila Lokarja.

MAGAJNA BOGOMIR

Jan, Zoltan: Biografija Bogomira Magajne. – Goriški letnik 1979, 491–502.

MALENŠEK MIMI

Godec, Cvetka: Srečanje s pisateljico Mimi Malenšek (ob njeni 60-letnici). – Dialogi 1979, 310–1.

MEDVED ANTON

Zorec, Črtomir: »To je bil najlepši slovenski fant.« Pozabljeni pesnik Anton Medved. – Obzornik 1979, 64–5.

Nadaljevanje iz l. 1978.

MENART JANEZ

Menart, Janez: Statve življenja. Lj., CZ 1979, 614 str.

Vsebuje: Kje so tiste stezice... Pesmi štirih. Prva jesen. Časopisni stih. Semafori mladosti. Pesmi o naših dneh. Pod kužnim znamenjem. Pojasnila. Bibliografija. Abecedno kazalo pesmi.

Prešeren, Jože: »Pišem iz življenja...« Intervju – Janez Menart. – Rodna gruda 1979, št. 8/9, 14–5.

MENCINGER JANEZ

Bajt, Drago: Mencingerjev Abadon in utopija. – JiS 1979/80, 1–8.

MURN JOSIP

Bernik, France: Odtujenost v Murnovi poeziji. – Prosvetni delavec 1979, št. 16, 6.

– Problem odtujenosti v Murnovi poeziji. – Sodobnost 1979, 1055–63.

Grafenauer, Niko: Josip Murn – pesnik prehoda. – Sodobnost 1979, 1069–80, 1153–60.

Janež, Stanko: Josip Murn-Aleksandrov. Najpristnejši slovenski lirik, pesnik škrjančkov, žitnih polj in klasja, nemira in človeške zaznamovanosti. – Prešernov koledar 1979, 72–82.

Kermauner, Taras: Kmečka pesem. – Sodobnost 1979, 1160–68.

Kos, Janko: Murn in modernizem 20. stoletja. – Sodobnost 1979, 1041–55.

Kovič, Kajetan: Variacije na Murnovo temo. – Sodobnost 1979, 276–81.

– Variacije na Murnovu temu. 100 godina rođenja Josipa Murna. – Stvaranje (Titograd) 1979, 1905–10.

Lokar, Danilo: Spomini na Murna. – Sodobnost 1979, 281–2.

Murn, Josip: Pesmi. Izbr., ured. in spremno študijo napis. Dušan Pirjevec. Uvodni esej Ivan Prijatelj, Lj., MK 1979, 256. str.

Str. 5–38: Ivan Prijatelj, Josip Murn Aleksandrov; str. 226–56: Dušan Pirjevec, Uvod v umevanje Murnove poezije.

Pesniki o pesniku. Josipa Murna Aleksandrova, »topla samujočega« in najtišjega poeta slovenske moderne, se ob stoletnici njegovega rojstva s strnjeno mislijo spominjajo nekateri današnji slovenski pesniki. – NRazgl 1979, 164–5.

Pogačnik, Jože: Tema smrti v Murnovi poeziji. – Sodobnost 1979, 1063–9.

Rupel, Dimitrij: Murn. – Sodobnost 1979, 929–37.

Snoj, Jože: Portret mladega moža kot poezije. – Sodobnost 1979, 282–96.

Štih, Bojan: Rad imam Murna ali Ko dobrave se zmrače. – Sodobnost 1979, 297–302.

Zadravec, Franc: Oblikovni in verzni ustroj Murnove lirike. – Sodobnost 1979, 937–43.

Zidar, Pavle: Topol samujoč. – Sodobnost 1979, 302–5.

Glej tudi pod Prijatelj Ivan!

NOVAK VILKO

Koruza, Jože: O slavističnem delu Vilka Novaka. (Ob njegovih sedemdesetletnici.) – JiS 1978/79, 208–9.

PAVČEK TONE

Kovič, Kajetan: Pavčkova lirika za otroke. – V: Pavček, Tone: Slon v žepu, Lj., MK 1979, 79–[84].

PETERLIN RADIVOJ – PETRUŠKA

Zorec, Črtomir: Nemirni popotnik in poet Petruška. – Obzornik 1979, 142–6.

PETRÈ FRAN

Barbarič, Štefan: Fran Petrè. 1906–1978. – SR 1979, 307–11.

Buttolo, Frančiška, Meta Pavčič: Bibliografija del Frana Petreta. – SR 1979, 312–9.

PIPAN TONE – ČRTOMIR

Stanonik, Marija: Tone Pipan-Črtomir (1918–1944). – Borec 1979, 131–40.

PIRJEVEC DUŠAN

Pirjevec Nedeljka: Dela Dušana Pirjevca. Zbrala Nedeljka Pirjevec. Pregledala in uredila Franca Buttolo. – Primerjalna književnost 1979, št. 1, 69–78.

PODMIJŠAK JOŽE (ANDREJČKOV JOŽE)

Zorec, Črtomir: Andrejkovega Jožeta »Žalost in veselje«. – Obzornik 1979, 299–302.

POHLIN MARKO

Cesar, Ivan: Slovenska prosvjetiteljska poetika –

dio gramatike. (Poetica operosorum). – [Zborn. I.] 113–21.

PREGELJ IVAN

Pregelj, Ivan: Plebanus Joannes. Prev. Tone Potokar, Gojko Janjušević. Novi Sad, Matica srpska 1979, 202 str. (Slovenačka književnost 17.)
Str. 5–28: Matjaž Kmecl, Pisac Ivan Pregelj, njegove povesti o pobožnom in grešnom duhovniku.

PREŠEREN FRANCE

Bernik, Francè: Pripovedna struktura v Prešernovem Krstu pri Savici. – JiS 1978/79, 239–44.

Janež, Stanko: France Prešeren, besedni umetnik. Njegov jezikovni in literarni nazor. – Obzornik 1979, 81–7.

Kudělka, Viktor: Nově o Prešernovi. – Slavia (Praha) 1979, 299–302.

Nartnik, Vlado: Prešernovi anagrami. – NRazgl 1979, 412.

Paternu, Boris: K vprašanju Prešeren – Fister. – Teorija in praksa 1979, 640–3.

Pogačnik, Jože: Glosiranje Prešernove Glose. – JiS 1978/79, 279–84.

Prešeren, France: Poezije. Izbor. Prevodi Desanke Maksimović, predgovor Edvard Kocbek. Beograd, Slovo ljubve 1979. 136 str.

Zorec, Črtomir: Anton Laschan, prijatelj Prešernov. – Obzornik 1979, 371–4, 462–4, 549–51.

PREŽIHOV VORANC

Druškovič, Drago: Manj znani Prežih. – NRazgl 1979, 541–3.

Kuhar, Lovro – Prežihov Voranc: Greh na odoru. Solzice. Gosposvetsko polje. Faksimile rokopisov. Ured. in spremno besedo napis. Drago Druškovič. V Lj., MK 1979. (Monumenta litterarum Slovenicarum. 17.)

PRIJATELJ IVAN

Dolinar, Darko: Prijateljeva recepcija Murna. – JiS 1979/80, 65–72.

REBULA ALOJZ

Bohanec, Franček: Na obrobju slovenske domačije. – V: Rebula, Alojz: Senčni ples. Lj., MK 1979, 369–92.

ROB IVAN

Brumat, Majda in Iztok Štrumbelj: Robova travestija – Deseti brat. – Primorska srečanja 1979, 206–12.

ROŽANC MARJAN

Kermauner, Taras: Vrnitev ljubezni. – V: Rožanc, Marjan: Ljubezen. Roman. Lj., MK 1979, 151–74.

RUPEL DIMITRIJ

Rupel, Dimitrij: Spremni pogovor. (Sprašuje Niko Grafenauer, odgovarja Dimitrij Rupel). – V: Rupel, Dimitrij: Prijazno življenje. Lj., MK 1979, 184–202.

SLODNJAK ANTON

Janež, Stanko: Prešernoslovec akademik dr. Anton Slodnjak osemdesetletnik. – Obzornik 1979, 541–3.

Mahnič, Joža: Slodnjakove obravnave Ivana Cankarja. – JiS 1978/79, 273–7.

Pogačnik, Jože: Akademik Anton Slodnjak. Osemdesetletnica. – NRazgl 1979, 358–9.

Spasov, Aleksandar: Kon osumdesetгодиšnina na akademikot Anton Slodnjak. – Sovremenost (Skopje) 1979, br. 9/10, 53–5.

SMOLE DOMINIK

Predan, Vasja: Dvajset let »Antigone« Dominika Smoleta. – Sodobnost 1979, 860–8.

– Dvadeset godina »Antigone« Dominika Smolea. – Izraz (Sarajevo) 1979, knj. 45, 190–209.

Smole, Dominik: Antigona. Spremno besedo napisal Vasja Predan. Lj., MK 1979. 106 str. (Kondor. 182).

Trtnik Rossetini, Olga: De l'auteur yougoslave Domenik Smolé une nouvelle »Antigone«. – Rivista di letteratura moderne e comparate (Firenze) 1979, 45–53.

SNOJ JOŽE

Kermauner, Taras: Formalna plat Snojeve poezije za otroke. – Otroki in knjiga 9, 1979, 80–8.

– Gibanje zvoka. – Otroki in knjiga 8, 1979, 21–31.

SUHODOLČAN LEOPOLD

Kajzer, Janez: Mladinska proza in literarni izumi Leopolda Suhodolčana. – V: Suhodolčan, Leopold: Levi in desni klovn. Lj., MK 1979, 171–[186].

Kamenik, Ignac: Svet igre ali igra sveta. – Otroki in knjiga 8, 1979, 32–7.

ŠALAMUN TOMAŽ

Šalamun, Tomaž: Wiersze. Wybór i przekład Katarina Šalamun-Biedrzycka. Poświęcie Julian Kornhauser. Kraków, Wydawnictwo literackie 1979. 78 str.

ŠELIGO RUDI

Dolgan, Marjan: Obzhutenje tega perpovedu-vavzovega serza nad sturjeno Silo divishtvu od ene mlade inu lepe dekelze Agate. – Sodobnost 1979, 456–71.

Glej tudi pod Cankar Ivan!

ŠPICAR JAKA

Vospernik, Reginald: Koroška tematika v dramatičnem ustvarjanju Jaka Špicarja. – SR1979, 431–41.

ŠUSTER DRABOSNJAK ANDREJ

Kreft, Bratko: Dramatska struktura Drabosnjakove »Komedije od zgubleniga sina«. – Traditiones 5–6, 1976–1977 (1979), 185–94.

TRDINA JANEZ

Zorec, Črtomir: Pisatelj Janez Trdina, »gorenski Dolenjec«. – Obzornik 1979, 60–3, 139–42, 210–14.

Nadaljevanje iz l. 1978.

TRUBAR PRIMOŽ

Humar, Jožko: Trubarjeva južnoslovanska misel. – Obzornik 1979, 945–8.

– Trubarjevo propagandno potovanje po Goriškem. – Primorska srečanja 1979, 202–5.

VODNIK ANTON

Šalamun-Biedrzycka, Kataryna: Anton Vodnik wobec »buntu antymodernistycznego«. – V: Literatury słowiańskie w okresie awangardowego przełomu. Wrocław, Oss. 1979, 111–21.

VODNIK VALENTIN

Olof, Klaus D.: Kritik der Aufklärung als literarisches Motiv. – [Zborn. I], 123–34.

VODUŠEK BOŽO

Darasz, Zdzisław: Z przemian świadomościowych w literaturze słowiańskiej po modernie: Vodušek i Kosovel. – V: Literatury słowiańskie w okresie awangardowego przełomu. Wrocław, Oss. 1979, 101–9.

VOŠNJAK JOSIP

Kmecl, Matjaž: Gospodje Devin, Dolnik in Rovnan. – JiS 1978/79, 246–51.

VUGA SAŠA

Trekman, Borut: Historia inspiratrix vitae. Ob romanu Erazem Predjamski Saše Vuge. – Sodobnost 1979, 178–84.

VUK IVAN

Slana, Miroslav – Miroslav Vuk med ruralnostjo in revolucijo. – Dialogi 1979, 453–63.

ZAJC DANE

Cesar, Ivan: Dane Zajc – pjesnik po moranju. – Republika (Zagreb) 1979, 1247–57.

Kermauner, Taras: Rodomor, domomor, svetolov. Teze za razumevanje horizonta Zajčeve drame Voranc. – GL SNG Drama 1979/80, 87–92.

Osti, Josip: Neoekspresionistično eksistencialno manihejstvo v poeziji in dramatiki Daneta Zajca. – GL SNG Drama 1979/80, 84–5.

Rupel, Dimitrij: Slovenski svet v vidika poezije. – GL SNG Drama 1979/80, 86–7.

ZAKRAJŠEK FRAN

Smolej, Viktor: Fran Zakrajšek. – Goriški letnik 1979, 429–90.

ZIHERL BORIS

Zadravec, Franc: Zihervalovi pogledi na literarno umetnost. – [Zborn. III], 140

ZLOBEC CIRIL

Ivanovič, Radomir: Izmedju sečanja i zaborava. – Mostovi (Plevlja) 1979, br. 48, 33–45.

ZOIS ŽIGA

Kovač, Tita: Najbogatejši Kranjec. V Lj., CZ 1979. 323. str.

ZUPAN VITOMIL

Bokal, Vera: Fantastična pripoved. – Otroci in knjiga 8, 1979, 38–48.

Inkret, Andrej: Pričevanje in poezija. – Sodobnost 1979, 1013–9.

Ob Menuetu za kitaro.

ZUPANČIČ BENO

Zupančič, Beno: Pomen. Prevod Dimitrije Vučenov, Gojko Janjušević. Novi Sad, Matica srpska 1979. 281. str. (Slovenačka književnost. 28.)

Str. 5–34: Andrej Inkret, Na putu avtorefleksije.

ŽUPANČIČ OTON

Jevnikar, Martin: Prispevek Martina Benčine za Cronijevo Knjigo o Župančiču. IV. – JiS 1978/79, 172–5.

Jurišič, Šimun: Ivo Andrić kao prevodilac Župančiča. – Mostovi (Beograd) 1979, br. 37, 60–2.

Mahnič, Joža: Iz pesnikove zapuščine in delavnice. – JiS 1978/79, 165–71.

Oton Župančič. Simpozij 1978. Uredil France Bernik. V Lj., Slovenska matica 1979. 365 str.

Petre, Fran: Lirika Otona Župančiča. – Letopis Matice srpske 1979, 381–402.

Ryžova, Maja: Oton Župančič v Rusiji. (K zgodovini prevodov Župančičevih del v ruščino.) – SR 1979, 33–66.

Stanovnik, Majda: Župančič in pripovedna proza. Prevod romana Oliver Twist. – Primerjalna književnost 1979, št. 1, 41–50.

Širok, Albert: Pogovor s pesnikovo vdovo. (Ob tridesetletnici smrti Otona Župančiča.) – Obzornik 1979, 495–500.

– Zadnji dnevi Otona Župančiča. (Ob tridesetletnici smrti.) – Obzornik 1979, 401–6.

ANTOLOGIJE

Gspan, Alfonz: Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja. II. knjiga. Pregledal in dopolnil Anton Slodnjak. Lj., SM 1979. 477 str.

Slovenski raskazi. Prevela ot slovenski Venčeslava Jordanova. S"stavitelj Venčeslava Jordanova. Sofija, Narodna kultura 1979. 320 str.

Sodobni slovenski esej. Izbral, uredil in spremno besedo napisal Janko Kos. Lj., MK 1979. 479 str. (Beseda sodobnih jugoslovanskih pisateljev.)

Str. 441–77: Janko Kos, Esej in Slovenci.

Stokrat na zdravje. Slovenske ljudske napitnice in zdravice. Zbral, ured. in priredil za zbor in

harmoniko Radovan Gobec.) Lj., MK 1979. 133 str.

Začinjavci. Izbor Jože Pogačnik. Prevod Božidar B. Bagola, Gojko Janjušević. Novi Sad, Matica srpska 1979. 326 str. (Slovenačka književnost. 1.)

Str. 5-60: Jože Pogačnik. Uvod u slovenačke začinjavce. (Problemi i analize); str. 295-323: Bio-bibliografski podaci, France Dobrovoljc.

METODIKA

Cedilnik, Danica: Od jezikovnega pouka k sporočanju. - JiS 1979/80, 93-4.

Čebren, Jasna: Metodološki pristopi k sodobni slovenski liriki. - JiS 1979/80, 90-2.

Dular, Janez, Rafka Kirn in Vera Mrdavič: Slovenski jezik in stilistika. 7. Oris skladenjske ravnine jezikovnega sestava. Lj., DDU Univerzum 1979, 49 str.

Gnamuš, Olga: Prispevek tvorbo-pretvorbne slovnice k didaktiki in psihologiji jezika. - JiS 1978/79, 155-62.

- Razvoj otrokovega jezika in sporazumevalnih možnosti. - Prosvetni delavec 1979, št. 10, 3.

Golob, Berta: Biografski roman v šolski praksi. - JiS 1978/79, 244-6.

Gregorač, Vera: Slovenski jezik II. Berilo z analizo, literarno zgodovino in teorijo. 3. snopič. 4. Književna obdobja z berilom od nove romantike do socialnega realizma. Lj., DDU Univerzum 1979. 124 str.

Grosman, Meta: Odlomek pri pouku književnosti. - JiS 1979/80, 14-7.

- Pouk literarne interpretacije. - JiS 1978/79, 140-9.

Kališnik, Štefan: Javnost, šola, slovenščina. Ob začetku šolskega leta. - NRazgl 1979, 478.

Kotnik, Stanko: Bralna značka kot edinstvena možnost in pomemben pogoj za organiziran dvig bralne kulture v usmerjenem izobraževanju. - [Zborn. III], 75.

Križnar, Mirko: Strukturalistična analiza besednih umetnin in učenje jezika. - NRazgl 1979, 230-1.

Orožen, Božena: Maribor za vsakdanjo (slaviščno) rabo. - JiS 1979/80, 22-4, 58-60, 94-7.

Pogorelec, Breda: Reforma šole in sodobna (slovenska) jezikoslovna misel. - [Zborn. III], 107.

Rode, Matej: O pouku slovenščine v srednji šoli. - NRazgl 1979, 493.

Rotar, Janez: O vzgoji materinščine in ob njej. - NRazgl 1979, 136-137.

- Vključenost otroške in mladinske književnosti v izobraževanje in literarno estetska vzgoja. - JiS 1978/79, 195-201.

Toporišič, Jože: Pouk slovenščine v srednji šoli. - NRazgl 1979, 394.

Žagar, Franc: Operacije in transformacije pri jezikovnem pouku. - JiS 1979/80, 47-52

DODATEK ZA LETO 1978

BIBLIOGRAFIJA

Škafar, Ivan: Bibliografija prekmurskih tiskov od 1715-1919. Lj., SAZU 1978. 102. str. (Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Biblioteka. 6.)

JEZIKOSLOVJE

Bonazza, Sergio: Zur Rezeption Kopitars bei den Slowenen. - V: Contributi italiani all' VIII congresso internazionale degli slavisti (Zagreb-Ljubljana 1978). Roma, Associazione italiana degli slavisti 1978, 1-13.

Čurkina, Iskra V.: E. Kopitar i pervye russkie slavisty. - V: Stúdie z dejin svetovej slavistiky do polovice 19. storočia. Bratislava, SAV 1978, 371-92.

- I. A. Baudouin de Courtenay in Slovenci. - Goriški letnik 4/5, 1978, 117-37.

Dejanova, Marija: Sintaktični poziciji i distribucija na zavisimija infinitiv v slovenskija knjižoven ezik (kraja na XIX-XX v.) - B"lgarski ezik (Sofija) 1978, 204-14.

Lencek, Rado L.: Čakavisms in Western Slovene dialects. - Folia Slavica (Columbus, Ohio) vol. 2, 1978, nrs 1/3 (= Studies in honor of Horace G. Lunt. Part 1), 211-28.

- Jan Baudouin de Courtenay's concept of mixed languages. - Linguistica 18, 1978, 3-28.

- »Slovene« vs. »Slovenian«. - Letter (Society for Slovene studies, New York) No. 1, 1978, 3-4.

Pogorel[e]c, Breda: Arhivsko gradivo za preučevanje zgodovine slovenskega jezika. - Arhivi 1978, št. 1, 39-40.

Šumi, Nada: Klasični odrski govor Desetega brata kot vzporednica literarnega dramskega besedila. - GL Maribor Drama 1977/78, 162-4.

- Nekaj misli s pogovora o slovenskem odrskem jeziku. - Prav tam, 134-6.

Toporišič, Jože: A language of a small nationality in a multilingual state. - Folia Slavica (Columbus, Ohio) vol. 1, n. 3, 1978 (= Sociolinguistic problems in Czechoslovakia, Hungary, Romania and Yugoslavia), 480-6.

- Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika. Maribor, Obzorja 1978. 341. str. (Razpotja 31.)

LITERARNA ZGODOVINA

Bajt, Drago: Slovenska znanstvenofantastična proza med obema vojnama. Od utopije k znanstveni fantastiki. – Življenje in tehnika 1978, 847–52, 916–21.

Gantar, Kajetan: Poglavlje iz zgodovine slovenskega klasicizma. Sapiška kitica v slovenščini. – Živa antika (Skopje) 1978, 179–89.

Grimič, Vil': Vid pokolinnja do pokolinnja. – Vsesvit (Kiřv) 1978, nr. 3, 174–9.

Ševčenko v slovenskih prevodih.

Kermauner, Taras: Ka sociologiji medjuratne marksističke kritike u Sloveniji. – V: Marksizam i književna kritika u Jugoslaviji. 1918–1941. Beograd, Inštitut za književnost i umetnost 1978, 121–34.

– Lingvizam – pjesnički govor slovenskog avantgardizma. – Gesta (Varaždin) 1978, br. 1, 11–25.

– Nalepnica o smrti. – Polja (Novi Sad) 1978, br. 236, 23–38.

Smrt v slovenski poeziji v zadnjih štiridesetih letih.

– Savremena slovenačka poezija. – Ovdje (Titograd) 1978, br. 105, 11–2, br. 106, 13–4.

Kumer, Zmaga: Die slowenische Volksballade (mit 4 Notenbeispielen). – Jahrbuch für Volksliedforschung (Berlin) 1978, 137–50.

Moder, Janko: O prevajanju srbske književnosti v slovenščino. – V: Prevodna književnost, Beograd, Udruženje knjiž. prevodilaca Srbije 1978, 147–59.

Poniž, Denis: Prostriranje poetskih riječi. – Dome-ti (Rijeka) 1978, br. 5, 97–106.

O novejši slovenski semantični konkretni poeziji.

Rjabova, Evgenija I.: Novoe v sporah o realizme i modernizme v Slovenii. – V: Literaturnaja kritika evropejskih socialističeskij stran. Vyp. 2. Revolucionnyje tradicii socialističeskoj literatury. Moskva 1978, 296–304.

Stanovnik, Majda: Prevod koristi jeziku, literature ne bogati: kritični pogledi na prevod v slovenski književnosti 1850–1880. – V: Prevodna književnost, Beograd, Udruženje knjiž. prevodilaca Srbije 1978, 262–8.

CANKAR IVAN

Martinović, Juraj: »Kralj Betajnovce« ili Šekspir, Ibsen, Krleža i Cankar. – Pozorište (Tuzla) 1978, br. 3/4, 241–66.

JENKO SIMON

Pogačnik, Jože: Simon Jenko v luči nekaterih evropskih slovestvenih vzporednic. – Zbornik za slavistiku (Novi Sad) 15, 1978, 103–15.

JESIH MILAN

Osti, Josip: Poezija Milana Jesiha. – Treći program Radio Sarajeva 1978, br. 20, 983–5.

KOVIČ KAJETAN

Cesar, Ivan: Smionost pjesničke dovršenosti. – Republika (Zagreb) 1978, 112–8.

ŠALAMUN TOMAŽ

Osti, Josip: Poezija Tomaža Šalamuna. – Treći program Radio Sarajeva 1978, br. 20, 963–8.

VOGEL HERMAN

Kermauner, Taras: Poezija Hermana Vogela. – Treći program Radio Sarajeva 1978, br. 20, 1012–5.

ŽUPANČIČ OTON

Gočmanac, Milovan: Vizija razigranog detinjstva. – Bagdala (Kruševac) 1978, br. 228, 14–5.

Grasseli-Vukušić, Marija: Veliko sjećanje. – Ist-
ra 1978, br. 5/6, 134–6.

Hařner, Gema: Odjeci umjetničke riječi Otona Župančića. – Bagdala (Kruševac) 1978, br. 237, 1–3.

Jordanova, Venčeslava: Oton Župančić na b'lgarski. – Ezik i literatura (Sofija) 1978, n. 6, 95–100.

Pogačnik, Jože: Pjesništvo Otona Župančića. – Revija (Osijek) 1978, br. 3, 57–68.

– Tema pesništva i Župančićev književni nazor. – Polja (Novi Sad) 1978, br. 237, 5–9.

Žganjer, Branimir: Nepoznati Župančić. – 15 dana (Zagreb) 1978, br. 1/2, 39–41.

M. Kranjec s sodelovanjem
A. Logar-Pleško in
A. Sollner-Perdih

Slovar slovsanske jezikoslovne terminologije

Slovensko jezikoslovje je s pričujočim slovarjem (v dveh skrbno urejenih knjigah) dobilo eno svojih temeljnih in že dolgo pogrešanih publikacij. Slovar zajema 2266 osnovnih jezikoslovnih in slovničnih pojmov, za katere so termini razvrščeni tako, da geslu v izhodiščnem jeziku (češčini) sledijo ustrezniki v vseh drugih slovanskih jezikih (slovaščini, poljščini, v gornji in dolnji lužiški srbsčini (v enem stolpcu), v ruščini, ukrajiniščini, beloruščini, bolgarščini, makedonščini, srbohrvaščini in slovenščini), v angleščini, francoščini in nemščini. Vseh 14 stolpcev je vsakokrat postavljenih tako, da ima uporabnik pred seboj na sodi in lihi strani prve knjige vse naštete jezike hkrati in je na ta način možnost za primerjavo res karseda neposredna. Na desnem robu lihe strani ima vsako geslo številčni indeks; ta stoji ob terminih tudi v drugi knjigi, kjer je v enakem zaporedju jezikov sestavljen abecedni seznam vseh gesel. To omogoča, da želeno geslo v enem od devetih razdelkov prve knjige hitro najdemo (I – Splošni pojmi (2–61), II – Glasovna stran jezika (64–163), III – Pisna stran jezika (166–179), IV – Besedni zaklad (182–231), V – Besedne vrste (234–287), VI – Zgradba besede (290–397), VII – Skladnja (400–469), VIII – Stil (472–503), IX – Nove jezikoslovne smeri in metode (506–549)).

Iz Uvoda (V–XXXVIII) v prvo knjigo (v češčini, ruščini in angleščini) izvemo, kako je terminološki slovar nastajal, kdo vse je pri njem sodeloval, s kakšnimi težavami so se avtorji in uredniki srečevali in kako je treba slovar uporabljati. Predlog za sestavo slovarja slovsanske jezikoslovne terminologije je bil sprožen na moskovskem (četrtem) mednarodnem slavističnem kongresu (1958), delo pa se je začelo po zasedanju jezikoslovne terminološke komisije pri mednarodnem slavističnem komiteju leta 1960 v Pragi; prvi geslovnik je sestavila češkoslovaška terminološka komisija, načela v zvezi z obdelavo ustreznih terminov v drugih jezikih pa so bila utrjena in sprejeta na srečanjih mednarodne komisije, ki jo je vodil znani praški bohemist Alois Jedlička (1962 v Varšavi, 1963 v Budišinu, 1964 v Ljubljani). Na poznejših zasedanjih so nacionalne terminološke komisije ali posamezniki usklajevali ekvivalente izhodnim češkim terminom. Ker je celotno delo trajalo več kot poldrugo desetletje, je seveda razumljivo, da niso ostali za

vse jezike ves čas isti sodelavci. To dejstvo je na eni strani gotovo pripomoglo k temu, da je terminološko stanje prikazano bolj objektivno, na drugi strani pa se prav zaradi tega pozna določena neurabnost v nekaterih nacionalnih terminologijah.

Med sestavljalci slovarja najdemo imena vidnih in izkušenih slavističnih jezikoslovcev: poljske ekvivalente je zbral pokojni W. Doroszewski s sodelovanjem D. Buttlerove in H. Satkiewiczze, pri lužiškosrbskem delu sta nosila glavno breme R. Jenč in H. Faska s sodelavci; rusko terminološko gradivo je nazadnje pregledal in uredil pokojni A. A. Reformatskij; pri ukrajinskih terminih je sodelovalo večje število ukrajinstov in slavistov iz Kijeva, delo pa so vodili A. S. Mel'nyčuk, za njim O. B. Tkačenko in končno A. I. Bahmutova; beloruski komisiji je načeloval minski leksikograf M. R. Sudnik, bolgarsko je vodil pokojni L. Andrejčin, makedonsko prav tako že pokojni K. Tošev z nekaterimi vidnejšimi makedonskimi jezikoslovci; težavno delo pri izboru in uskladitvi srbohrvaških terminov sta opravila P. Ivčić in D. Brozović. Za angleške ustreznike je v glavnem poskrbel pokojni oxfordski slavist R. Auty, ameriške posebnosti pa je vnesel L. Newman; francoski del je zbral in uredil P. Garde, nemškega pa je s številnimi sodelavci pripravil leipziški jezikoslovec R. Růžička. Slovenski del je do leta 1964 vodil T. Logar; do takrat pripravljeno slovensko jezikoslovno izrazje sta pregledala tudi A. Bajec in pokojni F. Tomšič. Nadaljnje dopolnjevanje in urejanje slovenskega terminološkega gradiva je prevzel J. Toporišič, ki je obdelal po letu 1964 dodana gesla v prvih osmih poglavjih in celotno deveto poglavje – Nove jezikoslovne smeri in metode.

Slovar ima predvsem nalogo, da registrira današnje stanje jezikoslovne terminologije v posameznih slovanskih jezikih; idealno podoba bi seveda dobili, če bi bil pojmovni sistem enotno izdelan in če bi bile nacionalne terminologije vsaj približno enako ustaljene in za vsa v slovarju upoštevana jezikoslovna območja primerno razvite. Toda kljub temu razmeroma splošno znane strokovnemu izrazju (to količino naj bi obvladal vsak diplomirani slavist) se je pri soočanju jezikov pokazalo, da se nacionalna terminološka izročila prav v tem osnovnem fondu v marsičem razlikuje. V enih jezikih je ta ali ona smer v obravnavi jezika bolj razvita; v bogati strokovni in znanstveni literaturi o jeziku so nastali ali so bili prevzeti novi termini, ki so si v pogostni rabi utrdili svoj položaj; k njihovi enoznačnosti in ustaljenosti so pripomogli tudi razlagalni terminološki slovarji, ki jih za jezikoslovje nekateri slovanski jeziki že imajo (gl. seznam v uvodu I.

* *Slovník slovsanské lingvistiké terminologie 1, 2*. Znanstveni urednik Alois Jedlička, Academia, Praga 1977, 1979. str. XXXVIII 554 in XIII 486.

knjige, str. XIII, XIV). V nekaterih jezikih sega slovnico izročilo več stoletij nazaj, v drugih je staro komaj nekaj desetletij (beloruščina, makedonščina) ali nastaja v zelo okrnjeni obliki (npr. dolnja lužiška srbščina). Tako so se sestavljenci slovarja znašli v precej neenakem položaju: eni so lahko bolj ali manj samo razvrščali že oblikovano in prečiščeno terminološko gradivo, drugi pa so morali del svojih ustreznikov šele »ustvariti« ali pa so pustili zanje določen prostor neizpolnjen.

Posebno občutljivo vprašanje v slovarju je odnos med t. i. mednarodnimi termini (navadno so grškega ali latinskega izvora), ki so prilagojeni slovanskim jezikom, in tistimi iz domače jezikovne substance, vendar večinoma neposredno prevedenimi ali deloma medсловskovo izposojenimi. Znotraj slovanskih jezikov v glavnem soobstajata obe različici (teško bi rekli, da sta sinonima v pravem pomenu besede), vendar se udomačenost in pogostnost rabe ene ali druge po jezikih spreminja. Ponekod se kaže dvojnost rabe v tem, da se uporabljajo domači izrazi pretežno v šolskih jezikovnih priročnikih in v poljudnih delih o jeziku, medtem ko v znanstvenem jezikoslovju prevladujejo mednarodni termini; druga nacionalna izročila so na splošno dajala prednost domačemu izrazu (npr. poljščina), spet drugod se utrjuje domače izrazje pri mlajših rodovih slavistov (slovenščina; v šolskem slovnici izročilo je prevladovalo že prej, prim. Breznikovo Slovnico in Slovnico štirih). Uporabnik SSSLT bo po zastopaniosti mednarodno: domače težko sklepal, kakšno je resnično pogostnostno razmerje med njima; uredniško načelo, po katerem stoji v izhodnem jeziku (češčini) vedno na prvem mestu mednarodni termin (zaradi bolj zanesljive identifikacije pojma) ne glede na resnično rabo, je najbrž nehotе vplivalo tudi na odločitve pri drugih jezikih, zlasti pri tistih, kjer je labilnost rabe večja, čeprav urednik poudarja, da je tu v razvrščanju variant odločala pogostnost.

Štirinajstjezični slovar je za strokovnjaka brez škode lahko pri večini terminov opustil razlago (to je mogoče najti v drugem tipu slovarjev); pojasnila so samo ob geslih, ki zadevajo specifične pojave posameznih ali več slovanskih jezikov, ali so splošno jezikoslovne narave, a so nastali v okviru jezikoslovja pri Slovanih. Tako ima npr. razlago »aktualni (kontextové) členění výpovědi« – členění výpovědi na východisko a jádro (na téma i réma), angl.: analysis of utterance into theme and rheme (termin izhaja iz praške lingvistične šole); r. »opróšćenie« – process, v rezultate ktorogo morfologičeski složnoe slovo stanovitsja morfologičeski prostym, npr. obvoz → oboz (str. 297); polj. »mazurzenie« – Wymowa s, z, ... zamiał s, z, ..., charakterystyczna dla wielu gwar polskich (162). V takšnih primerih je geslo polmastno tiskano v stolpcu ustreznega jezika, ki postane s tem za termin namesto češčine izhodiščni jezik.

Po načelih urednika bi morali priti vsi termini, ki so jih sestavljenci sami naredili in predlagali, v

koničaste oklepaje; vendar je videti, da se sodelavci tega niso v enaki meri držali, saj naletimo precejkrat na izraze, ki so sicer pomensko ustrezni in dobri, vendar še očitno kažejo svojo novost oz. mladost brez takih oklepajev. Tako je npr. v slovenskem delu *limitativni (razmejevalni) zaimke* brez oklepaja (248), ob ruskem izhodnem izrazu *obosoblenie* je slovenska *osamitev* brez oklepaja, dodano pa *izoliranje* v oklepaju (412); gotovo je neroden predlog *posameznosti* (v koničastem oklepaju) za češko *kolektivní číslovka (hromadná číslovka)*, saj imajo vsi jeziki ustreznike za »kolektivni« (numerical denoting a number of objects as an integrated whole) (250, 251). Precej neostre meje so v nekaterih slovanskih jezikih pri znanih saussurovskih terminih *langue, parole, langage*; še najbolj enoznačne ustreznike ima poljščina (*język 1, mówienie, mowa*), najteže pa se je znašla gornja lužiška srbščina s svojimi termini *rěč 1, rěč 2, rěč 3*. V slovenskem stolpcu sta za *parole* in *langage* navedena po dva izraza: *beseda 1, govor 1* in *langaž, govornica*; zanimivo je, da je srbohrvaščina ostala pri citatni besedi *langage*. SSKJ, 1970, v geslu *govornica* terminološke rabe v jezikoslovju ne omenja, prav tako v drugi knjigi (1975) ni gesla *langaž*.

Bralec slovarja težko verjame, da v bolgarščini nimajo izraza za poimenovanje jezika sosednje *makedonščine*; v bolgarskem stolpcu namreč svetí praznina, ki je nadvse zgovorna. Med vedami je *makedonistika* v bolgarščini sicer omenjena, vendar v koničastem oklepaju, kar pomeni, da so bolgarski sodelavci izraz morali za slovar šele zdaj »ustvariti« (40)! Pri naštevanju slavističnih ved je prišlo tudi sicer do nekaj nepotrebnih nerodnosti; v ruskem, ukrajinskem, beloruskem in bolgarskem stolpcu srečamo precej nedosledno ob izrazih *slavistika, polonistika, rusistika* ipd. še zveze tipa *slavjansko ezikoznanie* (bolg.), *pol's'ke movoznavstvo* (ukr.), *rosijs'ke movoznavstvo* (ukr.), čeprav je splošno znano, da ti izrazi vključujejo razen jezikoslovja vsaj še literarno vedo. V slovenskem delu si termina *paleoslavistika* (38) in *paleoslovenizem* (208) nasprotujeta; češki izhodni izraz *paleoslovenismus* namreč drugi prevajajo kot *paleoslavizem*, npr. r. *paleoslavjanizm*, ukr. *staroslov'janizm*, medtem ko bi naš termin pomenil »staroslovensko prvinno«.

V slovenskem stolpcu je prišlo v »klasični« osmih razdelkih do precejšnjega razkoraka med današnjo rabo in zaporedjem *mednarodno-domače* v slovarju. Navedbe *substantiv, samostalnik; ortografija, pravopis*, itd. naj bi pomenile, da v praksi prevladuje prvi termin, ali sta vsaj enakovredna; vemo pa, da so se odločno uveljavile slovenske različice in bi moralo biti zaporedje obrnjeno (prim. J. Toporišič, Slovenska slovnica, 1976). V slovarju npr. še ne najdemo vzporednic, kot sta *besedoslovje* in *besedilosllovje*, ob izrazu *relacija* ni *odnosa* in ob *selekciji* ni *izbora* ali *izbire* (536); v zadregi smo ob geslu *jazykový úzus 1* (16) in *jazykový úzus 2* (536), ker beremo v slovenskem stolpcu prvič *jezikovna raba, jezikovni uzus*

1, drugič pa samo jezikovni uzus 2; nemški prevod je obakrat *sprachlicher Usus, Sprachgebrauch*. Pri slovenjenju se včasih zabriše razlika v pomenu mednarodnih terminov; tako se npr. z *razločevalen* prevajajo *distinktiven* (distinktivna funkcija, 84), *relevanten* (relevantna lastnost, 86) in *diaktričen* (diaktrično znamenje, 170), medtem ko je v drugih jezikih *distinktiven* preveden samo v ruščini kot *smyslorazličitel'nyj*; *relevanten* ni preveden v nobenem slovanskem jeziku, v francoščini pa je zastopan s *pertinent*; *diaktričen* je prevedeno v bolgarščini kot *različiteljen* in v češkem in slovaškem geslu kot *rozlíšovací* oz. *rozlíšovacíe* (*znamienko*). Geslo *fakultativni* je slovenjeno s *priložnosten* (priložnostna varianta, 84; priložnostni položaj, 508; priložnostno transformacijsko pravilo, 524); v prvem primeru bi bil ustrežnejši prevod prosta, (frc. *libre*, an. *free*), v drugem pa vsekakor *neobvezen*, kot nasprotje *obligatomemu* (*obveznemu*) položaju. S prevodom *preobilje* oz. *preobilnost* se preveč približata termina *pleonazem* (498) – drugi jeziki ga ne prevajajo – in *redundanca* (2, 542), kjer bi lahko dodali še izraz *odvečnost*. Do neskladja je prišlo med terminom *opozicija* in *kontrast*: medtem ko sta ostala *kontrast 1* in *kontrast 2* (6, 492) neprevedena, je *opozicija* poslovenjena z *nasprotje* in *nevtalizacija opozicije* z *odprava nasprotja* (6); *nevtalizacija* na drugem mestu (96) je ostala neprevedena. SSKJ navaja pri geslu *kontrast* sinonim *nasprotje* (2. knjiga, 418), *opozicija* pa tega pomena nima; prav tako je za *nevtalizacijo* preohlapna ustreznica *odprava* (SSKJ 3, 1979, 414, 119).

Tu in tam ni dosledno izpeljano načelo označevanja s številčnim indeksom za terminom v primerih, ko se isti izraz uporablja v dveh pomenih, npr. *jezik 1*, *jezik 2*. Brez oznake je ostal *formant* pri fonetiki (82) in *formant* (obrazilo) v besedotvorju (300); termin *stilna zvrst* (474, 486) je ostal brez indeksa v pomenu *couche stylistique* in *genre stylistique*, vzporednica *slogovna zvrst* ima indeks samo v drugi knjigi; ob izrazu *naglas* najdemo sicer indeks 1, zama pa iščemo *naglas 2* (130). Tu velja še pripomniti, da ločitev med *naglasom* in *poudarkom* še ni dovolj jasno izpeljana. Pri *zvrsti* se pojavlja vzporedno tudi *žanr*; ob terminu *umetnostna zvrst* je predlagana vzporednica *umetnostni žanr* (488), po zvezi *stilni (zvrstni) kvalifikator* (230), pa bi lahko sodili, da se *zvrst* izenačuje tudi s *stilom*. Ni jasno, zakaj je v slovenskem stolpcu *strešica* dvakrat (str. 170 in 172) brez vsakršne oznake; prvič stoji za slovaško geslo *vokárň* (*znamienko diftongičkej vyslovnosti [uo]* v slovensčine, napr. *stól*), ki ga v poljščini imenujejo *daszek*, r. *krytka*, ukr. *dašok*, drugič za češki *háček*, ki je p. *daszek odwrócony* ali *haczyk*, r. *gaček* ali *ptička*, dlž. *kokula*, bolg. (predlog) *ku-kučka*, sh. *haček* ali *kukica*; najbrž bi spadala sem tudi slovenska *kljukica* (prim. SSKJ 2, 1975, str. 341: *majhen, kljuki podoben znak nad črko ali pod njo kot njen sestavni del* – *kljukica* na č).

Pri naštevanju zvrsti jezikov se se v terminih sestavljavci težko ujeli; v slovenskem delu je

razlika med *knjižni* in *književni jezik* prešibka in jo raba komajda ohranja, veliko bolj čist je vzporedno navedeni *leposlovnj jezik* (22). Drugi jeziki so večinoma sprejeli kar razlago v prevodu (jazyk krásné literatury). V makedonščini srečamo za č. geslo *hovorový jazyk* (pogovorni jezik) in za *běžné mluvený jazyk* enak termin *razgovoren jazyk*; v slovenščini bi najbrž bolj ustrezal vsakdanji *pogovorni jezik* namesto *govorni*, prav tako tudi *pogovorni stil* (476) za č. *hovorový styl* (angl. *colloquial style*, nem. *umgangssprachlicher Stil*). Precej se v nekaterih jezikih prekrivajo *sleng*, *žargon* in *argo* (26–28), kar je seveda tudi v neposredni zvezi z obstojanjem in razvitostjo teh plasti v posameznih jezikih.

Pri fonetičnih terminih je pri slovenjenju nastalo križanje med *likvido* in *lingvalom*. Ker se je v našem izročilu uveljavil za likvido *jezičnik* (114) (drugi jeziki ostajajo pri mednarodnem izrazu ali prevajajo č. *plynná souhláska*, npr. r. *plavnyj*), ga je slovar obdržal, obenem pa ni mogel mimo »jezičnosti«¹ tudi pri lingvalu (*jezični soglasnik*, 118); če bi seveda to vstavili pri treh naslednjih zvezah (sprednjejezični, srednjejezični in zadnjejezični lingval), bi dobili notranje ponavljanje »jezičnosti«² – npr. *srednjejezični jezični soglasnik* . . .; če ne bi motile likvide (jezičniki), bi se tu lahko odločili za *srednjejezičnik*, itd. Do rahlega navskrižja je prišlo tudi pri prevajanju termina *homonim* kot *enakozvočnica* (194) (podobno že v č. geslu: *souzvučné pojmenování*), saj bi se *zvočni homonim* lahko razvezal v *zvočno enakozvočnico* in *homograf* v *pisno enakozvočnico*. Neroden odnos je nastal v slovarju tudi med *konotacijo* (190), ki je med vsemi jeziki prevedena samo v slovenščini (kot *sopomen*) in *sinonimom* (*sopomenska beseda*; v Toporišičevi SS 1976: *sopomenka*); gotovo bi bilo treba opustiti *sopomen* pri *konotaciji*. Med ne čisto ustrezne prevode bi lahko štel npr. še: *brzina govora* nam. hitrost (146); *činitelj* (414 in drugod) za *faktor* nam. *dejavnik*; dvoumen je *prevodni jezik* za č. *prevodni jazyk* (*posredovalni jezik, intermediary language*) (548), ker ga povezuje s č. *piěkladový; končaj besede* za č. *zakončeni slova* (294), kjer gre samo za besedni konec ne glede na morfemsko strukturo (včasih se je *končaj* v našem izročilu uporabljal v pomenu *končnice* (prim Nahtagal, Slovanski jeziki, 1938); neenotno so obravnavani *refleksiv tantum* (254), *perfektiv in imperfektiv tantum* (266) in *singulare, plurale tantum* (368), kjer je v prvem primeru pisava skupaj (*samopovratnik*), v drugem narazen (*samo dovršnik, samo nedovršnik*) in v tretjem je prvi del v oglatem oklepaju (*neobvezen*), [*samojedninski* (v SS 1976 *samoedninski, samomnožinski*); nam. *dostavljanje* (410) bi bilo ustrežnejše *dođanje*; neutrena je tudi *pristavčna konstrukcija* (420) za *apozicijska*.

Med tiskovnimi napakami je gotovo najbolj »škratovska«³ v uvodnem delu v vseh treh jezikih; gre za ime R. Ugrinove-Skalovske, ki je sodelovala pri makedonski terminologiji, saj se je z njim poigral odnos med cirilico in latinico; u je bil prebran kot i, in tako beremo na str. XII, XXIII,

XXXV Igrinova. Sicer pa je izdaja tehnično zgledna; opremljevalec pa bi gotovo bil stvari bolj pravičen, če bi ovitek zasnoval tako, da ne bi »blesteli« samo trije jeziki, temveč vsi, ki so v slovarju zastopani.

Vodja mednarodne terminološke komisije za jezikoslovje in glavni urednik Alois Jedlička in sodelavci za vse jezike so opravili pomembno delo; njegov učinek bo segel tudi v prihodnost, saj bo pri normiranju in ustalitvi slovenske jezikoslovne terminologije slovar opravljal temeljno vlogo.

Franc Jakopin
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Govekarjeva pomembna korespondenca

Korespondenca pomembnih Slovencev je v založniški dejavnosti SAZU zastopana razmeroma skromno, saj je Fran Govekar komaj četrti avtor, čigar pisemsko zapuščino je ta znanstvena ustanova izdala v štirih desetletjih svojega obstoja. Natančneje povedano, potem ko je France Kidrič objavil dva zvezka *Zoisove korespondence* (1939 in 1941), L. A. Lisac *Slovensko korespondenco Vraz – Kočevar* (1961) in France Bernik *Pisma Frana Levca* (1967–1973), je prav v jubilejnem štiridesetem letu SAZU izšel prvi zvezek Govekarjevih pisem, ki jih je uredil in komentiral Dušan Moravec.¹

Ker je Moravčevo ime v tej knjigi natisnjeno brez kakršnegakoli dopnila ali pojasnila pred naslovom na mestu, kjer je običajno zapisano ime avtorja samostojne publikacije, bi to najbrž moglo pomeniti samo dvoje: ali da imamo pred seboj posebno študijo, katere raziskovalni predmet je Govekarjeva korespondenca, in da potemtakem ne gre za njeno objavo, ali pa da je Dušan Moravec tisti, ki da je napisal Govekarjeva pisma. Razume se, da resnici ne ustreza ne eno, še prav posebej pa ne drugo, kajti opraviti imamo z znanstveno izdajo korespondence, ki ima popolnoma določnega avtorja, namreč slovenskega pisatelja Frana Govekarja. Pri tej publikaciji, ki na naslovni strani daje grafično prednost urednikovemu imenu, gre torej povsem očitno za svojevrstno, osupljivo nepremišljeno in tudi neutemeljeno ravnanje, zato morajo ta spodrslij bibliografi v knjižnih seznamih in bibliotekarji v knjižničnih katalogih kajpada brez odlašanja popraviti, saj bo uporabnik v njihovih podatkih iskal najpoprej in predvsem ime avtorja korespondence, se pravi resničnega pisca pisem, in šele nato morebiti tudi njihovega urednika. To navda o je v akademjsko korespondenčno zbirko očitno vpeljal France Kidrič, saj je njegovo ime natisnjeno na avtorjevem mestu pred naslovom tako v obeh zvezkih Zoisovega dopisovanja, kakor tudi na naslovni strani že prej objavljenega Primčevega pisemskega gradiva.² Opisani posto-

pek pa ni značilen samo za komentirane izdaje pisem, ampak tudi za nekatere druge akademjske publikacije, saj je izdajatelj starejšega rokospisa in pa pesniškega zbornika grafično ravno tako nespametno razglašen za avtorja tekstov, o katerih niso kakopak natančno poučeni, da izvirajo iz drugih peres.

Nobenega dvoma ne more biti, da gre pri tiskovnem opremljanju akademjske korespondenčne zbirke za ustaljeno obliko, ki se zelo pomenljivo razlikuje od navad drugih založb. Ta razloček lahko ponazorimo s *Pismi Ivana Cankarja*, saj je v tej izdaji Izidor Cankar določilo in povsem razvidno podpisano kot to, kar je: teh pisem urednik³; v novi, popolnejši objavi iste korespondence v Zbranih delih slovenskih pesnikov in pisateljev (1970–1976) pa je urednikovo ime – tokrat gre za Jožeta Mundo – celó umaknjeno z naslovne strani in prestavljeno na zadnji list knjige, kar je pač v skladu z zunanjo podobo celotne zbirke.

Prav v okviru te osrednje edicije izvirne slovenske literature je tudi izšel največji del doslej objavljenega korespondenčnega gradiva pomembnih Slovencev, kajti pisemska zapuščina je tukaj zajeta v izdajo njihovega zbranega dela. Seveda gre pri tej zbirki samo za pisma pesnikov in pisateljev, akademija pa je doslej založila – če izvzamemo dvanajst Vrazovih dopisov – korespondenco tistih piscev, ki niso literarni ustvarjalci v ožjem pomenu besede. Tako sta se založniški dejavnosti obeh hiš – DZS in SAZU – do sedaj smiselno dopolnjevali.

S Franom Govekarjem pa v programu akademjske zbirke prvikat nastopa ustvarjalec, ki stoji kot prozaist, dramatik in publicist z obema nogama v literaturi. Iz tega razloga bi seveda kazalo njegove spise uvrstiti v Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, pa čeprav njegov opus umetniško ne ustreza povsem merilom, po katerih so bili do današnjega dne v to edicijo sprejeti slovenski avtorji. Kajti nihče najbrž ne dvomi o tem, da so potrebne tudi znanstvene izdaje literarnih tekstov manjših pisateljev, ki so lahko zanimivi v kakem drugem pogledu, tako da uvrstitev Govekarjevih del v to zbirko ne samo da ne bi bila v nasprotju z njeno temeljno zasnovjo, ampak bi se z njo celo skladala, saj nas na to konkretno opozarja tudi njen prikupno odprti, široki in vrednostno neopredeljeni naslov.

Vendar Govekarjeva pisemska zapuščina ne izhaja v okviru nove, zgodovinsko-kritične izdaje

¹ Dušan Moravec: *Pisma Frana Govekarja*. Prva knjiga. (Korespondence pomembnih Slovencev. 5.1.) Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1978 [= PFG 1]

² France Kidrič: *Korespondenca Janeza Nepomuka Primca*. 1808–1813. (Korespondence pomembnih Slovencev. 1.) Ljubljana: Znanstveno društvo, 1934. – Gre torej za prvo knjigo tiste zbirke, ki jo je z istim imenom, vendar z novim štetjem zvezkov nadaljevala kasneje ustanovljena Akademija znanosti in umetnosti.

³ *Pisma Ivana Cankarja*. Uredil Izidor Cankar. Ljubljana: DZS, 1948.

njegovega celotnega dela, marveč v posebni knjižni vrsti, ki ima v naslovu zahteven prilastek, saj gre za Korespondenco *pomembnih* Slovencev. Spričo tega se je urednik odločil navesti razloge, ki dovoljujejo sprejem Govekarjevih pisem v to vrednostno opredeljeno zbirko. Kot je bilo pričakovati, je Moravec karseda omejil pomen Govekarjeve leposlovne literature, zato pa na vso moč poudaril izjemno vlogo njegovega vsestranskega kulturnega delovanja, katerega neposredni nasledek da so ravno pisma, ki so bogata, dragocena in kajpada pomembna. Objavo Govekarjeve korespondence v tej akademski zbirki je urednik potemtakem opravičil z njeno neprecenljivo dokumentarčno vrednostjo, ne da bi bil moral njenega pisca hkrati razglasiti za pomembnega Slovencea.

Iz te Govekarjeve pomembne korespondence, ki obsega približno 550 enot, prinaša prvi izmed treh načrtovanih zvezkov 195 pisem, ki jih je pisatelj poslal osmim naslovljencem. Daleč najobsežnejši sveženj tukaj objavljenih Govekarjevih pisem je tisti, ki ga je prejel Fran Vidic, saj gre kar za 126 korespondenčnih enot, medtem ko je v drugem najštevilnejšem svežnju, namenjenem Franu Ellerju, komaj 23 dopisov. Preostala Govekarjeva pisma so dobili Ivan Cankar (15), Minka Vasičeva (14), Fran Levce (8), Francišek Lampe (7), pisateljeva mati Marija (1) in Dramatično društvo (1).

Pričujoča korespondenca je objavljena po tako imenovanem osebnem kronološkem načelu, ki razvršča pisma, namenjena istemu naslovljencu, v sklenjeno celoto, znotraj nje pa po času nastanka. Gre pač za uredniško načelo, ki je zadnja desetletja obveljalo na Slovenskem, čeprav ni razvidno, v čem bi naj bile njegove prednosti pred splošnim kronološkim načelom, ki upošteva pisma zgolj po zaporedju njihovega nastanka ne glede na to, komu so namenjena. Vprašanje se sili tembolj v ospredje, ker se je po splošnem kronološkem načelu konec koncev ravnal že Kidrič, in zanj se odločajo tudi uredniki modernih znanstvenih edicij pisemskega gradiva na tujem (Goethejeva korespondenca v t. i. hamburški izdaji, pisma francoskih klasikov v Bibliothèque de la Pléiade, najnovejša izdaja popolne Zolajeve korespondence v francosko-kanadski koprodukciji itd.).

Medtem ko nas Moravec samo seznanja z odločitvijo, da so pisma urejena po osebnem kronološkem načelu, je Bernik v svoji izdaji⁴ kritično razglabljal o prednostih enega in drugega vidika. Iz njegove razlage je zanimivo razbrati misel, da je pravzaprav za spoznanje učinkovitejša druga, torej splošna kronološka metoda, čeprav se sam zanjo v praksi ni hotel (ali ni mogel?) odločiti. Na vso srečo se pomanjkljivosti te ali druge metode ublažijo z ustreznim kazalom, ki z novim razvrščanjem pisem dopolnjuje načelo, uporabljeno v tisti izdaji. Seveda ima tudi Moravec v načrtu tak seznam, v katerem bodo Govekarjeva pisma razporejena po strogem kronološkem zaporedju

ne glede na naslovljenca. Vendar prvi zvezek PFG tega seznama še nima, in prav tako tudi nima nobenega drugega pripomočka: ne kazala osebnih imen ne stvarnega kazala (slednjega urednik sploh nima v mislih). Takšna pomagala so zlasti takrat, ko ne izidejo vsi zvezki hkrati, ampak z večletnim razmikom, še prav posebej nujno potrebna, saj je v nasprotnem primeru, ko je knjiga brez slehernih vodil, preglednost objavljenega gradiva občutno zmanjšana in tako tudi njegova uporaba otežena.

Kar zadeva objavo t. i. obratne korespondence, Moravec ne ravna dosledno. Objavil je samo eno pismo Govekarju, in sicer edino ohranjeno Ellerjevo pismo, medtem ko ni objavil ne Lampetovega, prav tako edinega ohranjenega pisma, ne šestih Vidičevih dopisov. Obratna korespondenca drugih naslovljencev pa ali ne obstaja (materina in Minke Vasičeve) ali pa je že objavljena drugod, Levčeva v Bernikovi izdaji in Cankarjeva v njegovem zbranim delu.

V zbranim delu Ivana Cankarja pa niso objavljena samo Cankarjeva pisma Govekarju, ampak tudi Govekarjeva Cankarju. In ravno glede teh pisem se Moravčeva izdaja marsikje razlikuje od tiste, ki je npr. že na voljo v 26. zvezku Cankarjevega zbranega dela, bodisi da odpravljata napake, ki so se vrinile v Mundovo izdajo,⁵ bodisi da se v PFG 1 pojavljajo nove, ki jih prejšnja izdaja nima.⁶

⁴ France Bernik: Pisma Frana Levca. Prva knjiga (Korespondence pomembnih Slovencev. 4.1.) Ljubljana: SAZU, 1967. Str. 233–234.

⁵ Iz te skupine oddaljitev od izvirnega zapisa lahko navedemo naslednje izrazitejše primere: urednikovo sprejemljivejšo odločitev, da Govekarjev dopolnilni pripis k svojemu pismu objavi na koncu pisma (PFG 1, 127) in ne kot Munda, ki ga je vstavil tja, kamor sicer spada po smislu in ustrezni oznaki (CZD 26, 363), v stavku »Bodi kolikor možno originalen i po obliki!« je po izvirmiku Moravec vstavil i (PFG 1, 130), ki je pri Mundi izpadel, tako da je tam seveda bistveno spremenjen pomenski odtенок pisateljevega naročila (CZD 26, 369); Moravec je pravilno prebral v cirilici napisane Govekarjeve besede »ker dobim menda sina« (PFG 1, 131), kajti pri Mundi se isti del stavka glasi »ker rodim menda sina« (CZD 26, 377); pri natisu Govekarjeve ugotovitve »Za to društvo se dela itak vse premalo reklame« je urednik ponovno vstavil itak (PFG 1, 132), ki ga je Munda izpuštil (CZD 26, 378); v stavku »kolik zofist sem moral biti, da sem prikrival svoje prave nazore«, je pravilno zapisan glagol prikrival (PFG 1, 133) namesto prikazoval, ki pri Mundi seveda v celoti onemišlja pisateljevo trditve (CZD 26, 380).

⁶ Izmed mest, kjer se Govekarjev pisemski tekst v novi izdaji njegove korespondence ne ujema z rokopisom in tudi ne z objavo v CZD, navedimo tele tiskovne napake, ki bi jih bilo treba popraviti: pravilni datum drugega Govekarjevega pisma Cankarju je 14. maj 1896 in ne 15. maj (127); pravilno je napolnjuje namesto napolnjuje (130) in čim preje nam. čimpreje (132); v stavku »sem vedno z dušo in telesom naprednjak« je Moravec izpuštil predlog s pred besedo telesom (133).

Znana in pogosto navajana Govekarjeva sodba o novem tipu Cankarjeve pripovedne proze je na str. 133 natisnjena v tejli obliki: »Vinjete' so čisto – à la Dostojevski in – à la – dekadenca; zato bodo v nas nekaj novega.

Komentarji h korespondenci so zasnovani tako, da v Opombah stavkom ali delom stavkov, v kurzivu ponatisnjenim iz pisemskih besedil, sledi ustrezna razlaga. Bolj kot za izdajo pisemskih besedil je ta način primeren za komentiranje leposlovnih tekstov, saj pri takem ravnanju ni treba poseči v samo besedilo z nikakršnim grafičnim znamenjem. Pri znanstveni izdaji korespondence, ki jo največkrat prebiramo drugače kot literarna dela, in smo pri branju pisem tudi mnogo pogostejše odvisni od razlage, pa so zagotovo prikladnejši ustrezni zaznamki s številkami. Prednost tako oštevilčenih mest v tekstu je namreč v tem, da številke – mimogrede povedano, natisniti jih je mogoče popolnoma nevsiljivo – bralca natančno pouče, kdaj lahko pričakuje razlago in kdaj z njo ne more računati. Se pravi, poleg tega, da številke v tekstu bralca pregledneje napotijo na ustrezno mesto v Opombah, ga poprej opozorijo, da je kaka piščeva trditev ali kak omenjen dogodek sploh razjasnjen; pri načinu komentiranja v pričujoči izdaji bralec namreč brez listanja po knjigi ne more vedeti, kaj je Moravec razložil in česa ni. To kajpak ni popolnoma nepomembno, ker ne obstajajo do natančnosti določena merila, po katerih naj bodo pisma komentirana. Nasplošje je gotovo utemeljeno prepričanje, da urednikove razlage krojita tako njegovo znanje kakor njegovo posebno zanimanje. In splošna značilnost Moravčevega komentiranja je pogosta in podrobna razlaga, ki je celo tako gosta in natančna, da zbujajo včasih prenatrpanost in ne popolnoma upravičeno vtis, da je kritični aparat zelo natrpan.⁷

Prizadevno komentiranje, ki je značilno za Moravca, pa seveda še ni porok, da so vsi podatki tudi zares natančni in zanesljivi. Zgled, ki ga lahko najdemo na 243. strani PFG 1, nas prepričuje o tem, da urednik lahko ravna tudi zelo neprizadevno in da so lahko podatki tudi netočni in nezanesljivi. Ko namreč navaja podatke o Govekarjevih starših, pravi, da je bila mati od očeta »nekaj let mlajša in ga je za več desetletij preživela, umrla je pri devetdesetih okrog leta 1930 (informacija Govekarjeve hčerke Milene). Imela sta pet otrok, tri sinove in dve hčeri; Fran je bil prvorojenec.« Tem navedbam, ki presenečajo po

nedopustni ohlapnosti in nedoločenosti, moremo postaviti nasproti resnične in dosegljive podatke, po katerih je Govekarjeva mati »umrla 28. decembra 1936, stara nad 84 let.⁸ Narodila je deset otrok; zadnji, Ciril, je bil prezgodaj rojen in je v par dneh umrl. Rekli smu mo 'deseti brat'.« Teh dejstev ni zapisal nihče drug kot Fran Govekar v svoji Rodbinski kroniki Govekarjev in Minatijev (str. 127), ki jo je končal 17. 1. 1944 in ki obsega 147 strani. Tiposkripte te kronike je Govekar podaril svojim hčeram, tako da je še danes ohranjenih več izvodov. Pripomniti je treba, da ne gre za kakšno odkritje najnovejšega datuma, ampak za spis, ki je bil že pred leti literarnozgodovinsko evidentiran.⁹

Evald Koren
Filozofska fakulteta
v Ljubljani

–«Poleg tega, da je starejši obliki Dostojevskij tukaj neupravičeno odškrtan končni j, je urednik natis celotne misli po nepotrebnem zapletel. Čeprav Govekar po tedanji navadi pogosto uporablja pomišljaje, pa dveh izmed teh ločil v navedenem stavku le ni sam zapisal. Tam, kjer je Moravec v tisku vstavil oba nova pomišljaja, gre namreč v izvorniku pisma obrakrat samo za malce daljšo in krepkejšo poševno črtico, ki je očitno nekoliko odmaknjeni začetni del pisanega malega a. Izvirni zapis pa se od objavljenega ne razločuje le po preprostejši zunanji obliki, ampak hkrati tudi po izrazitejši pomenski členitvi. Zakaj pomišljaj, ki stoji potemtakem samo pred besedo dekadenca, razvidno poudarja nedvomno skrbno pretehtano misel, da bodo Vinjete za slovensko literaturo novost še prav posebej zategadelj, ker je zanje značilno dekadentno občutenje življenja. Govekarjevo sporočilo, ki sta ga v neoprečni obliki objavila že Izidor Cankar (PIC 1, 187) in Jože Munda (CZD 26, 380), se tedaj pravilno glasi takole: »'Vinjete' so čisto à la Dostojevskij in à la – dekadenca; zato bodo v nas nekaj novega.«

⁷ Svoje 82. pismo Franu Vidicu z dne 2. 12. 1897 sklepa Govekar s konvencionalnim opravičilom: »Ker moram hiteti v gledališče, za danes zadostuj!« Moravec je prvi del tega stavka v Opombah ponatisnil in ga dopolnil: »K premieri veseloigre 'Tretja hči' V. A. Krylova«. Razlaga stavka, ki se zdi na prvi pogled odvečna, utegne vendarle imeti svoje opravičilo v zvezi z datiranjem tega pisma, ki se je namreč ohranilo brez datuma.

⁸ Prim. osmrtnico v Jutru 17/1936 (29. 12.) št. 300.

⁹ Prim. E. K., Govekar, Zola in 'V krvi', SR 21/1973, str. 293.

Pomembni stoletnici v ruskem jezikoslovju

Ime I. I. Sreznjevskega (1812–1880) in ime L. V. Ščerbe (1880–1944) sta v zgodovini rusistike vidni in cenjeni. Obenem sta nam blizu tudi zaradi Baudouina de Courtenaya, ki je bil v mladih letih v Peterburgu »varovanec« Sreznjevskega, v zrelih letih (po letu 1900) pa je bil učitelj in »zaščitnik« Ščerbe. Sreznjevskemu gre zasluga, da je usmeril Baudouina v Slovenijo, v preučevanje slovenskih narečij.

Sreznjevski je bil Miklošičev sodobnik in podoben kot Miklošič ni bil po študiju filolog; začel je kot nekakšen politolog na Harkovski univerzi, kjer je obrnil magistrsko disertacijo »O bistvu in vsebini teorije v političnih vedah«. V letih 1839–1842 je bil na študijskih potovanjih v Nemčiji in v slovenskih deželah; v tem času je spoznal več slovenskih jezikov, med njimi tudi slovensščino. Skušal se je dokopati do klasifikacije slovenskih narečij, kar se mu je tudi za tisti čas res odlično posrečilo (prim. F. Ramovš, *Dialekti*, 1935, str. XXV–XXVII). Istega leta (1841), ko je objavil svojo študijo o slovenskih narečjih, se je v Ljubljani srečal s Francetom Prešernom. Konec štiridesetih let je postal profesor slavistike in rusistike na peterburški univerzi, kjer je delal do smrti. Med njegovimi zgodnjimi deli je najbolj zaslovela študija *Mysli ob istorii russkogo jazyka* (1849), ki predstavlja koncept njegovega emperimentalno-zgodovinskega preučevanja slovenskih jezikov. V naslednjih treh desetletjih se je poglobil

v raziskovanje jezika staroruskih in cerkveno-slovenskih spomenikov; sistematično je analiziral na tisoče tekstov (kot še nihče pred njim in za njim) in si uredil bogato slovarsko kartoteko. Po njegovi smrti so izdali monumentalno delo *Materialy dlja slovarja drevne-russkogo jazyka po pis'mennym pamjatnikam* (1893–1903, 1912), ki predstavlja še vedno nepreseženo delo o leksiki staroruskega obdobja in je primer zmogljivosti enega učenjaka. Ščerba je bil jezikoslovec drugačne narave. Šolal se je v začetku stoletja pri Baudouinu de Courtenayu, ki je gledal posamezne jezikovne pojave skozi splošne lastnosti jezikov; svoj jezikoslovni razgled je razširil v Leipzigu (Brugmann, Leskien) in v Parizu. Tu se je začel ukvarjati z eksperimentalno fonetiko in ta šola se pozna tudi v njegovem poznejšem delu. Uredil je v Petrogradu eksperimentalni laboratorij, ki sta ga za njim razvijala Matusjevič in Zinder. Podobno kot je njegov učitelj BdC raziskoval zahodna slovenska narečja, je Ščerba preučeval govore lužiško-srbskih jezikov. Bil je tudi eden najboljših ruskih romanistov, poznal pa je kot BdC še kopico drugih jezikov. V dvajsetih letih je izdajal zbornike *Russkaja reč*, okrog katerih so se zbirali (in v njih objavljali) najbolj razboriti mladi rusisti, med njimi Jakubinski, Vinogradov, Larin idr. Kot fonetik (fonolog), leksikograf, slovnicar in jezikovni teoretik je v ruskem znanstvenem izročilu še vedno živa postava.

Franc Jakopin
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Iz dela Slavističnega društva Slovenije

S skupščine Zveze slavističnih društev Jugoslavije
(21. oktobra 1979 na Bledu)

Poročilo predsednika:

a) Sedanje predsedstvo je bilo izvoljeno 1975 v Zagrebu za 3 leta, iz česar pa so nastala 4, deloma zaradi dolgotrajnega postopka predaje aktov s strani prejšnjega vodstva, zlasti pa zaradi dolgotrajnega prilagajanja Pravil Zveze novim ustavnim določilom (do faze prevoda novega osnutka je to urejeval predsednik, nato tajnica).

Drugi razlog za podaljšanje mandata je bil Mednarodni slavistični kongres v Zagrebu jeseni 1978.

b) Glavni problemi v Pravilih so bili v zvezi z delegatskim sistemom, statusom jugoslovanskega slavističnega komiteja kot organa Zveze slavističnih društev Jugoslavije (ta organ ne more biti avtonomen); nadalje v zvezi z razmerjem MAPRJAL-a kot člana mednarodne asociacije in člana Zveze slavističnih društev Jugoslavije; vprašanje financiranja (nove ustavne določitve predvidevajo samofinanciranje); ureditev statusa pokrajinskih društev do zveze.

Zvezo smo na koncu vendarle lahko registrirali v SR Sloveniji in začeli s pripravo novega kongresa.

c) Finančni problemi: Zaradi nove ureditve ne obstaja obvezen financer za delovanje zveznega društva, kot je Zveza. Republiška telesa v SR Sloveniji so menila, da se je treba samofinancirati in zato prvotno predstevstvu niso dodelila nobenih sredstev. Zavrnjene so bile vloge Zveze z dne 14. 7. 1977, naslovljene na Izobraževalno skupnost Slovenije, Kulturno skupnost Slovenije in Raziskovalno skupnost Slovenije. Iz popolne zadrege je predsedstvo vendarle rešila SZDL Slovenije z dodelitvijo enkratne vsote za rešitev konkretne naloge (23. 12. 1977), to je za priprave razpravljanja o usmerjenem izobraževanju, jeziku in književnosti. Ker je bil dodeljeni znesek nizek (30.000.– din), so republiška društva s financiranjem dela svojih delegatov za pot in bivanje na sejah Izvršnega odbora Zveze končno le omogočila neko vrsto čeprav okrnjenega delovanja Izvršnega odbora. Izkazalo se je, da republiška in pokrajinska društva zaradi teh finančnih obveznosti, razen izjemoma, niso pošiljala na seje polnoštevilne delegacije. Finančne obveznosti so na republike neenakomerno razporejene zaradi tega, ker imajo društva iz Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Črne gore in Makedonije v Izvršnem odboru le po 2 delegata (zaradi enega samega društva v republiki), iz Srbije pa 10 delegatov (ožja Srbija 4, Vojvodina 2 in Kosovo 4 – načeloma imajo v tej republiki po dve društvi, vsako društvo pa po 2 delegata). V zvezi s tem je predsednik predlagal, da bi pokrajinska društva postala polnopravni člani Zveze tudi dolžnostno (kot organizator in delni financer kongresa, kot nosilec predsedništvene vloge itd.). Kongres se je financiral iz kotizacije udeležencev (300.– din po osebi) in iz dotacij ISS, KSS in RSS.

č) Izvršni odbor je za kongres izmed zelo številnih predlogov odbral aktualne teme, kar se med drugim vidi tudi iz števila ne le prijavljenih (182), ampak tudi uresničenih referatnih nastopov (137) na kongresu: stanje slavistike (+ 6), književnost in jezik NOB (+ 26, - 7), usmerjeno izobraževanje (+ 16, - 3), medknjiževne zveze (+ 16, - 14), literarna teorija in interpretiranje (+ 18, - 7), ravnine jezikovne strukture (+ 18, - 5), medjezikovni in meddialektalni pojavi (+ 9, - 4), sociolingvistika, dialektologija in normiranje (+ 10, - 4) ter metodika in didaktika (+ 17, - 1). Sele na kongresu je bilo prijavljenih (zato niso bili navedeni v programski knjižici) 10 referatov.

d) Da bi kongres čim bolj potekal, je IO sklenil, izdati poleg programske knjižice (IV + 12 str.) tudi knjigo povzetkov (155 str.), za katero se je posrečilo zbrati 2/3 (tj. 109) povzetkov vnaprej prijavljenih referatov. Idealno bi bilo, ko bi povzetke imeli za vse referate, povzetki pa da bi imeli enotno strukturo. Grajati moramo dejstvo, da večje število referentov ni nastopilo, niti ni odjavilo nastopa (46 referentov od skupno 182 prijavljenih oz. 1/4 vseh prijavljenih; referat je

imelo 137 referentov). Neugodnosti pa povzročajo tudi prepozno prijavljeni referati.

e) Zaradi velikega števila referatov je kongres po prvem dnevu, ko sta bili plenarni zasedanja, deloval v 5 prostorih istočasno in v 8 sekcijah, sicer bi bilo treba ali omejiti število referatov (kar je težko, ali celo nemogoče) ali pa neprimerno podaljšati trajanje kongresa (kar se zdi, že zlasti npr. finančno-časovno, nemogoče). Razen tega so interesi udeležencev kongresa (713 registriranih, sicer okoli 800–900) v veliki meri specializirani in plenarna zasedanja v celoti ne bi imela smisla. Zmeraj je bila možnost tudi za diskusijo (diskutantov je bilo precej).

f) Obogatitev programa kongresa je bila dosežena z razstavo medkongresnih slavističnih knjižnih publikacij iz republike, v kateri je bilo predsedstvo, in s prodajo knjig (Školska knjiga Zagreb, Mladost Zagreb, Mladinska knjiga Ljubljana in Pedagoškoznanstvena enota za slovenske jezike Filozofske fakultete v Ljubljani). – V četrtek, 18. 10. 1979, je bil za vse udeležence koncert Akademskega pevskega zbora Tone Tomšič.

g) Na povabilo Izvršnega odbora je bil pokrovitelj kongresa Izvršni svet skupščine SR Slovenije. V njegovem imenu se je prvi dan kongresa udeležil predsednik Izvršnega sveta skupščine SR Slovenije, dr. Anton Vratuša, ki je kongres ne le pozdravil, temveč imel na njem morda sploh najvidnejše predavanje. Drugi povabljenici (izjema sta bila dekan Filozofske fakultete iz Ljubljane in zastopnik Kulturnega plenuma), npr. Univerza, SZDL, občina itd. so bili odsotni, so se pa deloma opravičili. To je bilo deloma popravljeno s tem, da so se sprejema, ki ga je priredil predsednik IS skupščine SR Slovenije, dr. Anton Vratuša, udeležili sekretarka republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje, tov. Majda Poljanšek, podpredsednik IS skupščine Slovenije, tov. Dušan Šinigoj in predsednik univ. sveta tov. Emil Rojč.

h) Poučni izlet je bil 20. oktobra (Bled–Škofja Loka–Cerkno–Partizanska bolnica Franja–Tolmin–Kobarid–Vršič/Poljanska dolina–Bled).

Sprejem in vodstvo sta bila na Osnovni šoli, spomeniku NOB v Cerknem, pozdrav in kulturno-zabavni program v Tolminu. Finančna sredstva v višini 100.– din na udeleženca je prevzel IO ZSDJ (150 udeležencev).

Jože Toporišič
predsednik Zveze slavističnih društev
Jugoslavije

Poročilo predsednice SDS na občnem zboru SDS 15. II. 1980 o delu SDS (od oktobra 1974 do decembra 1979)

V razdobju od 1974 do 1979 je bilo poročilo o društvenem delovanju v skladu s pravili sporočeno članstvu in delegatom pokrajinskih slavističnih društev na izrednem občnem zboru v Pостоjni oktobra 1975, na rednem občnem zboru oktobra 1976 in danes. Ker prejšnja poročila niso bila sproti objavljena, jih povzemam v prikazu društvene dejavnosti v času od jeseni 1974 do decembra 1979.

Izhodišča. Slavistično društvo Slovenije je v sedemdesetih letih nadaljevalo svojo koordinacijsko vlogo med slavističnimi strokovnimi ustanovami. Pobudilo je tako priprave za novo izdajo Slovenskega pravopisa (v okviru SAZU, z akademjskimi in zunanjimi delavci) za organiziranje literarnega muzeja; z veliko žara je odpiralo vprašanje organizacije šolske mreže na robovih slovenskega ozemlja, konkretno na Kočevskem: nadaljevalo je prizadevanja za položaj slavista v šoli; skrbelo je za svoji dve glasili, Slavistično revijo in Jezik in slovstvo, združevalo članstvo na različnih prireditvah, zlasti na zborovanjih, predavanjih, ekskurzijah; še naprej je skrbelo tudi za obeležja velikim mozem: 1974 so poskrbeli za spominsko ploščo na rojstni hiši dr. Antona Breznika v lhanu, reševalo pa je še mnoge sprotne naloge.

Delo v mandatni dobi od 1974 do 1979. Ureditev društvenega statusa. Z novim zakonom o društvih je bilo treba društvo organizirati. Slavistično društvo Slovenije je postalo po svoji ureditvi zveza samostojnih slavističnih društev, ki so sklenila samoupravni sporazum o vključitvi v zvezo. Tako vsako društvo kakor zveza društev imajo svoje pravilnike, usklajene z določbami Zakona o društvih, v katerih je natančno opredeljen njih organizacijski ustroj, naloge dela, način vodenja in drugo. Kljub temu, da Društvo deluje kot zveza, je ohranilo svoje tradicionalno ime: *Slavistično društvo Slovenije*. Zveza opravlja v celoti povezovalno vlogo, skrbi za skupne naloge ter predstavlja članstvo na republiški ravni in je včlanjena v Zvezo slavističnih društev Jugoslavije. Društvena pravila je sprejel izredni občni zbor SDS v Pостоjni oktobra 1975, nakar je bilo društvo vpisano v seznam. Razumljivo je, da sam pravilnik ne more biti drugega kot črka, pa vendar je treba pripomniti velik pomen nove ureditve: Društvo se je v veliko večji meri kot doslej odprlo organiziranemu življenju; čeprav ne več tako boleče kot nekoč pa ostaja še zmeraj aktualno vprašanje žive povezave društvenega vodstva in članstva, pripravljenosti za organizirano delo, zlasti pa za stalno strokovno in strokovno-akcijsko dejavnost prav vseh članov.

Šolstvo. Že v prejšnji mandatni dobi so bila v zvezi s preobrazbo šole postavljena tale vprašanja: prvič vprašanje aktualnosti učnih pro-

gramov, drugič – s tem povezane vloge pouka slovenščine kot materinega jezika, tretjič, za sodobni pouk odmerjenega časa. Pouk materinščine je ponekod ogrozilo kar drastično zmanjševanje števila ur slovenskega jezika. Tudi z udeležbo predstavnikov Društva je bil izdelan sodobni učni načrt za osnovno šolo, obsežno in natančno delo, ki naj bi posodobilo pouk v gimnaziji, pa je zaradi priprav na usmerjeno izobraževanje žal izzvenelo v prazno, čeprav je vsem, ki so pri tem sodelovali, delo za novi učni načrt vzelo veliko časa. Zgodaj poleti 1975 je bilo treba napraviti novo zasnovo za pouk slovenskega jezika za prvi dve leti pedagoške usmeritve. Pri tem se je Društvo močno angažiralo; rezultat teh naporov je bila nova zasnova učnega načrta za jezikovni pouk, priznana je bila tudi obvezna enakovredna orientacija pouka materinščine na doslej zlasti v gimnaziji zapostavljeni jezikovni pouk, ki mu je bila sedaj prvič po vojni z družbenim dogovorom priznana polovica razpoložljivega časa (seveda v šolah pedagoške usmeritve, druge šole so vztrajale pri starem pretiravanju v pouku književnosti). Povečano je bilo tudi število ur, skupaj v vsakem letniku po štiri, pozneje celo več vsaj za družbenoslovno usmeritev. Poslej si je Društvo še intenzivneje prizadevalo za usodo in vlogo predmeta v usmerjeni šoli. Da bi vse to prizadevanje našlo svoj odmev tudi zunanjo strokovnih krogov, smo ob desetletnici Pisma SZDL o jeziku maja 1975 naslovili odprto pismo predsedniku RK SZDL Mitju Ribičiču, v katerem smo postavili vprašanje odnosa do slovenskega jezika v SRS in SFRJ, o položaju pouka slovenskega jezika in o skrbi za kulturo slovenskega jezika. Ožji posvet predstavnikov RK SZDL in SDS ter drugih predstavnikov šolstva in kulture v naši republici je sklenil organizirati posvet o slovenskem jeziku v javnosti, po posvetu pa nadaljevati akcijo v okviru SZDL in SDS. (O tem glej doli.) – Društvo je bilo nato obe mandatni dobi dejavno pri pravi reforme srednje šole. Spremljalo je nastajanje zakona o usmerjenem izobraževanju, svojega člana pa je imelo tudi v drugi fazi priprav za skupne vzgojno-izobrazbene osnove (SVIO). Društvo je bilo dalje pobudnik za organiziranje skupin piscev učbenikov, rezultat so štirje snopiči za srednje usmerjeno izobraževanje, ki so deloma nastajali v skupinah, kjer so sodelovali tudi praktiki (skupni redaktor Janez Dular). – Že kmalu leta 1974 so se začeli po skupnih posvetih boljšati odnosi med Zavodom SRS za šolstvo in SDS, Zavod je v naslednjih letih marsikdaj odločilno pripomogel k uspehu številnih društvenih akcij. Žal pa smo lahko le deloma vplivali na izboljšanje strokovnega dela v Zavodu: svetovali smo namreč mrežo strokovnih svetovalcev za vsako vrsto šol, regijsko mrežo, pa tudi izoblikovanje skupine sestavljalcev učbenikov. Skrbeti bi morali tudi za redno strokovno izpopolnjevanje svetovalcev. Čeprav bi bila taka zasnova nujna, materialne omejitve preprečujejo smotrno rešitev.

Leta 1976 se je posrečilo zaorati ledino tudi s tekmovanjem za srednješolce. Pri društvu je bila osnovana nagrada za učence, ki smo ji dali v skladu z jubilejem tistega leta ime Cankarjeva nagrada. Za to sta si močno prizadevala Alenka Kozinc in Pavle Vozlič, ki sta skupaj s posebno komisijo organizirala tako priprave kakor izvedbo. Tov. Kozinčeva je v okviru Zavoda SRS za šolstvo skrbela za obveščanje, za pripravo gradiva, za materialna sredstva, leta 1979 je skrbela tudi za objave v Pionirskem listu in Mladini, tov. Vozlič pa je skrbel za samo izvedbo, ki je bila štirikrat na Poljanski gimnaziji v Ljubljani. Odziv na tekmovanje je bil vsa leta zelo velik, zato je bilo l. 1979 sklenjeno, da bodo odslej nujno tekmovanja po področjih. Dosedanje teme so bile: 1976, poznavanje Ivana Cankarja, 1977, slovenske zamejske književnosti (Koroška), 1978, je bila tema Oton Župančič in 1979, Slovenščina v javnosti. Tekmovanje se je utrdilo, težave pa še zmeraj povzročajo priprava gradiva. Leta 1979 se je Društvo pridružio gibanju Znanost mladini, tudi tokrat s posredovanjem Zavoda SRS za šolstvo, ki je poslal obvestila. Teme so bile bodisi Slovenščina v javnosti, pa tudi druge teme, izbrane po dogovoru s mentorjem. Odziv je bil za prvič izredno velik, poudariti pa kaže najboljšo nalogo jezikovnega krožka iz Kopra, ki je na Obali izpeljal in obdelal anketo o stanju javne slovenščine in predvsem odnosa do nje na nekaterih področjih javnega življenja. Odziv kaže, da bo treba pri tem zlasti poglobljati zvezo med učitelji in raziskovalnimi ustanovami. Pri organizaciji Znanost mladini sta se posebej izkazala Erika Kržišnik in Tomaž Sajovic. Kaže, da bo ta oblika dela v reformirani šoli lahko le pridobila.

Upravni odbor je nadaljeval tudi delo za literarni muzej. V pripravi so bili načrti za adaptacijo Zoisove hiše na Bregu, kjer naj bi v spsobili nekdanje Zoisovo stanovanje in postopoma prilagodili novi namembnosti celo poslopje. Načrti so bili izdelani pod mentorskim vodstvom pokojnega profesorja Antona Bitenca in sprejeti za diplomsko delo. Pokazalo pa se je, da bi bilo za sedaj tako zasnovani muzej malone nemogoče urediti, čeprav je bilo za daljnjo prihodnost stanovanjski stavbi priznana kot možnost nova namembnost. Za literarni muzej so bile Društvu ponujene tudi nove lokacije, med njimi grad v Polhovem Gradcu, vendar smo menili, da zaradi oddaljenosti ne pridejo v poštev.

Leta 1978 je bilo Društvo nenadno poklicano k ogledu nekdanjega stanovanja Ivana Tavčarja na Bregu. Prvih ogledov se je udeležila Marja Boršnikova in se zelo zavzela za odkup in adaptacijo Tavčarjevega stanovanja in postopno preureditev hiše za nove namene. Spomeniško varstvo je še istega leta razglasilo poslopje za spomenik I. kategorije (iz kulturnozgodovinskih razlogov, ne zaradi stanja sedanjega poslopja), Društvo pa je za prvo fazo literarnega muzeja s Tavčarjevimi muzejem oz. muzejem 19. stoletja

zainteresiralo pristojne mestne in republiške dejavnike ter se zanimala za možne organizacijske oblike. Na sestanku 1. avgusta 1978 so se predstavnik Narodnega muzeja dr. Peter Petru, NUK dr. Branko Berčič in predsednica SDS dogovorili za ustanovitev literarnega muzeja kot posebne ustanove, ki naj bi organizacijsko zaživila sprva kot posebna enota v sklopu Narodnega muzeja, kasneje pa bi se osamosvojila. Poleg literarnega muzeja naj bi osrednja ustanova vodila evidenco spominskih sob in obeležij. S tem je prizadevanje Društva za literarni muzej začasno prenehalo: dosežena je bila načelna stopnja soglasij in prišli smo do meje, ko bi morali začeti tako ustanovo dokončno oblikovati. Glede na to, da društvo ni imelo nastavljenega tajnika in da tudi ni našlo slavista, ki bi bil pripravljen do kraja izpeljati tako podjetje, predvsem pa ker nismo našli mladih, ki bi bili pripravljeni samostojno skrbeti za uresničitev načrtov, smo s tem delom začasno prenehali.

Društvo je sodelovalo pri obnovi Cankarjeve hiše na Vrhniki, bilo je v odboru za obnovo Kidričeve hiše na Knežcu pri Rogaski Slatini, hiše na Prežihovem vrhu in drugod. Poskrbelo je tudi za postavitev plošče Lojzu Kraigherju (1975) v Postojni in Rajku Nahtigalu na njegovi hiši v Ljubljani na Mirju 13 (1977).

Udeležba na spominskih proslavah. Od 1976 dalje ima Društvo svojega delegata v republiških odborih SDS za obnovitev spomina na pomembne kulturne delavce. Tako je sodelovalo 1976 pri organiziranju Cankarjeve in Kosovelove proslave, sodelovalo v odboru za Cankarjev simpozij, 1978 pri organiziranju proslave Otona Župančiča, Zofke Kvedrove, člani pokrajinskih društev pa so sodelovali tudi pri drugih podobnih akcijah v svojem kraju.

Zborovanja in občni zbori. Društvo je organiziralo tale zborovanja: 1975 v Postojni (tema: Lojz Kraigher, vrsta jezikovnih vprašanj, metodika) z izrednim občnim zborom (sprejet je bil novi pravilnik društva, imenovani novi častni člani, sprejete so bile teze za akcijo Slovenščina v javnosti); 1976, maja na Vrhniki – Cankarjev dan s predavanji iz jezika in literature; 1976 v Portorožu (Štiridnevno študijsko zborovanje, od tega eno dopoldne v kulturnem domu v Trstu, kjer so se slavisti seznanili z nekaterimi vidiki življenja Slovencev in Italiji, ki posebej zanimajo stroko. Občni zbor.); 1977 je bilo zborovanje na Bledu z ekskurzijo na Koroško (tema: Slovenščina v javnosti in Koroški trenutek. Gradivo, objavljeno v obsežni 5. številki JiS, je bilo del gradiva za republiško posvetovanje Slovenščina v javnosti); 1979 je soorganiziralo republiško posvetovanje Slovenščina v javnosti (poskrbelo je za strokovno podlago razprave), gradivo in razprava bosta v celoti objavljena. Skromno zborovanje 15. decembra 1979 z občnim zborom je bilo posvečeno 60-letnici ljubljanske slavistike.

Akcija Slovenščina v javnosti je bila najpomembnejša naloga SDS v tem obdobju. Njen namen je bil podružbiti odnos do slovenskega jezika kot uradnega jezika v SRS, v okviru SFRJ pa enega od uradnih jezikov, prikazati stanje na različnih področjih našega življenja v okviru stalne sekcije SZDL poskrbeti za nepretrgano skrb pristojnih za slovenski jezik. Akcija je imela več stopenj, 1975 je bilo posvetovanje dogovorjeno in vsebinsko zastavljeno, z organiziranim delom pa smo začeli šele 1977, ko so bili prvi sestanki področnih skupin, kjer se je pripravljalo gradivo za posvet. Ta prva faza je bila sklenjena s posvetom na Bledu oktobra 1977, 1978 in v začetku 1979 pa je bilo oblikovano gradivo po tematskih področjih. Na posvetu v Portorožu maja 1979 smo bili slavisti zastopani z močno delegacijo, ki so jo sestavljali delegati društev in znanstveno-pedagoških ustanov in SAZU. Akcija se nadaljuje kot stalna sekcija v okviru Sveta za kulturo SZDL. Čeprav se zdi, da skrb za jezik napreduje prepočasi, in četudi se odnosi v javnosti prepočasi spreminjajo, je vendarle občutiti pomemben premik. Seveda pa je največ nalog še zmeraj pri slavistih, ki bi morali v šoli jasneje kot doslej pokazati na položaj slovenščine v socialistični samoupravni družbi, na jezikovne pravice občanov in njih dolžnosti do slovenskega jezika kot uradnega jezika v SR Sloveniji.

Slavistično društvo je v obdobju, ki je za nami, opravilo še vrsto običajnih društvenih opravil, ki so razvidna iz društvenega arhiva. Leta 1975 je organiziralo enoten nastop na 8. kongresu jugoslovanskih slavistov v Zagrebu, izšla je tudi posebna kongresna številka JiS. Sodelovalo je v pripravi slovenske udeležbe na svetovnem kongresu slavistov septembra 1978 v Zagrebu (s skupno publikacijo SR, prispevki so bili deloma objavljeni tudi v JiS, z organiziranje razstave slovenskega deleža v Zagrebu – pri tem so mu z razumevanjem pomagale slovenske založbe, tudi one s koroškega in primorskega zamejstva, predsednica je v imenu slovenskih slavistov v Ljubljani pozdravila mednarodni slavistični komite). Predsednica SDS je bila od 1975 do 1979 tudi podpredsednica Zveze jugoslovanskih slavističnih društev.

Društvo je poskrbelo za organiziranje slovenske udeležbe na 9. kongresu na Bledu, sodelovalo pa je tudi pri samih pripravah na kongres. – Leta 1978 je poslalo Skladu Borisa Kidriča Jožeta Toporišiča Slovensko slovnico za Kidričevo nagrado; knjiga je bila nagrajena z nagrado Sklada.

– Društvo bi bilo v našem življenju lahko še bolj organizirano prisotno, ko bi marsikdo od članov pokazal več pripravljenosti in volje za dejavno delo: tako je bilo treba skoraj povsod računati s skupino več ali manj zmeraj istih delavcev, ki so že tako preobremenjeni z dolžnostmi. Preobrazba društva je deloma povzročila tudi nekatere spremembe, tako so počasi zamrle skupne društvene ekskurzije, ki jih je dolga leta vodil Vinko Omerzel in mu je nazadnje pomagala Milena

Kožuh. Na njihovo mesto so stopile ekskurzije pokrajinskih društev, ki lažje pritegnejo večje število članov.

Društva. Ob društveni preobrazbi so bila iz podružnic na novo ustanovljena ali preurejena tudi pokrajinska slavistična društva. Organizacijska sprememba pomeni tudi novo raven dela, zaradi tega so ponekod nastale težave; tako najbolj očitno v Novi Gorici, kjer novogoriško društvo več let sploh ni delovalo in tudi ni sodelovalo v društvenem življenju. Do občnega zbora 1979 se je marsikaj popravilo, društva so po vrsti zaživele, zlasti pomembno je sodelovanje mlajših članov in opazno posodabljanje društvenega dela, tako po strokovni plati kakor glede na vraščanje v življenje.

SDS je bilo povezano tudi z drugimi sorodnimi društvi. Do jeseni 1979 je imelo delegatsko mesto v RK SZDL skupaj z Zgodovinskim društvom, Umetnostnozgodovinskim društvom, Etnološkim društvom, Arheološkim društvom in Društvom za antične in humanistične vede. Vse povedano je dokumentirano v društvenem arhivu. Živahna dejavnost in nenehno nove naloge kažejo, da bo treba razmisliti o redni poklicni nastavitvi društvenega tajnika, ki naj bi koordiniral delo. Društvena dejavnost pa naj bi potekala odslej v komisijah, ki naj bi pritegnile kar največje število članov. V skladu z dosedanjo društveno prakso naj bi delovale tele komisije: za vprašanja slovenščine v šoli, v znanosti, za slaviste zunaj šole in znanosti, za predstavitev literarne dediščine (literarni muzej, obeležja, ekskurzije), za slovenščino v javnosti, za znanost mladini, za Cankarjevo nagrado, za stike z jugoslovanskimi slavisti in za slaviste nejugoslaviste (predvsem rusiste). Vodje komisij bi kot člani upravnega odbora samostojno vodili delo komisij in akcije. Taka ureditev bi ne le pritegnila k delu več delavcev kot doslej, ko sta delo in pobuda čakala le na ozek krog aktivistov, delo v širšem krogu bi povečalo tudi učinkovitost. Posebne naloge so ostale zlasti komisiji za literarno dediščino, in to ne le v zvezi z literarnim muzejem, ampak tudi zaradi sramotnega stanja Tavčarjeve hiše na Visokem, pa tudi v zvezi z drugimi pričami naše kulturne preteklosti. Upamo, da bosta tudi v prihodnje društveno delo poleg Izboraževalne skupnosti Slovenije omogočali tako Kulturna kakor Raziskovalna skupnost.

Breda Pogorelec
predsednica Slavističnega društva
Slovenije

Obvestilo slavističnega društva Slovenije

Po sklepu seje upravnega odbora SDS dne 22. 2. 1980 je treba čimprej poživiti delo za slovenski slovstveni muzej. Okrogla miza o njegovem značaju in uresničitvi je bila predvidena v maju letos. Ko je bilo treba razposlati vabila in dopis s tematsko naznačitvijo vprašanj (in sicer vsem tistim, ki so se v minulih 15 letih trudili za uresničitev zamisli, in številnim drugim posameznikom in ustanovam), so nenadne okoliščine organizacijske narave zunaj društva vplivale na preložitev okrogle mize v jesen.

S tem sporočilom želimo zainteresirane vnaprej obvestiti in jih povabiti k dejavnemu sodelovanju pri okrogli mizi. Zadržani dopis in vabilo bodo prejel(ji) jeseni.

Upravni odbor SDS

Slavistično društvo Slovenije

Objava tem za zborovanje v Novi Gorici jeseni 1980

Slavistično društvo Slovenije objavlja predloge naslednjih tematskih krogov (sprejeto na seji upravnega odbora dne 22. 2. 1980):

Pomenoslovje, od besede do besedila

Jernej Kopitar v jezikoslovni in v literarni vedi

Mladinska književnost kot znanstvena disciplina in in področje v vzgoji in izobraževanju (ob jubilejih Franceta Bevka)

Vabimo člane Slavističnega društva in druge, da sodelujejo in jih prosimo, da prijavijo naslove svojih prispevkov Slavističnemu društvu Slovenije do 31. maja 1980.

Zborovanje bo predvidoma 18. in 19. septembra 1980 v kulturnem domu v Novi Gorici.

Upravni odbor SDS

Na zborovanju Slavističnega društva Slovenije v Novi Gorici jeseni 1980 se bomo sestali tudi rusisti in drugi slavisti (neslovenisti) in se pogovorili o svojem (nadaljnem) delu.

Za aktiv rusistov SRS
Aleksander Skaza

Popravek

V članku Jožeta Toporišiča **Dve lekciji za usmerjeno izobraževanje** je tiskarski škrt zagrešil naslednje napake:

str. 127, 8. vrsta od spodaj: namesto — =

mora biti — ~ ~ ~

str. 126, 20. vrsta od spodaj: namesto —
mora biti —

str. 127, 4. vrsta od spodaj: namesto **ubesedujoč**
mora biti **ubesedujoči**.

V tem letniku Jezika in slovstva so sodelovali:

Drago Bajt, RTV v Ljubljani

Nada Barbarič, Ljubljana

Štefan Barbarič, Slovenska matica v Ljubljani

Francé Bernik, SAZU v Ljubljani

Danica Cedilnik, OŠ Valentina Vodnika v Ljubljani

Jasna Čebrown, Gimnazija v Kopru

Ivana Černelič-Kozlevčar, SAZU v Ljubljani

Aleksandra Derganc, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Marjan Dolgan, SAZU v Ljubljani

Darko Dolinar, SAZU v Ljubljani

Janez Dular, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Silvo Fatur, Zavod za šolstvo v Kopru

István Fried, Budimpešta

Olga Gnamuš, Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani

Meta Grosman, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Antonina Grybosiowa, Šlezijška univerza v Katowicach

Miran Hladnik, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Franc Jakopin, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Hermína Jug-Kranjec, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Magda Juvan, OŠ Valentina Vodnika v Ljubljani

Vatroslav Kalenić, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Gregor Kocijan, Pedagoška akademija v Ljubljani

Evald Koren, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Jože Koruza, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Marko Kranjec, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Slavko Kremenšek, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Mihael Kuzmič, Ljubljana

Andrijan Lah, Ljubljana

Albina Lipovec, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Alenka Logar-Pleško, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Joža Mahnič, Slovanska knjižnica v Ljubljani

Viktor Majdič, Pedagoška akademija v Ljubljani

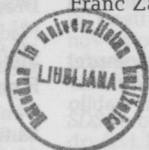
Milko Matičetov, SAZU v Ljubljani

Vida Medved-Udovič, Gimnazija v Kopru

Janko Messner, Celovec

Tjaša Miklič, Filozofska fakulteta v Ljubljani
Jaka Müller, SAZU v Ljubljani
Božena Orožen, Gimnazija v Celju
Jože Pirjevec, Univerza v Trstu
Breda Pogorelec, Filozofska fakulteta v Ljubljani
Helena Poláková, Filozofska fakulteta v Ljubljani
Tone Pretnar, Univerza v Krakovu
Matej Rode, Gimnazija v Celju
Aleksander Skaza, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Viktor Smolej, Ljubljana
Anka Sollner-Perdih, Filozofska fakulteta v Ljubljani
Janez Svoljšak, Mojstrana
Drago Šega, SAZU v Ljubljani
Rozka Štefanova, Ljubljana
Jože Toporišič, Filozofska fakulteta v Ljubljani
Herman Vogel, Založba Obzorja v Mariboru
Anton Vratuša, predsednik IS skupščine SR Slovenije
Franc Žagar, Pedagoška akademija v Ljubljani

Prosimo, poravnajte naročnino!
